SLOVENSKÁ REČ

54|1989|1|

CENA KČS 8,–

časopis pre výskum slovenského jazyka

Z OBSAHU

R. Krajčovič, O kontinuite starej slovenskej a praslovanskej lexiky (III) ■ J. R. Nižnanský, Interferencia spisovných a nárečových termínov vo včelárstve ■ E. Tvrdoň, Prvý príspevok o slovenčine amerických Slovákov z r. 1900 u nás ■ Á. Kráľ — J. Bartoš, Výslovnosť francúzskych osobných mien v slovenčine

DISKUSIE

J. Dolník, Lexikálne vyjadrenie citového hodnotenia

SPRÁVY A POSUDKY

Profesor Eugen Jóna osemdesiatročný. M. Majtán ■ Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1978—1987. L. Dvonč ■ Pri sedemdesiatročnom životnom jubileu Gejzu Horáka. J. Doruľa ■ Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1978—1987. L. Dvonč ■ Ján Sabol päťdesiatročný. J. Furdík ■ 3. celoštátny seminár Onomastika a škola. E. Pícha ■ Jazykovedné štúdie. 21. R. Kuchar ■ DUDOK, M.: Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. O. Škvareninová

ROZLIČNOSTI

VEDA, VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
814 30 Bratislava, Klemensova 19

SLOVENSKÁ REČ

časopis
pre výskum
slovenského jazyka
orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
Slovenskej akadémie
vied

HLAVNÝ REDAKTOR
František Kočiš

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Anna Oravcová

REDAKČNÁ RADA
Ján Bosák, Ferdinand Buffa, Juraj Dolník, Ladislav Dvonč, Ján Findra, Juraj Furdík, Eugen Jóna, Ján Kačala, František Kočiš, Milan Majtán, Jozef Mistrík, Jozef Mlacek, Anna Oravcová

REDAKCIA
813 64 Bratislava, Nálepkova 26

OBSAH

R. Krajčovič, O kontinuite starej slovenskej a praslovanskej lexiky (III) 3
J. R. Nižnanský, Interferencia spisovných a nárečových termínov vo včelárstve . . . 9
E. Tvrdoň, Prvý príspevok o slovenčine amerických Slovákov z r. 1900 u nás 19
Á. Kráľ — J. Bartoš, Výslovnosť francúzskych osobných mien v slovenčine . . . 22

DISKUSIE

J. Dolník, Lexikálne vyjadrenie citového hodnotenia 30

SPRÁVY A POSUDKY

Profesor Eugen Jóna osemdesiatročný. M. Majtán 40
Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1978—1987. L. Dvonč 41
Pri sedemdesiatročnom životnom jubileu Gejzu Horáka. J. Doruľa 43
Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1978—1987. L. Dvonč 45
Ján Sabol päťdesiatročný. J. Furdík . . . 51
3. celoštátny seminár Onomastika a škola. E. Pícha 54
Jazykovedné štúdie. 21. R. Kuchar . . . 56
DUDOK, M.: Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. O. Škvareninová . . 60

ROZLIČNOSTI

O pravopise slov *display/displej* a *spray/sprej*. P. Odaloš 62
Kiliána a Svätozár. P. Odaloš 63

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK
54 - 1989

časopis pre výskum slovenského jazyka

ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU
ĽUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA, VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK 54 — 1989

ČÍSLO 1

Rudolf Krajčovič

O KONTINUITE STAREJ SLOVENSKEJ A PRASLOVANSKEJ LEXIKY (III)

Táto časť našej štúdie je záverečná. Obsahuje topogenetický inventár, skratky a použitú literatúru. Topogenetický inventár je v podobe stručných hesiel abecedne usporiadaný súbor informácií získaný onomasticko-lexikálnou interpretáciou skúmanej toponymie. Heslá sú vypracované retrospektívnou metódou, čiže pri radení informácií sa postupuje od súčasných foriem miestnych názvov a ich historických záznamov k lexikálnej genetickej báze, t. j. k slovám, z ktorých vznikli. Tento topogenetický súbor hesiel má charakter registra, pretože predstavuje veľmi stručné notácie toho najdôležitejšieho, čo obsahujú heslá onymických slov v heslároch v predchádzajúcich dvoch štúdiách (Slovenská reč, *53*, 1988, s. 259—269; Slovenská reč, *53*, 1988, s, 321—328). Na hesláre v týchto dvoch štúdiách sa v našom topogenetickom inventári odkazuje znakmi (I.) — prvá štúdia, (II.) — druhá štúdia. Prednosťou takto zostavených topogenetických inventárov, resp. registrov je nielen prehľadné a stručné usporiadanie vedeckých poznatkov o skúmanom názve, ale aj to, že v skratke podávajú vlastne najstaršie dejiny obcí, identifikujú rozličné historické okolnosti, ktoré podmieňovali začiatočnú fázu ich ďalšieho vývinu. Pre túto osobitosť majú topogenetické registre širší praktický význam: môžu sa vhodne využiť napr. pri zostavovaní obecných kroník, v rozličných prehľadoch historiografických príručiek, toponymických slovníkov a pod.

Topogenetický inventár skúmaných názvov

B o j n i c e, okr. Prievidza; *Boynicze* 1773, *Baimuz* 1113 • *bojnica* (od psl. *bojьnъ*) „miesto pre bojové alebo strážne posádky , strážne stanovište“ (I.).

Bojničky, okr. Trnava; *Boencza* 1113 • *bojnica,* p. heslo Bojnice (I.).

Borčany, okr. Topoľčany; *Borcsan* 1113 • *borčane* (od psl. *borьcъ* „bojovník, bellator"), meno obyvateľov, ktorí bývali v blízkosti stráženého strategického miesta (I.), alebo *borčane* (od psl. *borъkъ* „borový lesík, menší les"), meno obyvateľov, ktorí bývali v blízkosti borového lesíka, hája (II.).

Brestovany, okr. Trnava; *Brestem* 1113, pôvod. *Bresten-* • *bresten,* adj. (od psl. *brěstъ (<berst-)* „brest, Ulmus" (II.).

Bukovina, časť pohoria Tribeč na sever od Nitry; silva *Bucouna* 1113 • *bukovina* „bukový les, buková hora" (II.).

Bystrica, potok blízko Otrokoviec, okr. Trnava; aqua *Bistric* 1113 • *bystrica* „bystro tečúca riečka (v určitom úseku)" (II.).

Čeľadice, okr. Nitra; *Chalad* 1232, *Scala(d)* 1113 • *čeľaď (scalád)* „rodina spolu so služobníctvom, prípadne služobnícka rodina na feudálnom dvorci" (I.).

Čeľad-, zaniknutá obec na sever od Nitry; *Scalad* 1113 • *čeľaď,* p. heslo Čeľadice (I.).

Črna, zaniknutá obec v blízkosti Nitry; *Chyrna, Chirna* 1113 • *črná* (psl. *čьrna*) „niečo veľmi tmavé, čierne (hora, zem, hlboká voda)" (II.).

Črnik-, zaniknutý názov potoka v okolí Nových Zámkov; fluvius *Cyrinc* 1113 *Syrinc* • *črnik* (od psl. *čьrnъ* „tmavý, čierny"), tu „tok tmavej tečúcej vody" (asi od černozeme) (II.).

Debra, názov väčšej strže, údolia so strmšími brehmi (niekde pri Sládečkovciach, okr. Nitra); saltus *Debrei* 1113 • *debra* „strž, úval, výmoľ" (II.).

Dobrotok, zaniknutá obec pri Nitre; *Dobrotok* 1349, villa *Dobroduc* 1113 • *dobrotok* (z psl. *dobrъ* a *tokъ*), „tok dobrej, človeku vyhovujúcej vody" (II.).

Drevenica, prítok Žitavy; *Deruenche* 1229, fluvius *Dreuenizza* 1113 • *drevenica* (od psl. *dřěvenъ,* a to od *dřěvo* „les, hora"), tu o riečke tečúcej medzi stromami (v lese, v háji) alebo o riečke zarastenej drevným porastom (II.).

Dubokany, zaniknutá obec v okolí Topoľčian; *Dubokan* 1249/tr., villa *Debokan* 1113 • *dubokani* (z psl. *dǫbъ* „dub" a *kaniti* „starať sa o niečo, uspokojovať niekoho niečím"), meno obyvateľov, ktorí boli povinní sa starať o dubové drevo, zabezpečovať ho (na stavby, mosty a pod.) (I.).

Dubová, prítok horného Dudváhu; aqua *Dumbo* 1113 • *dǫbov-* (názov zachovaný v psl. podobe) „dubový", tu o potoku pretekajúcom dubovým hájom, lesíkom (II.).

Dvorec, zaniknutá obec v okolí Šale; *Vdworc* 1211, villa *Dorz* 1113 • *dvorec* „včasnofeudálny hospodársky dvor s panskou rezidenciou" (I.).

Hlohovec, okr. Trnava; *Golgocz* antiqua 1365, ad *Golguz* 1113 • *glogovec* „miesto divého hlohového porastu" (tu iste s funkciou chrániť príchody k hradu alebo k hradbám) (II.).

Holeška, prítok horného Dudváhu; fluvius *Olesca* 1262, aqua *Olesca* 1113 • *oleška* (od psl. *olьša* „jelša") „malá jelša", tu o potoku pretekajúcom jelšovým porastom alebo o potoku s jelšami na brehoch (II.).

Hrnčiarovce, dnes časť Nitry; *Gerencher* 1344, villa *Grincha* 1113 (miesto *Grinchar*) • *grnčári* „výrobcovia hlinených nádob, hrnčiari, figuli" (I.).

Chmeľany, asi zaniknutý názov obce Selice, okr. Galanta; *Hymelen* 1379,

villa *Kimelan* 1113 • *chmeľane* (od psl. *chъmelь* „chmeľ"), meno obyvateľov, ktorí bývali pri poliach divokého chmeľu, alebo ktorí pestovali a spracúvali úžitkový chmeľ (I., II.).

Chvrast, dnes Chrasť, časť Šintavy, okr. Galanta; terminus *Rauzt* 1113 • *chvrast* (dnes *chrasť*) „polosuchá tŕňová húština" (azda súčasť prekážok pri prechode cez Váh) (II.).

Istobnica, zaniknutý názov asi dnešného prítoku hornej Nitry Trebianky; *Ztebnyche* 1246/tr., fluvius *Istobenize* 1113 • *istobnica* (od psl. *istъba* „zrubová stavba strážna, vodná, hospodárska"), tu o riečke s ochrannými zrubmi alebo zrubovými stavbami na brehoch (pre rybárov s povinnosťami strážiť rieku) (I.).

Kocurany, okr Prievidza; *Kuzure* 1275, de *Cozuran* 1113 • *kocúri, kocúrane* (od psl. *kocurъ* „kocúr, samec mačky"), mená (asi hanlivé) obyvateľov, ktoré akiste symbolizovali nejaké ich negatívne vlastnosti, p. heslo Kocurice (II.).

Kocurice, okr. Trnava; *Kozirich* 1263, villa *Cozuran* 1113 • *kocúrane, kocúrici;* p. heslo Kocurany (II.).

Kopčany, zaniknutá obec pri Nededе, okr. Galanta; *Copchuch* 1226, ad *Copezan* 1113 • *kopčane* (od psl. *kopьcь* „kopec"), neskôr Kopčice, pôvodné meno obyvateľov bývajúcich v kopcovitom teréne alebo pri hraničných kopcových medziach (II.).

Koplotovce, okr. Trnava; *Koploth* 1275, *Coplot* 1185/tr., villa *Locuplot* 1113 • *koplǫt* (z psl. *ko-* a *plotъ*) „zvlášť silný plot" (chránená, strážená zátarasa pri vchode a pod.) (I.).

Kostoľany pod Tribečom, okr. Nitra; *Koztulan* 1253, villa *Costelan* 1113 • *kosteľane,* meno obyvateľov, ktorí bývali v blízkosti kresťanského kultového strediska (I.).

Kostoľany, zaniknutá obec niekde pri Seredi, okr. Galanta (niekedy sa stotožňuje s Veľkými Kostoľanmi, okr. Trnava); *Custolen* 1113 • *kosteľane,* p. heslo Kostoľany pod Tribečom (I.).

Krakovany, okr. Trnava; villa *Craco* 1113 • *krakov* „priestranstvo, kde odbočovala cesta, rameno rieky a pod." (obyčajne strážené, strategické) (I.).

Kráľová nad Váhom, okr. Galanta; villa *Crali* 1113 • *kráľ-, králi (brod?),* adj. „patriaci kráľovi" (brod) (I.).

Krupá Dolná, Horná, okr. Trnava; *Crumpa* 1249/tr., villa *Crumba* 1113 • *krǫpa* (názov zachovaný v psl. podobe) „niečo malé, ale pevné" (najskôr pevnôstka pri prechode cez Karpaty) (I.).

Kút-, zaniknutá obec niekde pri Nových Zámkoch; villa *Kuth* 1113 (niekedy sa prepisuje ako *Kunt*) • *kút* (psl. *kǫtъ*, porov. prepis *Kunt)* „priestor v uhle hraníc (kraja, chotára), odľahlý kraj, kút" (II.).

Livina, prítok Bebravy; aqua *Liuina* 1113 • *livina* (od psl. *livati* „liať, vylievať"), tu o rieke, ktorá mávala veľa vody, často sa vylievala (II.).

Lučince, zaniknutá obec v okolí Drahoviec alebo Veselého v okr. Trnava; villa *Lucinci* 1113 • *lučinec,* možné aj *lučenec* (z psl. adj. *lǫčinъ*, resp. *lǫčьnъ*) „lúčne priestranstvo pri rieke alebo pri jej ohybe" (II.).

Madunice, okr. Trnava; *Madunicz* 1773, villa *Medenz* 1113 • *medunica* „medonosné rastlinstvo" (I.), možné *medunci* „tí, čo dorábajú med" (II.).

Mechyňa, okr. Nitra; *Mechynen* 1614, villa *Mechina* 1113 • *mechyňa*

(od psl. *měchъ* „zvieracia kožka") „miesto skladovania a spracúvania kožiek ulovenej zveri" (I.).

M o d o r, M o d r, zaniknutý názov jamy, prameňa niekde pri Nitre; puteo *Modor* 1113 • *modor, modr* „vlhké, mokré miesto, prameň" (ako studnička) (II.).

M ŕ t v a, zaniknutý rybník medzi Nededom a Topoľníkmi v okr. Dunajská Streda; piscina *Mortua* 1113 • *mŕtva*, tu o netečúcej, nehybnej vode (ide o riečne rameno fungujúce ako rybník) (II.).

M u č e n í k y, býv. Močenok, dnes Sládečkovce, okr. Nitra; *Muchynic* 1267, villa *Mussenic* 1113 • *mučenik-* „mučeník, martýr", názov bol zaiste motivovaný kultom mučeníka Klimenta, patróna byzantskej misie na Veľkej Morave (I.).

N e v i d z a n y, okr. Nitra; *Nywed* 1234/tr., in *Nevvic* 1113 • *nevidza* (neskôr *nevidzane*) „čo nevidieť", resp. „cez čo nevidieť", tu o hustej hore alebo osade, ktorú pre horu nebolo vidieť (II.).

N o r o v c e, okr. Topoľčany; *Onor* 1365, *Onur* 1244, villa *Honor* 1113 • *onor* (od psl. *noriti* „noriť, ponárať") „to, čo je často ponorené vo vode" (po povodni, vo vode z blízkych prameňov a pod.) (II.).

N o v á k y, okr Prievidza; *Nowaky* 1383, villa *Nouac* 1113 • *nováci* „noví obyvatelia, novoprisídlenci" (I.).

O p o č e n, zaniknutý prítok Hornej Nitry; fluvius *Oposcen* 1113 • *opočen*, adj. (z psl. *opoka* „skala") „skalnatý, plný skál", tu o potoku (II.).

O r v i š t e Malé, Veľké, okr. Trnava; *Riuche* 1263, villa *Rivvis* 1113 • *rvišče* (od psl. *rъvati* „trhať, vytrhávať korene zo zeme a pod.") „miesto rozryté jamami po koreňoch" (ako prekážka pri stráženom prechode cez Váh) (I.).

O s t r o v, okr. Trnava; *Osztro* 1335, villa *Stro* 1113 • *ostrov* „miesto obtekané alebo obkľúčené vodou", tu vodná umelá prekážka pri stráženom prechode cez Váh, p. heslo Orvište (I.).

O t r o k o v c e Dolné, Horné, okr. Trnava; *Otroc* 1156, *Adradic* 1113 (asim. s lat. *adrad-*) • *otroci* „tí, čo nemajú právo rokovať (na zhromaždeniach ľudu), služobníci, trestanci a pod." (I.).

P i e š ť a n y, okr. Trnava; *Pechan* 1263, villa *Pescan* 1113 • *péščane* (od psl. *pěsъkъ*), meno obyvateľov, ktorí bývali pri pieskových brehoch rieky, pri pieskových dunách a pod. (II.).

P o h r a n i c e, okr. Nitra; vineas *Pagran* 1218, villa *Pogran* 1113 • *pograň* „čo je na pomedzí, v uhle hraníc, pri hraničnej medzi" (tu o osade) (I.), možné „čo je pri viniciach" (tu o osade) (II.).

P o l e r i e k a, prítok Turca; *Polereka* 1252, fluvius *Polireka* 1113 • *polerěka* (z psl. *pole* a *rěka*), tu o riečke, ktorá pretekala vzdialenou planou časťou chotára alebo vlhkými močaristými miestami (II.).

P r a v n o S l o v e n s k é, okr Martin; villa *Prauna* 1113 • *pravno*, adj. (od psl. *pravьnъ* „priamy") „čo bolo podľa práva, spravodlivosti" (asi *pravno selo*) alebo „čo bolo pri priamej, rovnej ceste" (I.).

S e l č a n y, okr. Topoľčany; *Scelchan* 1245, villa *Celsan* 1113 (vplyvom lat. *cels-*) • *selčane* (od psl. *selьce*), meno obyvateľov, ktorí bývali v selci, t. j. v menšom hospodárskom dvore obkľúčenom humnami a obrábanou zemou (I.).

S o k o l-, zaniknutá obec niekde pri Kolíňanoch, okr. Nitra; villa *Zocol* 1113 • *sokol* „sokol, Falcus", tu o osade sokolníkov, t. j. opatrovníkov a cvičiteľov sokolov na lov pre panskú vrchnosť, p. heslo Mechyňa (II.).

Súteča, prítok Drevenice; fluvius *Zutisca* 1113 • *súteča* (psl. *sǫ-tek-ja* od *tekti* „tiecť"), tu o riečke, ktorá vznikla sútokom dvoch alebo viacerých potokov (II.).

Šipkovský potok, prítok Holešky (p. heslo); *Chypkow* 1258, aqua *Sipco* 1113 • *šipkov*, adj. (od psl. *šipъkъ* „šípkový kríkˮ), tu o potoku, ktorý tiekol medzi šípkovými kríkmi, alebo šípové kríky lemovali jeho brehy (II.).

Štitáre Dolné, okr. Nitra; villa *Scitar* 1113 • *ščitári* „zhotovovatelia štítov, štitáriˮ (I.).

Topoľ-, názov strže, úvalu v blízkosti Krakovian, okr. Trnava; saltus *Topol* 1113 • *topoľ* (možno *topolí*) „topoľ, Populusˮ (II.).

Tovarnik-, zaniknutá obec v okolí Šurian, okr. Nové Zámky; villa *Tavvarnic* 1113 • *tovarnici (tovarniky* je ak. pl.) „tí, čo pracujú s tovarom, nakladajú ho, prekladajú, vykladajú, strážia sklady a pod.ˮ (I.).

Trenčín, okresné mesto, hrad; de *Trenchin* 1193/tr., ville *Trenciniensis* 1113, in civitate *Treinchen* 1111 • *trenčin*, adj. (od psl. part. pas. *trenъ*, a to od *trěti* „trieť, rezať, sekaťˮ) „čo je z osekaných klád, dosákˮ (o hrade) (I.), možné *trnčin* alebo aj *trnčen*, adj. (od psl. *tьrnъka* „divá tŕňová slivkaˮ) „čo je chránené divým tŕňovým porastomˮ (hrad, vchod do neho a pod.). (I., II.).

Tribeč, najvyšší vrch pohoria nad Nitrou, silva *Trebisc* 1113 • *trebič*, pôvodne názov hory (od psl. *trěbiti* „čistiť les, poleˮ) „čistená hora, les, ktorému sa venuje starostlivosťˮ (I.).

Turiec, prítok Váhu s ústím pri Vrútkach; aqua *Turc* 1113 • *turéc* (od psl. *turъ*), tu o rieke nestáleho toku, raz dravého, inokedy pokojného, resp. o rieke, do ktorej sa často chodili napájať stáda turov, možné aj od *turiť*, dnes *duriť*, pôvod. „ponáhľať sa, utekaťˮ (II.).

Turéc, zaniknutý názov Kláštora pod Znievom; villa *Turc* 1113 • *turéc*, názov zaiste podľa rieky, p. predchádzajúce heslo (II.).

Turniansky potok, dnes v oblasti Trenčianskej Turnej, okr. Trenčín; aqua *Turna* 1113 • *turna*, adj. (od psl. *turъ* alebo *turiti*), p. heslo Turiec (II.).

Veča, časť Sale; villa *Vveza* 1113, *Veza* 1111 • *veca* (psl. *věca* z *vět-ja* od *větiti* „hovoriť na snemovaní, slávnostne sľubovaťˮ) „zhromaždenie ľudu, rada ľudu a pod.ˮ (I.).

Véščany, zaniknutá obec v okolí Kláštora pod Znievom, okr. Martin; villa *Vvesscan* 1113 • *véščane* (od psl. *vьsьka*, a to od *vьsь*, dnes *ves, vieska*), meno obyvateľov, ktorí bývali v malej poľnohospodárskej osade (pokrvne spríbuznenej) (I.).

Vlčec, zaniknutý názov prítoku Cetínky na juh od Nitry (neskôr asi močiar); palus *Welchec* 1287, fluvius *Vvlscit* 1113 • *vlčec*, možné pôvod. *vlčic(a)* (od psl. *vьlkъ*), tu o záludnom (niekde hlbokom, inde plytkom) potoku, o jeho nestálom toku a pod. (II.).

Voderady, časť Drahoviec, okr. Trnava; villa *Vvederad* 1113 • *voderadi* (z psl. *voda* a *raditi* „mať starosť s niečím, starať sa o niečo a pod.ˮ) „čo sa starajú alebo majú povinnosť sa starať o vodu" (stavať hrádze, upravovať toky, zabezpečovať panstvu pitnú vodu a pod.) (I.).

Zobor, vrch nad Nitrou; *Zobur* 1111, mons *Zubur, Zubor* 1113 • *zubr, zubor* „zubor, Bos bonasusˮ, najskôr podľa podoby v horizonte od západu (II.).

Zubor, Zubr, zaniknutý názov kláštora na vrchu Zobor; ecclesia *Zubur* 1113 • *zubor, zubr*, podľa názvu vrchu, p. heslo Zobor (II.).

Zubnica, zaniknutá obec v blízkosti Kostolian pod Tribečom; villa *Subi-*

niza 1113 • *zubnica* (z psl. adj. *zǫbьnъ*, a to od *zǫbъ* „zub“) „skalnaté, rozoklané miesto (pripomínajúce zvyšky po zuboch)“ (II.).

Žirany, okr. Nitra; *Syra* 1349, in *Sire* 1113 • *žir, žira* „výživné krmivo, pastva“ (tráva, žalude, bukvice a pod.), možné *žirane,* meno obyvateľov, ktorí využívajú prírodný „žír“ na kŕmenie domáceho zvieratstva, najmä ošípaných (I., II.).

(Dokončenie)

Skratky a literatúra

Skratky prameňov a literatúry

CDSI	Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1971 (pripravil R. Marsina).
Cej.	CEJTIN, R. M.: Leksika staroslavianskogo jazyka. Moskva, Nauka 1977.
Dor.	DORUĽA, J.: O slove *selo* v slovenčine. Kultúra slova, *6*, 1972, s. 301—306.
Kál.	KÁLAL, K. — KÁĽAL, M.: Slovenský slovník z literatúry a nárečí. Banská Bystrica 1923.
Kn. I.	KNIEZSA, I.: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Zv. I, 1—2. Budapest, Akadémiai kiadó 1955.
Kn. AECO	KNIEZSA, I.: Ungarns Völkerschaften im XI. Jahrhundert. Archivum Europeae centro-orientalis, *4*, 1938, s. 241—411.
Krajč. SN	KRAJČOVIČ, R.: K otázke sociálneho rozvrstvenia staroslovanského etnika na Slovensku. Slovenský národopis, *4*, 1956, s. 337—367.
Krajč. JŠ	KRAJČOVIČ, R.: Z archaickej lexiky slovenskej ojkonymie. Jazykovedné štúdie. 18. Bratislava, Veda 1983, s. 39—58.
Krajč. ES	KRAJČOVIČ, R.: Alte Berufe der Slaven im Donaugebiet vom Standpunkt der Sprache aus gesehen. Ethnologia Slavica, *12—13*, 1980—1981, s. 41—65.
Krajčovič, 1983	KRAJČOVIČ, R.: K sémantickej rekonštrukcii najstaršej slovenskej lexiky. Jazykovedný časopis, *34*, 1983, s. 156—162.
Mch.	MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha, Academia 1968.
Mosz.	MOSZYŃSKI, K.: Pierwotny zasięg języka prasłowiańskiego. 1. vyd. Wrocław — Kraków, Wydawnictwo PAN 1957.
Ond. JČ	ONDRUŠ, Š.: Lingvistický príspevok k dejinám architektúry. Jazykovedný časopis, *24*, 1973, s. 18—26.
Ond.	ONDRUŠ, Š.: Praslovanské *modrъ : wedrъ*. Sławistyczne studia językoznawce, 1987, s. 235—238.
Rat.	RATKOŠ, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964 (na s. 400).
Sb. Hist.	MARSINA, R.: Štúdie k slovenskému diplomataru. K problematike najstarších slovenských listín. Zborník Filozofickej fakulty. Historica. 14. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963, s. 135—170.
SE	BRÜCKNER, A.: Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków — Warszawa, 1927.
SJ, St. SJ	STANISLAV, J.: Slovenský juh v stredoveku. Zv.

	1—2. (Zv. 3 — mapky). Turčiansky Sv. Martin, Matica slovenská 1948.
SJSt	Slovník jazyka staroslověnského. Zv. 1—3, zoš. 1—17. Praha, Academia 1951—1973.
Skok	SKOK, P.: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb 1971.
SP	Słownik prasłowiański. Zv. 1—5. Red. St. Sławski. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Lódz, Wydawnictwo PAN 1974—1984.
SR	Slovenská reč.
SSJ	Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959—1974. 6 zv.
ŠmVd	ŠMILAUER, V.: Vodopis starého Slovenska. Praha — Bratislava 1932.
Trub. Ist.	TRUBAČOV, O. N.: Istorija slavianskich terminov rodstva. Moskva, 1959.
Trub. Rem.	TRUBAČOV, O. N.: Remeslennaja terminologija v slavianskich jazykach. Moskva 1966.
Vas.	VASMER, M.: Etymologičeskij slovar' russkogo jazyka. Moskva, Progres 1964—1973.
VSO	Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Red. M. Kropilák. Bratislava, Veda 1977—1979. 3 zv.
Wauer	WAUEROVÁ, S.: Die Ortsnamen *Krakov* im polabo-pomoranischen und altsorbischen Gebiet. In: Nomina appellativa et nomina propria. Red. K. Rymut. Kraków 1978 (resumé referátu na s. 252).
ZVSZ	KOPEČNÝ, F.: Základní všeslovanská slovní zásoba. Brno, Ústav jazyků a literatur ČSAV 1964.

Skratky jazykov a iné skratky

arch. — archaické slovo, archaizmus; *brus.* — bielorusky, bieloruština; *bulh.* — bulharsky, bulharčina; *čes.* — česky čeština; *dluž.* — dolnolužicky; *hluž.* — hornolužicky; *južsl.* — južnoslovanské jazyky; *mac.* — macedónsky; *maď.* — maďarsky, maďarčina; *nár.* — nárečie; *poľ.* — poľsky, poľština; *psl.* — praslovansky; *rus.* — rusky, ruština; *sch.* — srbochorvátsky, chorvátosrbsky; *sln.* — slovinsky, slovinčina; *slov.* — slovensky, slovenčina; *stčes.* — staročesky, staročeština; *stmaď.* — staromaďarsky, staromaďarčina; *stpoľ.* — staropoľsky, staropoľština; *stred. slov.* — stredná slovenčina; *stsch.* — starosrbochorvátsky; *stsl.* — staroslovienský, staroslovienčina; *stslov.* — staroslovenský, staroslovenčina; *tr.* — transumpt (prepis listiny); *ukr.* — ukrajinsky, ukrajinčina; *východsl.* — východoslovanské jazyky; *vých. slov.* — východná slovenčina; *západsl.* — západoslovanské jazyky; *záp. slov.* — západná slovenčina.

Jozef R. Nižnanský

INTERFERENCIA SPISOVNÝCH A NÁREČOVÝCH TERMÍNOV VO VČELÁRSTVE

1. Medzi základnými výrobnými odvetviami poľnohospodárskeho typu sa vyskytujú aj špeciálne záujmové a doplnkové zamestnania či profesie, ktorým sa na celom našom jazykovom území venovali menšie skupiny oby-

vateľstva alebo jednotlivci. Najvýznamnejšou a starou záujmovou činnosťou ešte v nedávnej minulosti bolo doplnkové zamestnanie včelárstvo, ktoré prechádzalo vývojovými štádiami od koristnej formy k racionálnemu (až komerčnému) spôsobu výroby medu a vosku, príp. voskovej suroviny voštiny, v súčasnosti sa venuje pozornosť aj výrobe peľu, včelieho jedu a materskej kašičky (Milla, 1971, s. 246—247). Odborne vyspelejší včelári — zväčša aj pracovníci v ľudovej osvete — sa už od 18. stor. usilovali vnášať pokrokovejšie metódy rentabilného pestovania včiel aj medzi pospolitých chovateľov včiel. Vari ani jedno odvetvie ľudových zamestnaní nemalo toľko podnetov na zdokonaľovanie pracovného procesu v záujme jeho pozitívnych výsledkov ako včelárska profesia. S tým súviselo aj prenikanie, príp. preberanie súdobej odbornej včelárskej terminológie do terminologickej vrstvy nárečovej slovnej zásoby. Treba si však uvedomiť aj to, že do slovného fondu ľudových vrstiev prenikala táto odborná lexika podľa stupňa osvojovania modernejšieho včelárskeho zariadenia a novšej technológie, lebo v tradičnej forme pretrvávali miestami až do začiatku nášho storočia. Tieto tradičné artefakty sa postupne stávali inventárom múzeí, demonštrovala sa nimi starobylosť včelárstva u nás a ich ústupom pozitívny vplyv spolkárskych úsilí na modernizáciu ľudového včelárstva, s čím bezprostredne súviselo tradované i novšie odborné včelárske názvoslovie.

2. Včelársku terminológiu podstatne ovplyvnilo všeobecné rozšírenie rozoberateľného včelieho diela v druhej polovici predchádzajúceho storočia, a tak ju možno členiť na tradičnú a novšiu, príp. súčasnú modernú. Základný inventár v týchto troch terminologických vrstvách tvorí stará pôvodná, sčasti aj prevzatá skupina, ktorá sa stala derivačným východiskom pri postupne sa utvárajúcich jednoslovných i viacslovných termínoch a združených novších pomenovaniach, prevažne neologizmoch.

Výsledky výskumu nárečovej lexiky podľa dotazníka Včelárstvo (1971), kartotékové a textové materiály v dialektologickom oddelení JÚĽŠ SAV aj odborná literatúra poskytujú dosť údajov o zaujímavom procese preberania odborných (knižných) termínov do názvoslovia tejto tradičnej profesie. Vzdelanejšia vrstva včelárov intenzívnejšie reagovala na pokrokové podnety v technológii a s nimi si osvojovala často prevzatú terminológiu. To sa odráža i v našej včelárskej literatúre od 18. storočia. Ľudové vrstvy včelárov sa dlho pridŕžali tradičnej praxe chovu včiel, hoci s novšími poznatkami a spôsobmi včelárenia sa mohli oboznámiť prostredníctvom osvetových pracovníkov a propagovanej odbornej literatúry. Údaje z terénu dokladajú, ako sa pri tej istej reálii alebo jave, činnosti uplatňovali staré názvy obmieňané staršími a postupne novšími synonymami, až sa napokon zaužívali moderné termíny (napr. *roj — klát — rodina — čeľaď —*

včelstvo, súš — plást — stavba — rámik — dielo, podrezovať — brať/vyberať med — medobranie atď.).

Novšia odborná včelárska terminológia prenikala do nášho prostredia často z nemeckej odbornej literatúry neraz prostredníctvom češtiny, kalkovaním inojazyčných slov, príp. oživovaním starších domácich, obsahom a formou vyhovujúcich terminologizmov. V súčasnej modernej terminologickej vrstve tejto záujmovej činnosti sa uplatňujú medzinárodné označenia, nezriedka v domácej verzii, a základné pôvodné slová, zavše však s prehodnoteným obsahom alebo preneseným významom.

2.1. K starým pôvodným termínom patrí pomenovanie nevyhnutného predpokladu chovateľskej činnosti *včela* (náreč. *čela, ščela, fčela, pšela, pšola, čola, pčola* atď.) s expresívnymi odvodenými synonymami *včielka, včelička (fčélka, pčelka, pčolka; fčelička*). Z tohto základu vzniklo množstvo derivátov fungujúcich ako jednoslovné alebo v združených pomenovaniach, z ktorých niektoré uvádza i naša najstaršia včelárska literatúra.

Základom včelieho chovu je *včelstvo* — „hmyzí štát včely medonosnej" ako „samostatná biologická aj hospodárska jednotka s prísne zavedenou deľbou práce" (Milla, 1971, s. 250). V slovenských nárečiach sa vyskytuje niekoľko synonymných pomenovaní tejto včelej reálie. Najrozšírenejší je termín *rodina* v nárečových hláskových variantoch, v Zemplíne sa miestami vyskytuje pomenovanie *famiľija, fameľija,* a *čeľaď* podľa nárečovej systémovosti. Tieto polysémne slová v tomto význame možno pokladať za odborné výrazy uplatňujúce sa vo včelárskej literatúre a za súčasť terminológie záujmovej spolkovej činnosti do druhej polovice nášho storočia.

V starej literatúre sa označenie *čeľaď* vyskytuje u Čaploviča — Blaškoviča (1817: *Ul bohaty na čeled,* ale i *famylya*).

Okrem týchto dvoch synoným, používaných ako odborné termíny jedného včelstva, sa v nárečiach vyskytovali aj pomenovania *roj,* podľa označenia starého typu úľov *klát (Koľko máš klátov?),* na východnom území *pňak, pňačok, uľ.* Jednotku včelej komúny označoval miestami výraz *pčolina* (V. Šariš) a združené pomenovanie *(jedni) fčeli* v južnozápadoslovenských nárečiach. Táto plurálová forma v rozličných spojeniach sa na označenie jedného včelstva uplatňuje najmä v diele J. Fándlyho (1802: *slabé, silné, hladné včeľi, sirotné včeľi bez matki* atď.). Súčasným odborným termínom tohto pojmu je *včelstvo* (Milla, 1971).

Pri lexikografickom spracovaní týchto slov kvalifikátor odbornosti *včel.* nevyjadruje nárečovosť, ale skôr ľudovosť — ako pri polysémach *rodina, čeľaď* a pod., kde už sama viacvýznamovosť poskytuje priestor

aj pre odborný, dnes už odborne zastarávajúci význam. Obsahovú špecifickosť odvodeného termínu *včelstvo* poznajú vari len včelári a ich literatúra.

2.2. V inom svetle sa javí výraz *matka* na označenie podstatnej biologickej jednotky včelstva. Údaje z terénu ako starší termín uvádzajú slovo *kráľovná* v nárečových variantoch, šariš. i *kraľka* (Žatkovce — Závadka), miestami aj dvojslovné *kráľovná včiel* (napr. Dolné Plachtince), *kralovna pčoloch* (Hnilec) a termín *matka* ako novšie pomenovanie pojmu. Toto slovo v kontexte so včelami je podľa V. Machka (1968) — odvoláva sa pritom na Bezlajovu informáciu — u Slovanov prastaré, už pred zistením prírodovedcov (18. stor.) poznali jej samičiu funkciu, iné národy okrem Anglosasov používali vo svojich jazykoch výrazy maskulína (gr. *basileus,* lat. *rex,* nem. *König* atď.). V našej staršej včelárskej literatúre sa na označenie včelej matky používa výraz *král, král rojovný* už aj popri *matka* iba vo Wytahu (1775). V iných publikáciách sa súbežne vyskytujú obidve pomenovania, u Fándlyho (1802) prevláda lexéma *matka* (*zbitečná matka, máloplodná m., matka zemre, píská na druhoroj, bez matki sirotné včeľi* a pod.). A. Bernolák (1825, s. 1337) uvádza k druhému významu slova *matka* ekvivalenty lat. *apum dux, regina,* nem. *Bienenköniginn.* V slovanských jazykoch (češ., poľ., rus.) ako odborný spisovný výraz *matka,* srbochorv. *matica,* nem. *Königin, Weisel.*

Názov *kráľovná* zrejme analogicky súvisí s termínom *rex* v iných literatúrach a feminizoval sa podľa rodove náležitého synonyma *matka.* A táto synonymná dvojica mohla motivovať aj názov včelstva: kráľovná — *čeľaď,* matka — *rodina.*

Polysémne slovo *matka* vo význame „rodička" je neutrálne, bezpríznakové, v nárečovom prejave — najmä v pozícii oslovenia — sa vyskytuje zriedkavo, no všeobecne sa používa na označenie vzťahu dieťa — matka vo všetkých rovinách národného jazyka. Toto slovo ako odborný termín sa používalo v zoológii a v chove plemenných zvierat na označenie samice plemenice, no od takejto analógie sa upúšťa. Náležitá prenesenosť sa ukazuje pri použití slova *matka* práve vo včelárskej terminológii.

2.2.1. Kompozitá *prvomatka, druhomatka* — podľa časového poradia vyliahnuté mladé matky v úli (v nárečiach mali synonymá všeobecnejšieho typu *prvoska/prvuoska, prvotka/prvuotka, pervistka, prváčka/pervačka, prvá matka, prváková matka;* podobne *druhoska/druhuoska, druhotka, druhuošťička, druháčka/druhačka, druhaňa:* Miklušov) — prenikli do dialektov zo spolkového úzu. V našej staršej literatúre sa nevyskytujú, v súčasnej odbornej literatúre stratili opodstatnenosť výskytu, lebo v modernej včelárskej praxi sa chov matiek usmerňuje odborne.

2.3. Stará pôvodná lexéma *včela* patrí do jadra národnej slovnej zásoby

(nárečovej i spisovnej). Hodnotu odborného termínu dostáva až v súvise s chovom včiel, kde sa uplatňuje najmä vo viacslovných, združených pomenovaniach vlastností, zaradenia v pracovnom procese úľového spoločenstva a pod. Pri domácom malovýrobnom štádiu sa špecifické označenie včiel uplatňovalo zriedkavo, ich novší výskyt bol výsledkom záujmovej organizovanosti. V ľudovom včelárskom názvosloví boli známe viacslovné pomenovania ako *mladá, stará fčela* podľa chronologického hľadiska (krátkeho časového trvania), podľa odpozorovanej činnosti *robotnica, robotníčka, nosnica* (napr. Radošina, Hnilec), ktorá znášala peľ a nektár do úľa, *vartáška, merkovníška* (Kokava n. Rim.), novšie *strážnica, strážkiňa* so strážnou funkciou na letáči. Väčšina označení sa vyjadrovala plurálovým tvarom, charakterizovala celú skupinu alebo celé včelstvo, ako napr. veľmi konkrétne pociťovaný vzťah úľových včiel k včelárovi a človeku vôbec vyjadrený ustáleným spojením *jedovaté včely* (náreč. i *zlostné, mrchavé, plané, pichavé, pichľavé, bodavé, štípavé, štípace, kúsacie, jedlivé:* Súľov, *srdité:* Ležiachov, *besné, divé* a pod. *fčeli* s jednoslovnými synonymami či heteronymami *štípalki, štípavki, bodavki, žihadelki, picháče* atď.). Opačné vlastnosti vyjadrujú výrazy *dobré, pokojné, spokojné, krotké, tiché, mierne fčeli, ľahodne* (Čerchov, Slivník), *laskavy* (Dlhé n. Cir.), expr. *plebaňske pčoli* (Zatkovce — Závadka, Mikľušovce) a napokon *kľudné, kľudné včely* zväčša podľa spolkárskeho úzu najmä v medzivojnovom období. Najnovšia odborná literatúra týmto ľudovým, príp. zľudoveným výrazom nevenuje pozornosť.

2.3.1. Podrobnejším a odborne uskutočňovaným spoznávaním biológie aj pracovnej organizovanosti včiel sa do včelárskej terminológie postupne dostávajú názvy nových pojmov; napr. *robotnica* v prvom trojtýždňovom štádiu ako *mladuška* vykonáva všetky práce v úli, potom sa zúčastňuje na prácach mimo úľa.

Mladuška v trojtýždňovom úľovom úseku svojho života je tri dni *čistička* (Čavojský a kol., 1981), potom *kŕmička, dojčička, staviteľka,* napokon *strážkyňa* letáča. Do konca svojho krátkeho života (v znáškovom období 30—40 dní, v neznáškovom 8—9 mesiacov) je *lietavka* s úlohou znášať peľ, nektár, príp. vodu do úľa (Milla, 1971). V tomto čase môže byť *sliedička,* hľadajúca vonku miesto na usadenie roja, ktorý sa chystá vyletieť, alebo zdroj nektáru pred znáškou a sladiny na rabovku, vtedy patrí medzi *zlodejky, rabujúce včelstvo.* Tieto názvy funkčného zaradenia majú iba teoretický charakter najmä u mladušiek, medzi ľudových včelárov prenikali, príp. prenikajú prostredníctvom odbornej literatúry, predtým aj pomocou prednáškových akcií záujmovej organizácie, nárečia ich adaptovali v rozmanitých kvalitatívnyh formách.

2.3.2. Pojem *včela robotnica* vyjadrujú v nárečiach označenia *robotníč-*

ka, pl. *robotníčki, robotnic* (Chyžné), *robotná, robotnícka fčela, pracovnica — pracovnice, pracovníčka — pracovníčki*, zriedkavejšie ako synonymum *ďeuňica* (Čelovce), častým synonymom je *lietavka — lietavki*, miestami *nosnice, nosiči.*

V staršej včelárskej literatúre sa v tejto súvislosti stretáme s výrazmi *prácne včely* (Glosyus, 1792), *obecná pracovitá včela* (Čaplovič — Blaškovič, 1817), *robotné včely* i *robotnice* (Kaunicz, 1818). A. Bernolák (1825, s. 3582) uvádza *Robotné Wčeli i.e. Nosički, které Kwíťí zbíragú a znášagú;* lat. *apes operiariae, gerulae;* nem. *Arbeiter, Zuträger, zutragende Bienen, Zuträgerinnen.*

Inojazyčná odborná literatúra používa obsahove podobné termíny, čes. *dělnice* i *pracovnice* (Mudra, 1900), rus. *rabočaja pčela,* nem. *Arbeitsbiene, Arbeiterin* (Haragsimová — Haragsim, 1963), srbochorv. *radenica* (Ružić, 1904), *radilica* (Živanović, 1977), poľ. *robotna pszczoła* (Maciejewski, 1969). Keďže tieto pomenovania včely robotnice sú utvorené zo sémanticky rovnakých základov, je to akási „spoločná odborná reč včelárov" v jednotlivých národných jazykoch, pripomínajúca kalkové termíny, adresované širším vrstvám obyvateľstva. Podobné termíny sa vyskytujú v mnohých prípadoch tohto záujmového odvetvia chovateľskej činnosti.

Prvé pracovné zaradenie *mladušky* (náreč. často *mladá fčela/pčola, fčelička, pčolka, mlatka:* V. Záluže, šariš. *omlatka* i *mladnička, mladucha:* V. Klátov, *mladocha:* Súlovce, *mlaďinka:* Stráňavy a pod., prevažne však už *mladuška,* príp. *mladuska:* Haniska KOŠ) je podľa najnovšej odbornej špecifikácie trojdňová mladuška pre svoju úlohu označená výrazom *čistička* (Čavojský a kol., 1981), ktorá nestihla ešte preniknúť do ľudovej nomenklatúry.

Druhý stupeň pracovnej funkcie mladej včely označuje pomenovanie *kŕmička,* kŕmiaca dva dni plod, týždňová včela už produkuje včeliu kašičku, kŕmi ňou plod i matku a dostala odborný názov *dojčička.* Pre ľudového včelára sú tieto funkcie mladušiek druhoradé, hoci dnes ich z literatúry už pozná. Pravdepodobne preto sa v teréne stretáme s pomenovaniami, v ktorých sa prekrývajú obidva pojmy. V nárečovom prostredí sa vyskytujú výrazy *krmička — krmički, krmiči, opatrovkiňa, vichovávatelka, chovárka — chovárke* (Čelovce), *kojički* (Chyžné), ale často i *mladuška, dojčička,* príp. *dojička* (Záhorie) a *dojka* (Skačany).

Odborný termín *mladuška staviteľka* (Milla, 1971) údaje z terénu neuvádzajú, hoci východiskové akčné sloveso *stavať* (plást, dielo) je vo včelárskom názvosloví všeobecne známe. Tento výraz sa však uplatňuje pri označení úľového včelstva, ktoré pri zvýšenom stavebnom pude buduje množstvo nových plástov na úkor znášky a rojenia (porov. 2.5).

2.3.3. Poslednú funkciu mladušky — stráženie úľového letáča pred cudzími votrelcami vypozoroval včelár dávno voľným okom a pomenoval ju podobne motivovaným slovom. Aj stará včelárska literatúra označuje tieto včely výrazmi *stráže* (Kaunicz, 1818), *včelná varta* (Fándly, 1802). Materiály z územia našich nárečí prinášajú terminologizmy a ich synonymá ako *stráška*, pl. *stráški, stráškiňa — stráškiňe, stražetkiňa* (Hraň), *strážnica — strážnice, strážnička — strážnički, strásci, stráščovia, strážnici, stráž, strážna čela — strážne fčeli, ľitakovo fčeli, ochrankiňa, merkovňíška* (Kokava n. Rim.), *merkujúca pčola, varovkiňa, vartaš, vartaška — vartáši/vartaše, vartaški, vartovňička, post — posti* (Východná) a pod. Súčasný odborný termín *strážkyňa* (Milla, 1971) je aj spisovným slovom a v nárečovom kontexte pôsobí — ako mnohé iné včelárske terminologizmy — dojmom knižnosti; pri lexikografickom spracovaní si vyžaduje kvalifikátor *včel.*

2.3.4. So strážkyňami úzko súvisia koristní votrelci, ktorým zamedzovali vstup do úľa a zlodejské zámery. I tento vonkajší jav, rozbúrenie a zápas včelstiev chovateľ z praxe poznal a prenesene pomenoval dej i jeho aktérov apelatívami označujúcimi odcudzovanie a odcudzovateľov.

Cudzie včely, ktoré násilne odnášajú med alebo podobnú sladinu včelstvu z úľa, *rabujú* (nárec. *rabovať/-uvat* i *kradnúť*, vo východných dialektoch aj *porvac, porivac, zbijac, zbujovac:* V. Šariš, *rabovac:* Budkovce; v staršej literatúre *kradnouti:* Wytah, 1775; Glosyus, 1792; *vyrabovati:* Čaplovič — Blaškovič, 1817), čo sa všeobecne i odborne označuje slovom *rabovka* (v nárec. synonymách i *rabovačka, krádež:* Skačany, *lúpež, zloďejstvo,* východoslov. *rabrovka, rabrovaňe,* šar. i *porvanka, porvačka, porifka, zbuj,* kys. *zbura:* Riečnica; v staršej literatúre *kradení, zlodějství:* Glosyus, 1792, *kmínstvo:* Fándly, 1802) a útočiace *rabujúce včelstvo* (Milla, 1971), včely sa už v staršej literatúre označujú výrazmi *zlodějky* (Wytah, 1775; Glosyus, 1792; Kaunicz, 1818), *zlodejki* (Čaplovič — Blaškovič, 1817), *zlodiejske wcželi* (Krátke naucseni, 17./18. stor.), *zlodějske včely* (Wytah, 1775), *zloďejka, zloďejki včeľi, kmínki, kmínske včeľi* (Fándly, 1802), podobne *Zloďegka, Raubbiene* (Bernolák, 1825, s. 4350). Toto včelstvo či včely sa v nárečiach pomenúvajú slovami a výrazmi *zlodejka* pl. *zlodejki/zlodzejki, zlodeji, zlodzejske pčoli, kmínki, rabóvki/rabofki, rabufki, rabuvači, rabuvački, raboše* (Iliašov), *rabujúce fčeli, rabovacie* i *lúpežiace fčeli, rabové čeli, rabrovi pčoli, raboune pčelstvo, zbojníci/zbujňici/zbuňici, živaňe, živanki, žyvanski pčoly* (Dlhé n. Cir.). Podobne motivované sú aj inojazyčné názvy týchto včiel, napr. čes. *zlodějka — zlodějky* i *lupičky* (Mudra, 1900), *zlodějka,* rus. *pčela vorovka,* nem. *Räuberbiene* (Haragsimová — Haragsim, 1963), srbochorv. *kradljivica* (Živanović, 1877, Ružić, 1904).

Spisovný odborný názov má tu zázemie najmä v stredoslovenských nárečiach, čo býva často opačne, nárečia preberajú a osvojujú si spisovné odborné termíny.

2.4. Pomenovanie *lietavka* je novšie včelárske odborné prevzatie do nárečí. Toto slovo sa vo včelárskej vrstve obyvateľstva používa už vari na celom našom nárečovom území. Ľudoví včelári zahŕňajú do jeho obsahu aj iné odborne špecifikované funkcie robotníc (napr. *sliedička, zlodejka*) a jej častým synonymom býva lexéma *robotnica.* V českej včelárskej terminológii je *létavka* (Mudra, 1900), *létavky.*

2.4.1. Pestrejšiu škálu ľudových synoným má termín *sliedička,* včela robotnica, lietavka hľadajúca vhodné miesto na usadenie roja, vhodnú pašu alebo zdroje medu, sladiny na rabovanie (Milla, 1971). V staršej literatúre sa výraz na tento pojem nevyskytuje; v nárečiach sa stretávame s terminologizmami ako *sľieďička,* pl. *sľieďički, sliédivka — sliédivki, sléďilka — sľieďilki, sľedufka* (Radvanovce), *sliedňica — sliedňice* (Jabloňovce), *zledička,* pl. *zlednice* (vraj zo *zhlédnout;* Malacky), *hľädáska* (Kokava n. Rim.), *hledačka* (Červená Voda) — *hladački* (Cejkov), *zizanka* (Čelovce), *vizvedačka — vizvedački, špehún — špehúni* (Brestovany), *špijonka — špijonki* (V. Šariš) a iné synonymá (*lietavki, lietački, robotnice, zlodejki, rabovki, živanki* atď.). V iných spisovných jazykoch sa používajú na tento pojem termíny obsahom totožné alebo rovnako motivované.

2.5. Detailne rozpracovanú odbornú teóriu o funkciách, zaradení včiel v pracovnom procese a ich vlastnostiach nasvedčuje aj pojem nazývaný slovom *medárky,* ktorý znamená včelstvo s prevládajúcim medonosným pudom. Do nárečí prešlo v podobách *medárki/medarki/mediarki/miadarke/mädarke, madovki/medouki, madňárki; medňički* (Stráňavy), vsl. *miatki, miadňički.* V Skalickom rukopise (Krátke Naucseni) sa podávajú inštrukcie, čo má včelár podnikať, aby boli *Wczeli medne* — zhromaždili do úľa veľa medu.

Zvýšený rojivý pud včelstva podobne motivoval jeho označenie. Často sa rojace včelstvo označuje termín *rojivky* (Milla, 1971), ktorý v nárečových variantoch znie *rojki, rojivki, rojinki, rojički, rojilki, rojovki, rojárki, rojački, rojavički, rojnice,* v združených pomenovaniach *rojivé, rojové, rojavé, rojovité fčeli;* údaje z terénu prinášajú i hláskove variované synonymum *mesiarki* (Vrbica, Ružomberok), *masárki* (Záhorie), *mešarki* (Hrašovík), motivované pravdepodobne úžitkovým prospechom (med — včelí materiál).

Včely so zvýšenou stavebnou náladou za dobrej znášky (Milla, 1971, s. 213—214) sa vo včelárskom žargóne označujú analogizmami zo stavbárskeho prostredia, v odbornej literatúre sa tento jav pomenúva opisne ako *zvýšená stavebná nálada, stavebný pud* včiel. Je to opäť jeden z výstiž-

ných prípadov, keď sa do nárečového prostredia preberajú aj neoficiálne terminologizmy prostredníctvom záujmových organizácií a v hovorovom „odbornom" úze sa uplatňujú adaptovanými výrazmi ako *staviteľki* (podľa funkcie mladušiek *staviteliek*), *staviarki/stavárki/stavärki* (Kokava n. Rim.), *stavbárki, stavebňice* (Červená Voda), *staviački* (Žatkovce — Závadka, Dlhé n. Cir.) a *budovateľki, budovateľe* (Čerhov), *murarki, murajke* (Čelovce), dvojslovne *stavebnie čeli* (Žarnovica), *murarovo pčoli* (Radvanovce) a pod.

3. Interferencia odborných (knižných) termínov v nárečovej slovnej zásobe sa tu dokumentovala terminológiou pôvodne doplnkového zamestnania včelárstva, patriaceho do vecného okruhu poľnohospodárstva, príp. chovu úžitkového živočíšstva. Použitý úsek názvoslovia sa dotýka pomenovania včiel podľa biologickej funkčnosti, pracovného zaradenia, organizovanosti a vlastností, z ktorých tradičný (ľudový) včelár poznal iba niektoré, najmä čo sa dali spozorovať voľným okom (*matka, strážkyňa, zlodejka* a pod.), ostatné — zistené a pomenované odborníkmi, príp. autormi včelárskej náučnej spisby — mohol si osvojiť z odbornej literatúry a v záujmovej organizácii. Uplatňovanie včelárskej terminológie prebiehalo v rozsiahlom časovom rozpätí, pritom pôsobil časový faktor procesuálnosti, menlivosti v jazykovom aj odborno-teoretickom systéme, vyvolávajúci postupné zmeny alebo prehodnotenie čiastkových systémov (porov. Krajčovič, 1985, s. 76 o historickej kategórii národného jazyka). Prenikanie spisovnej včelárskej terminológie do nárečí podmieňovalo aj spoločenské a jazykové prostredie, ovplyvňované záujmovou organizovanosťou používateľov (aktívnych aj menej aktívnych) tejto vrstvy slovnej zásoby. V teréne zistené ľudové synonymá či heteronymá oficiálnych (v literatúre používaných) odborných termínov s priezračnou motiváciou podľa krajového alebo miestneho lexikálno-sémantického úzu naznačujú, že ľudoví chovatelia si osvojili odborné pojmy a ich pomenovania zavše len formálne, ich obsah vnímali — najmä tých „teoretických" — cez ekvivalenty apelatívnej slovnej zásoby svojho nárečia, príp. aj v prenesenom význame. Hoci si novšiu a novú modernú včelársku terminológiu jej používatelia žijúci v nárečovom prostredí adaptovali do systému svojich dialektov, predsa značnú časť z nej nemožno nepokladať za vyslovene odbornú terminológiu, patriacu do osobitného špeciálneho slovníka tejto záujmovej profesie s teoreticky podrobne vypracovaným názvoslovím (napr. termíny *čistička, dojčička, staviteľka* a pod.). Pri lexikografickom spracúvaní nárečovej slovnej zásoby neraz ani polysémnosť heslového slova nemusí byť dôvodom na zaradenie pojmovo blízkeho a formálne totožného včelárskeho termínu do štruktúry hesla ako významovej jednotky (napr. *sliedička — vizvedačka — špijónka, medárka — medovka*). Vyžaduje sa

istý stupeň systémovosti slova (sémantickej aj formálnej), aby sa mohlo zaradiť do slovnej zásoby tradične chápaných dialektov. Nová terminológia poľnohospodárskeho odvetvia nemá nárečový charakter, lebo je usmerňovaná spisovnou normou (Nižnanský, 1984, s. 89), aj keď prehodnocovanie vzťahu synchrónne chápaných nárečí k spisovnému jazyku je aktuálne, z teoretického aj praktického hľadiska zaujímavé a zároveň naznačuje protirečivé tendencie prístupu k problému.

Literatúra

BERNOLÁK, A.: Slowár Slowenskí, Česko-Latinsko-Ňemecko-Uherskí. Zv. 1.—5. Budín, Typogr. Reg. univers. hungaricae 1825. 4446 s.

ČAPLOVIČ, J. — BLAŠKOVIČ, J.: Zprawa wčelárska o Opatrowánj Wčél... We Wjdňj 1817. XI. a 92 s.

ČAVOJSKÝ, V. a kol.: Včelárstvo. Bratislava, Príroda 1981. 640 s.

FÁNDLY, J.: Slowenskí Wčelár. W Trnawe u Wáclawa Gelinka 1802. 169 s.

GLOSYUS, J.: Obsah potřebných Naučenj a Přavidel, wedlé kterýchž se Wčely rozssafně a s užitkem opatrowati dagj. W B. Bystřicy 1792. 114 s.

HARAGSIMOVÁ, L. — HARAGSIM, O.: Česko-rusko-anglicko-francouzsko-německý SLOVNÍČEK VČELAŘSKÝ. Praha, Názvoslovný zpravodaj zemědelský, roč. 1963, č. 1—2.

Kartotéka Slovníka slovenských nárečí (dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave).

KAUNICZ, S.: Rozmlauwánj o wčelařstwj... W Presspurku, Péčj a nákladem Giřjho Palkoviče 1816. 88 s.

KRAJČOVIČ, R.: Procesuálnosť ako vlastnosť jazykového systému a jeho výskum. In: K princípom marxistickej jazykovedy. Red. J. Horecký. Bratislava, JÚĽŠ SAV a ÚJČ ČSAV 1983, s. 76—79.

Krátke Naucseni Wczelarske. (Skalický rukopis zo 17./18. stor.) In: J. Gašperík, Pamätihodnosti včelárstva slovenského I. (Literatúra z doby národného prebudenia Slovákov.) Bratislava, Zemské Ústredie včelárskych spolkov na Slovensku 1927, s. 11—19.

MACIEJEWSKI, J.: Slownik chełmińsko-dobrzyński (Siemon, Dulsk.) Toruń, TNT 1969. 310 s.

MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha, Academia 1968. 868 s.

MILLA, J.: Včelársky náučný slovník. Bratislava, Príroda 1971. 286 s.

MUDRA, J.: Stručný slovníček včelařský. Plzeň 1900. 54 s.

NIŽNANSKÝ, J. R.: Terminologická vrstva lexiky v Slovníku slovenských nárečí. Slovenská reč, *49*, 1984, s. 84—90.

RUŽIĆ, D. M.: Pčelarski rečnik. Beograd 1904. 78 s.

Včelárstvo: Výskum nárečovej lexiky. Pripravil J. Nižnanský. Dialektologické oddelenie JÚĽŠ SAV v Bratislave 1971. (Dotazník, 207 bodov.)

Wytah z nowo-skusseného Wčelaře aneb Krátké Gednánj o Wčeličkách. W Uherské Skalicy, u J. A. Sskarnycla 1775. 56 s.

ŽIVANOVIĆ, J.: Srpski rječnik za kovandžije. Novi Sad 1877. 30 s.

Emil Tvrdoň

PRVÝ PRÍSPEVOK O SLOVENČINE AMERICKÝCH SLOVÁKOV Z R. 1900 U NÁS

Matúš Jankola[1] vo svojom príspevku[2] opisuje tvrdé sociálne podmienky života slovenských prevažne roľníkov v USA, húževnato pracujúcich v pensylvánskych baniach a bývajúcich v novovybudovaných osadách neďaleko miest opisovanej oblasti[3], a to buď natrvalo aj s celými rodinami, alebo len na istý čas, aby sa potom so zárobkom mohli vrátiť do „krajiny".[4]

M. Jankola je bystrý pozorovateľ — vidí dôsledky radikálnej zmeny životného prostredia týchto Slovákov v ich novom zamestnaní a v civilizačnej kultúre a napokon aj v slovenskej reči, ktorou sa tu medzi sebou i naďalej dorozumievali. Tieto jeho jazykové poznámky o americkej slovenčine sú síce obmedzené iba na niekoľko najfrekventovanejších lexém prevzatých z americkej angličtiny (ďalej AA), predsa však už samy osebe v najširšom zmysle dotvárajú sociálny obraz života slovenských vysťahovalcov, napr. *baňa, osada, dom, výplatný deň, strava, obchod (obchodník), mäsiar, sťahovať sa, právnik, sudca, krčma, nápoj* atď. Nechýbajú ani miestne názvy, nasvedčujúce, že tieto cudzo znejúce slová, ktorých význam bol Slovákom neznámy, podliehali fonetickým zmenám *(Kingston > Kikston; Pittson > Pikston < Kikston)* alebo súčasne aj tvaroslovným zmenám v prospech slovenského významu *(Port Griffith > Podgriflík).*

---

[1] Matúš Jankola sa narodil 3. júla 1872 v Trstenej na Orave a zomrel 5. mája 1916 v Bridgeporte (USA). R. 1893 sa vysťahoval do USA. Po absolvovaní vysokoškolského štúdia pôsobil medzi americkými Slovákmi aj ako funkcionár americko-slovenských organizácií. M. Jankola bol jedným z autorov septembrového Memoranda Slovenskej ligy v Amerike z r. 1914. O tri mesiace neskôr vytýčil za cieľ politického úsilia slovenských organizácií v USA rozbitie Rakúsko-Uhorska a utvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov na federatívnom základe so zahraničnopolitickou orientáciou na Rusko. Jeho kultúrna a sociálna misia našla neskôr pokračovateľov — spomedzi desiatich inštitúcií v USA zaoberajúcich sa životom amerických Slovákov je dnes významným výskumným pracoviskom aj Jankolova knižnica (Jankola Library) v Danwill (Pensylvánia).

[2] Črty z katolíckej farnosti v Pittson, Pa. (Pensylvánia, E. T.) — In: Tovaryšstvo III. Ružomberok 1900, s. 301—305.

[3] V Porth Griffith ich bola väčšina zo Spiša, inde boli pomiešaní a pochádzali predovšetkým z Abova, Zemplína, Šariša a z Užskej stolice. Slovákov zo stredného a západného Slovenska reprezentovali v tejto oblasti čo do počtu skromnejšie zastúpení vysťahovalci z Oravy a Trenčianskej stolice.

[4] Tento výraz popri slove *kraj* sa používa medzi americkými Slovákmi v USA dodnes. Pozri o tom aj MARZIK, T. D.: Stav amerického vedeckého výskumu o slovenskom vysťahovalectve a o amerických Slovákoch. In: Vysťahovalectvo a život krajanov vo svete. K storočnici začiatkov vysťahovalectva slovenského ľudu do zámoria. Red. F. Bielik, J. Siracky, C. Baláž. Martin, Matica slovenská 1982, s. 133.

Mestá *Shamokin, Wilkes Bare* a *Carbondale* Slováci nazývali „Šamokn", „Vizber" a „Karpindeľ".

Autor podáva najprv v úvodzovkách slovenský ekvivalent v pluráli alebo v jednotnom čísle (v tomto prípade aj s G. sg. či N. pl.), v predložkovom páde a pod., potom jeho tvar, výslovnosť v AA a vysvetlenie významu, dakedy v podobe stručnej exemplifikácie. Jeho vysvetlenia nemajú lexikografickú štruktúru, lebo ide o súvislý text, ako nasleduje z príkladov:

V tejto doline skryté je najlepšie uhlie a máte tu do 40 uhľolomov (braekers; Slováci vraj „breky", locativ toho: „v breše"). Tieto uhľolomy a pod nimi sa nachádzajúce bane či uhľodoly vlastnia väčšie-menšie spoločnosti. — Celé obyvateľstvo z tých baní žije, fabrík tu niet. Keď je veľká potreba na tvrdé uhlie, tak robota tu ide znamenite, máme vtedy „zlaté" časy a vtedy haviar alebo „majner" (z angl. miner) zarobí si do 80 doll. i viacej na mesiac. — Inde býva dva razy výplata, u nás len raz v mesiaci. Po angl. menuje sa payday (čít.: pédé), naši to obrátili, jako každé angl. slovo, na „péda". Teda na „pédu" večer je všade živo a veselo. „Hotelníci" majú žatvu, bohužiaľ i — diabol. Menovite na „plejzoch" badať prílišnú živosť, veľa ruchu a hluku, lebo tam sotva jesto „policmana". — To len tí najhorší, zväčša samotní a parobci tak slopú, ktorí bývajú u rodín na „burde" (na koste, strave, angl. board).[5]

Všetky zápisy M. Jankolu sú dnes dokladom, ako rýchlo sa hláskoslovne a tvaroslovne adaptovali slová z AA do prevažne východoslovenskej nárečovej slovenčiny týchto amerických Slovákov:[6]

„sklajeri" (angl. *squire,* čít. skvajr = sudca, richtár);[7] „plejzy" (americkoslovenský výraz z angl. *place* [pleis] = osada, dedina, mestečko: *na plejzoch; chodiť z plejzy na plejz; v plejzoch majú krčmári žatvu*); „kek", „keky" (angl. *Keg* [keg] = asi 50-litrový súdok na alkohol — presnejšie podľa anglickej miery 45 l, E. T.); „bučer" [bučə] angl. *butcher,* mäsiar); „policman" [pə'lismən], policajt; „na burde" (na strave, angl. *board* [bo:d]): *ísť na iný burd;* „burgindoš", -a, (človek, ktorý je sám a platí istej slovenskej rodine za stravu, ubytovanie a pranie);[8] „haus", „hausy" (angl. *house,* vysl. haus [hauziz]); „mufuju še" (angl.

[5] M. Jankola, ktorý často uvádza presnú výslovnosť (nezapisuje ju však podľa dnešných fonetických zvyklostí, čo je na ten čas pochopiteľné), v tomto prípade namiesto [pai-dai] zaznačil [pé-dé] a do slovenčiny prevzatý tvar „péda". Vo východoslovenských nárečiach však niet kvantity. Ďalej píše o výslovnosti rodných mien *Ján* ako „Džán" a *Jožko* ako „Džó". Takáto výslovnosť s kvantitou je aj v týchto prípadoch nepravdepodobná, rovnako tak i v slove „hotelníci".

[6] V r. 1885 tu podľa autora Slovákov takmer nebolo. Všeobecne je známe, že masové vysťahovalectvo Slovákov do USA sa začína od 80. rokov 19. stor. V čase uverejnenia tohto príspevku v Tovaryšstve išlo teda o obdobie 15 rokov.

[7] Dnes: (zmierovací) sudca, advokát; richtár asi v prvom význame. — Zaznačenie výslovnosti je primerané, iba dnes foneticky presnejšie [skwaiə] — takto budeme písať aj ďalej v tých prípadoch, keď výslovnosť chýba alebo na porovnanie.

[8] Možno predpokladať, že aj slovo *burd,* z ktorého vzniklo substantívum *bur-*

to move, vysl. múf [mu:v] = sťahovať sa); „biznis" (angl. *bussines* = obchod); „viska" *(whiskey — wisky);* „mam bojšaka" (t. j. chlapca, od angl. *boy, boys*); „lajeri" (angl. *lawyer,* vysl. lójr [lo:jə] = advokát).

Osobitným a zaujímavým prípadom by mohlo byť autorom uvádzané slovo „salonista" („hotel, *saloon,* vysl. salún = krčma"), lebo v AA je skutočne aj tvar *salonist* [sa'lonist], pravdaže s významom „návštevník salónov". Nám sa však ukazuje realistickejšie vysvetlenie v tom zmysle, že pôjde o majiteľa takéhoto zariadenia, lebo častého návštevníka amerického pohostinstva zo svojich radov by americkí Slováci nazvali akiste priliehavejším, rýdzo slovenským slovom. Ďalšie slovo „groserista" (angl. *groserist,* obchodník, sklepník) mohlo tiež vzniknúť analogicky, najpravdepodobnejšie podľa slova *salonist — salonista,* lebo v súčasných slovníkoch AA je iba tvar *grocer* [grousə] = obchodník s potravinami, koloniálnym alebo zmiešaným tovarom. Či slovo *groserist* vzniklo už skôr v miestnom americkom nárečí, alebo bolo výsledkom neskoršieho vývinu v zmiešanom jazykovom prostredí (okrem Slovákov tu žili aj príslušníci iných slovanských a neslovanských národov z Európy) dnes vysvetliť nevieme.

Mnohé slová z AA uvedené M. Jankolom sa prevzali do hovorenej slovenčiny takmer bez zmeny, napr. „yes" [jes], „no" [nou], Marka — „Mery" (angl. *Mary* [Meəri], Anna — „Eny" (angl. *Annie* [ˌaəni]), „boj" (angl. *boy* [boi]), „biznis". V iných sa uplatnila znelostná asimilácia a strata kvantity: *to move* [mu:v], *keg* [keg], *place* [pleis] = *muf; kek, -y; plejzy,* ktoré sa aj morfologicky prispôsobovali slovenčine podobne ako aj ďalšie (*viska; sklajer, -i; lajer, -i* atď.).

Slová *bojšak, burgindoš* a tvar *mufuju še* reprezentujú v reči amerických Slovákov na rozhraní 19. a 20. storočia pozoruhodné neologizmy s východoslovenským hláskoslovným a tvaroslovným habitom, lebo vznikli v relatívne veľmi krátkom čase v rozmedzí približne 15—25 rokov. Tak isto hodnotíme aj zaznamenaný starý L. sg. *v breše,* ktorý sa uplatnil vo flexii novoutvoreného slovenského slova *breky.* Nazdávame sa, že je to jeden z dôležitých dokladov na potvrdenie skutočnosti, že koncom 19. a začiatkom 20. stor. bol tento tvar (popri iných) v slovenských nárečiach ešte veľmi produktívny, a to nielen v reči najstaršej generácie slovenského obyvateľstva.

Bez nároku na úplnosť (uvažujeme o jazykových poznámkach M. Jankolu, ako sme už pripomenuli, bez znalosti konkrétneho amerického jazykového prostredia spred asi 90. rokov) konštatujeme, že jazykové poznámky M. Jankolu obsahujú cenný a doteraz prvý známy materiál o asi-

---

gindoš, malo širší význam, a to buď v rozsahu tohto slova, alebo slovného spojenia v AA *room and board,* t. j. bývanie a strava.

milačnom jazykovom procese odohrávajúcom sa v slovenčine amerických Slovákov v cudzom jazykovom prostredí. Téza F. R. Osvalda svedomite skúmať akýkoľvek slovenský historický a iný jazykový materiál a uverejniť ho, sa v tomto prípade znovu potvrdila ako opodstatnená. Venovať sústavnejšiu pozornosť tejto problematike nebolo dožičené ani M. Jankolovi, ani jeho súčasníkom. Záujem slovenskej rozvíjajúcej sa jazykovedy sa uberal iným, na ten čas dôležitejším smerom (úsilie o kodifikáciu modernej spisovnej slovenčiny).

Ábel Kráľ – Jozef Bartoš

VÝSLOVNOSŤ FRANCÚZSKYCH OSOBNÝCH MIEN V SLOVENČINE

1. Vydaním Pravidiel slovenskej výslovnosti (PSV; Kráľ, 1984) sa v oblasti kultúry slovenského hovoreného slova vytvorila nová situácia. Používatelia spisovnej slovenčiny dostali príručku, ktorá s kodifikačnou účinnosťou zachytáva a opisuje súčasnú normu výslovnosti spisovnej slovenčiny. V PSV sa opisujú všetky dôležité výslovnostné normy (aj niektoré normy z oblasti prozodických javov, hoci je to oblasť zložitá a citlivá, lebo sa v nej prelínajú individuálne a nadindividuálne, subnormatívne a normatívne javy).

V systematickej časti PSV sa však osobitne nerieši problematika výslovnosti cudzích slov. Sú o tom iba všeobecné poznámky a formulácie (pozri § 29—39, 51—53, 130 n., 174, 191 n.), no v slovníkovej časti sa uvádza aj výslovnosť veľkého množstva prevzatých a cudzích slov. Veľkú časť z nich tvorí odborná terminológia. Obsahuje mnoho internacionálne používaných termínov gréckeho a latinského pôvodu, ktoré sa v jednotlivých jazykoch prispôsobujú špecifikám výslovnosti týchto jazykov.

Preberanie cudzích slov je všeobecný jazykový jav. Siaha ďaleko do histórie vývinu jazykov. Jestvuje všeobecná zákonitosť, že cudzie (prevzaté) slová postupne strácajú znaky cudzosti (znaky odovzdávajúceho jazyka) — prispôsobujú sa zákonitostiam preberajúceho jazyka a stávajú sa súčasťami jeho (domácej) slovnej zásoby. Tak máme aj v slovenčine množstvo slov cudzieho pôvodu, ktoré sa natoľko prispôsobili slovenčine, že ich cudzosť sa už nevníma. Správajú sa tak ako domáce slová. To sú napr. slová ako *košeľa, golier, pištoľ, tehla, diabol* a mnohé iné.

Slová, ktorých cudzosť sa uvedomuje, sa veľmi často odlišujú aj výslovnosťou, aj správaním vo vete (ohýbaním). Veľmi frekventované sú také znaky, ako je napr. výslovnosť tzv. tvrdých spoluhlások *t, d, n, l* pred *i, í, e,* výslovnosť samohlások *ö, ő, ü, ű,* výnimočné správanie sa niektorých slov vo vyššom štýle výslovnosti, výskyt samohláskových skupín mimo morfematických hraníc, osobitosti v hláskovej kombinatorike atď.

V ostatných desaťročiach sa mimoriadne zintenzívnili medzinárodné hospodárske, kultúrne a politické vzťahy, rozšírila sa znalosť cudzích (najmä tzv. svetových jazykov), vznikajú kontakty aj so zemepisne veľmi vzdialenými krajinami a s tzv. exotickými jazykmi. Hovorí sa o reáliách z cudzieho kultúrneho a jazykového prostredia, používajú sa cudzie slová, názvy a mená. Preto je mimoriadne aktuálna úloha osobitne riešiť problematiku výslovnosti cudzích slov (a mien) v rozsahu, ktorý podstatne prekročí materiál PSV. Príručky s týmto obsahom sa vypracúvajú aj pre iné jazyky, napr. aj pre češtinu (porov. Honzáková — Romportl, 1981). Dôležité je, aby sa spracovala systematika (pravidlá) preberania cudzích slov z jednotlivých jazykov podobne, ako je spracovaná v češtine (porov. Výslovnost spisovné češtiny. Výslovnost slov přejatých. Výslovnostní slovník, 1978).

Systematiku preberania cudzích slov do slovenčiny netreba budovať vo vzduchoprázdne — táto systematika má svoj historický vývin a jej základy upevnili PSV jednak niektorými všeobecnými formuláciami, jednak kodifikáciou výslovnosti tisícok jednotlivých cudzích a prevzatých slov i mien. Pravidlá sa pritom opierajú o kultivovaný výslovnostný úzus, o zistenú výslovnostnú normu čiže o kultivovanú jazykovú prax. V tejto praxi sa spontánne prejavuje jazykový systém. Treba ďalej rozvinúť jestvujúcu základňu, zozbierať ďalší materiál, z jednotlivostí abstrahovať zákonitosti, ktoré sa v nich prejavujú, a formulovať ucelenú sústavu pravidiel výslovnosti a preberania cudzích slov do slovenčiny. Musíme rátať s tým, že sa objaví množstvo nových, doteraz neriešených a zo zachytenej praxe menej zjavných výslovnostných problémov najmä vtedy, keď sa pokúsime konfrontovať úplný systém jednotlivých odovzdávajúcich jazykov so systémom slovenčiny a keď budeme dbať o jednotnosť všeobecných zásad výslovnostného prispôsobovania cudzích slov z jednotlivých jazykov slovenčine.

Osobitnú skupinu cudzích slov tvoria vlastné mená (najmä miestne názvy a osobné mená). Nedosatky v spracovaní výslovnosti tejto skupiny slov najviac pociťujú publicisti v rozhlase a televízii.

Svetové agentúry sprostredkúvajú svoje informácie najmä písomnou

formou. Treba teda pohotovo riešiť jednak problém vzťahu ortografie a výslovnosti v odovzdávajúcom jazyku, jednak vzťahy rozličných ortografických a ortoepických sústav. Treba sa zaoberať aj ortografiou, aj ortoepiou na pozadí fonetického a fonologického systému príslušných jazykov.

Osobitný problém vzniká pri sprostredkovanom preberaní cudzích slov (a mien). Jednoduchý vzťah odovzdávajúci jazyk — preberajúci jazyk sa tu mení na zložitejší vzťah východiskový (odovzdávajúci) jazyk — sprostredkujúci (preberajúci a odovzdávajúci) jazyk — cieľový (preberajúci) jazyk. Optimálne riešenie vyžaduje rekonštruovať aj vzťah východiskový jazyk — cieľový jazyk ako vzťah odovzdávajúceho a preberajúceho jazyka. Prakticky však nie je možné ignorovať stav, ktorý môže vzniknúť rozšírením (akceptovaním) formy, ktorá pôvodne vznikla v sprostredkujúcom jazyku a vôbec fromy, ktorá sa vzdialila od východiskového jazyka, no upevnila sa v kultivovanom jazykovom úze cieľového jazyka. — v našom prípade v slovenčine.

Požiadavka rekonštrukcie vzťahu východiskový jazyk — cieľový jazyk prináša potrebu poznať ortografické, fonetické, fonologické a ortoepické zákonitosti a systémy všetkých východiskových (a sprostredkujúcich) jazykov a porovnať ich so slovenčinou. Táto úloha je prakticky ťažko splniteľná. Jej rigoróznosť a vážnosť sa však oslabuje zákonitosťou: čím vzdialenejší (exotickejší) je východiskový (odovzdávajúci) jazyk, tým zriedkavejšia je potreba preberania a tým menší je vplyv spôsobu prevzatia na všeobecné zákonitosti (ustálený systém) preberania cudzích slov v prijímacom (cieľovom) jazyku. Inak povedané — na udržanie jazykového poriadku (jazykovej stability) a na zabezpečenie praktických jazykových potrieb je najdôležitejšie, aby sa preštudovali a určili zákonitosti výslovnosti a preberania cudzích slov a mien najmä z tých jazykov, s ktorými sú najživšie kontakty, z ktorých sa preberá najviac slov. V našom prípade sú to nepochybne jazyky ako ruština, angličtina, francúzština, nemčina, španielčina a niektoré iné európske (najmä zemepisne bližšie) jazyky, zo vzdialenejších jazykov je to japončina a čínština.

V tomto príspevku sa chceme zaoberať najmä výslovnosťou cudzích osobných mien, pravdaže, na pozadí ustálenej (resp. aj kodifikovanej) výslovnosti a preberania cudzích slov vo všeobecnosti. Budeme hovoriť o preberaní cudzích mien z francúzštiny do slovenčiny.

2. Zovšeobecnením princípov kultivovanej slovenskej spisovnej výslovnosti v jej neutrálnom štýle (porov. PSV, s. 33 n.) môžeme formulovať tieto pravidlá pre preberanie cudzích mien do slovenčiny (pozornosť venujeme výslovnosti cudzích mien):

2.1. Pri preberaní výslovnosti cudzieho mena sa vychádza z jeho znenia (nie z ortografie) v odovzdávajúcom (východiskovom) jazyku.

2.2. Vo výslovnosti cudzích mien sa v slovenčine vyskytujú iba slovenské hlásky.

2.3. Pri preberaní cudzích mien do slovenčiny sa využívajú aj hlásky *ö, ő, ü, ű,* resp. *ə.*

2.4. Cudzie (v slovenčine sa nevyskytujúce) hlásky sa nahrádzajú najbližšími príbuznými slovenskými hláskami.

2.5. Preberá sa iba hlásková stavba cudzieho mena. V iných javoch (napr. v prízvuku) sa meno prispôsobuje zákonitostiam slovenčiny.

2.6. Nepreberajú sa ani kontextové — tvaroslovné, modifikačné a asimilačné — javy, ani javy znelostnej asimilácie a pod.

2.7. V grafickom zázname sa rešpektuje pravopis odovzdávajúceho jazyka v rozsahu, ktorý umožňuje slovenská grafika rozšírená o znaky *w, q, x.* V zápise cudzích mien sa však často vyskytujú aj mnohé iné znaky napr. *ę, ē, ë, ś, ł, â, à* a iné. Niekedy sa technické (tlačiarenské) ťažkosti riešia tak, že sa nezvyčajné znaky nahrádzajú znakmi slovenských hlások, ktoré sú zvukovo najbližšie príslušnej cudzej hláske, inokedy sa vynechá nezvyčajný diakritický znak.

2.8. V prípadoch preberania z jazykov, v ktorých sa nepoužíva latinka, prizerá sa na zvukové znenie vo východiskovom (odovzdávajúcom) jazyku, resp. na ustálené transliteračné pravidlá alebo zvyklosti.

2.9. Ustálené cudzie mená sa v znení a v pravopise nemenia ani v tých prípadoch, keď pravopis alebo výslovnosť odporuje niektorým z predchádzajúcich zásad (porov. názvy *Paríž, Londýn*).

2.10. Cudzie mená sa často správajú ako citátové slová.

Z pravidla 1 a 7 vyplýva, že pri štúdiu výslovnosti cudzích (teda aj francúzskych) mien musíme brať do úvahy situáciu vo francúzskej ortografii aj ortoepii. Proces preberania i formulovanie pravidiel preň komplikuje to, že sú veľké rozdiely medzi francúzskym pravopisom a francúzskou výslovnosťou, pretože vo francúzskom pravopise prevláda etymologický a historický princíp. Okrem toho výslovnosť niektorých mien sa vo francúzštine vymyká zo všeobecných pravidiel vzťahov medzi francúzskou ortografiou a francúzskou ortoepiou.

3. V slovenskej výslovnosti francúzskych mien sa vyslovujú iba slovenské samohlásky. Ich korešpondenciu s francúzskou výslovnosťou formulujú uvedené všeobecné pravidlá 2—6. To znamená:

1. Francúzske predné *[a]* a zadné *[ɑ]* sa vyslovujú ako slovenské *a: Ducasse [dükas], Marat [mara].*

2. Francúzske otvorené *[ɛ]* a zatvorené *[ẹ]* sa vyslovujú ako slovenské *e: Abélard [abelár], Boucher [buše], Marais [mare].*

3. Francúske otvorené *[ɔ]* i zatvorené *[ọ]* sa vyslovujú ako slovenské *o: Dufot [düfo], Diderot [didro].*

4. a) Ako slovenské *i* vyslovujeme hlásky označené písmenami *i, y,* napr. *Ploudiri [pludiri], Yport [ipór], Yves [iv];*

b) Y medzi inými samohláskami sa vyslovuje ako *j,* napr. *Fayard [farár], Fayet [faje], Preyer [prejér];*

c) Ak samohláska *i* predchádza pred inou samohláskou, vyslovuje sa ako *j,* napr. *Fleuriet [flörje], Fabien [fabjen], Fabius [fabjűs];* mohla by sa pripustiť aj výslovnosť s dvojhláskou.

5. Skupiny písmen *oi, oy* sa čítajú (vyslovujú) ako *[ua],* napr. *Artois [artua], Maurois [morua], Blois [blua].*

6. Mená s francúzskymi labializovanými samohláskami *ö, ő, ü, ű* sa v slovenčine tiež vyslovujú so samohláskami *ö, ő, ü, ű.*

Krátke *ö* sa vyslovuje na mieste skupiny písmen *eu,* napríklad v menách *Babeuf [baböf], Beaujeu [božö], Montreuil [montröj].*

Dlhé *ő* sa vyslovuje na mieste *eu* pred spoluhláskami *r, v, z, ž,* napr. v menách *Maubeuge [mobőž], Dieuze [djőz].*

Samohláska *ü* sa vyslovuje na mieste, kde je v písme *u* ako v menách *Musset [müse], Dumas [düma], Augustin [ogüsten], Barbusse [barbüs].*

Dlhé *ű* sa vyslovuje pred spoluhláskami *r, v, z, ž,* napr. v menách *Saussure [sosűr], Lure [lűr], Cornemuse [korneműz].*

7. Francúzske nosové samohlásky *ã, õ, ẽ, ũ* sa v spisovnej slovenčine vyslovujú ako spojenia príslušnej slovenskej nenosovej samohlásky *a, o, e* so spoluhláskou *n* alebo *m,* resp. pred *k, g* ako *ŋ.*

Francúzska nosová samohláska *ã* sa vyslovuje na mieste, kde je v písme skupina *en, an* pred spoluhláskou. V slovenčine sa tu vždy vyslovuje skupina *an,* napr. *Barentin [baranten], Bauchant [bošan].*

Francúzska nosová samohláska *ã* sa vyslovuje aj na mieste, kde je v písme *em, am.* V slovenčine sa tu vyslovuje spojenie *am,* napr. *Alembert [alambér], Chambray [šambre].*

Francúzska nosová samohláska *ẽ* sa vyslovuje na mieste, kde je v písme *in, en, un.* V slovenčine sa namiesto nosovej samohlásky *ẽ* vyslovuje skupina *en,* napr. *Gabin [gaben], Lauzun [lozen].*

Francúzska nosová samohláska *ẽ* sa vyslovuje aj na mieste, kde je v písme *im, um,* napr. v menách *Imbault [embo], Humbeauville [embovil].*

Francúzska nosová samohláska *õ* sa vyslovuje na mieste, kde je v písme skupina *on,* napr. v menách *Bourbon [burbon], Belmondo [Belmondo].* Skupina *om* (vyslovovaná vo francúzštine ako nosová samohláska *õ*) sa v slovenčine vyslovuje ako *om: Pompidou [pompidu].*

8. Francúzske spojenie *oin* vyslovujeme v spisovnej slovenčine ako *[uen]: Poincaré [puenkare], Poinsot [puenso].*

9. Dlhé samohlásky sa vo francúzštine a potom aj v spisovnej slovenčine vyslovujú v koncovej, t. j. prízvučnej slabike francúzskych slov a mien, a to pred spoluhláskami *r, v, z, ž* a pred skupinou spoluhlások *vr: Réaumur [reoműr], Barre [bár], Barnave [barnáv], Graves [gráv]; Bellechose [belšóz], Blaise [bléz], Bocage [bokáž], Louvre [lúvr].*

10. Dlhé samohlásky sa vyslovujú i v koncovej slabike slova namiesto francúzskej nosovej samohlásky (tá sa vyslovuje podľa pravidla 7), ak sa po nej nasledujúca spoluhláska (skupina spoluhlások) vo francúžštine vyslovuje. Tak je to napr. v menách *Servance [serváns], Gironde [žirónd], Bellonte [belónt], Brassens [braséns], Conque [kónk], Dinde [dénd], Comte [kónt].*

11. Ak sa francúzske vlastné meno končí vo výslovnosti samohláskou, je to vždy krátka samohláska, napr. *Bécaud [beko].*

12. Francúzske zatvorené *[ę]* sa vo francúzštine obyčajne píše ako *é.* Nie je teda dlhé *é,* ako sa to v slovenčine pri preberaní slov z francúzštiny chybne interpretuje. Tu treba vyslovovať krátke *e,* napr. *Gérard [žerár], Bédier [bedje].*

Vo výslovnosti francúzskych slov a mien platia pre spoluhlásky pravidlá 2.1—2.6.

13. Koncová spoluhláska sa vo francúzskych vlastných menách spravidla nevyslovuje. Z tohto pravidla sú však výnimky. Zo spoluhlások, ktoré sa na konci slova občas vyslovujú, treba spomenúť najmä spoluhlásku *s.* Nemožno stanoviť jednoznačnú zásadu, kedy sa koncové *s* má vysloviť a kedy nie, pretože v tej istej pozícii sa *s* dakedy vysloví, inokedy nie. Iné spoluhlásky sa na konci francúzskych slov zriedka vyslovujú.

14. Na konci viacslabičných vlastných mien sa *-e* bez diakritického znamienka nikdy nevyslovuje, ale predchádzajúca spoluhláska (alebo skupina spoluhlások) sa pred týmto *-e* vyslovuje, napr. *La Fontaine [lafonten], Sarraute [sarot], Servance [serváns], Matisse [matis].*

15. Vo francúzštine sa aj na konci slova pred prestávkou vyslovujú znelé hlásky. Vzhľadom na jestvujúce poňatie vyššieho štýlu výslovnosti v slovenčine možno uvažovať o tom, že by sa v tomto štýle odporúčala výslovnosť francúzskych mien so znelou hláskou, v neutrálnom s neznelou. Ide o prípady ako *Malherbe [malerb], Brides [brid].* Pravda, musela by sa riešiť otázka eventuálneho vzniku novej slabiky výslovnosťou *[bə], [də]* a pod. Francúzske spoluhlásky *r, l* sa po spoluhláske na konci slova vyslovujú ako neznelé. V slovenčine tu vyslovujeme znelé *r, l,* hoci sa tým

francúzske slovo rozšíri o ďalšiu slabiku, napr. *Malingre [maléŋgr], Epingle [epéŋgl].*

Poznámky o výslovnosti (čítaní) niektorých spoluhlások a spoluhláskových skupín:

16. Spoluhláska *c* sa pred *e, i, y* vyslovuje ako *s*, napr. *Alceste [alsest].* V iných pozíciách sa vyslovuje ako *k*, napr. *Balzac [balzak].*

17. Skupina *cq(ues)* sa číta (vyslovuje) ako *k*, napr. *Bacqueville [bakvil].*

18. Zdvojené *cc* sa pred *e, i, y* číta (vyslovuje) ako *ks*, napr. *Ajaccio [ažaksjo].* V iných prípadoch sa vyslovuje ako jednoduché *k*, napr. *Piccard [pikár].*

Aj iné zdvojené spoluhlásky sa vo francúzskych osobných menách vyslovujú ako jednoduché, napr. *Tartuffe [tartüf], Graffigny [grafiňi], Ballon [balon], Barre [bár], Saussure [sosűr], Attigny [atiňi].*

19. Na mieste znaku *ch* sa spravidla vyslovuje *š*, napr. *Chardin [šarden], Charles [šarl].* Niekedy sa tu vyslovuje *k*, napr. *Lamech [lamek], Bloch [blok].*

20. Na mieste *g* sa pred *e, i, y* vysovuje *ž*, napr. *Bergeron [beržeron], Bougival [bužival].* Pred *a, o, u* alebo pred spoluhláskou sa tu vyslovuje *g*, napr. *Degas [dega], Gauguin [gogen].*

21. Na mieste *gn* sa vyslovuje *ň*, napr. *Blagnac [blaňak].*

22. Písmeno *h* sa nečíta (nevyslovuje), napr. *Bohain [boen], Hugo [űgo].*

23. Skupinu *eil(l)* vyslovujeme *ej*, napr. *Meillet [meje].* Ako *j* vyslovujeme aj zdvojené *ll* po samohláske *i*, napr. *Gerbillon [žerbion], Genouillac [ženujak].* V niektorých rodných menách existuje však aj výslovnosť s *il: Achille [ašil], Arnouville [arnuvil], Bainville [benvil].* Ako *j* sa vyslovuje aj skupina *il*, napr. *Breil [brej], Fail [faj]* a *ilh*, napr. *Anouilh [anuj],* ale spojenie *il* v poslednej slabike slova sa inokedy vyslovuje ako *il: Bourvil [burvil], Gil Blas [žilblas]* alebo dokonca aj ako *i*, napr. *Montil [monti].*

24. Na mieste písmena *j* vyslovujeme *ž*, napr. *Bajazet [bažaze].*

25. Spojenie *ph* sa číta ako *f*, napr. *Philibert [filibér].*

26. Spojenie *qu* sa číta ako *k*, napr. *Berquin [berken].*

27. Skupiny *gh, rh, th* sa vyslovujú ako *[g, r, t]*, napr. *Ghislain [gilen], Rhodope [rodop], Berthe [bert].*

28. Hláska *s* sa dakedy vyslovuje aj na konci slova, napr. *Barrès [bares], Delmas [delmas].* Medzi samohláskami sa *s* vyslovuje ako *[z]*, napr. *Frisons [frizon], Grési [grezi].*

29. Ak za skupinou *sc* nenasleduje *e, i, y,* vyslovuje sa tu *[sk]*, napr. *Bouscat [buska], Scapin [skapen].*

30. Na mieste dvojitého *w* sa vyslovuje *[v]: Berwick [bervik].*

31. Písmeno *x* sa číta ako *[ks]*, ale tiež ako *[gz]: Alexandre [aleksándr], Exupéry [egzüperi].*

32. Francúzske zadné *r [R]* sa vyslovuje ako slovenské končekové (ďasnové, predné) *r*.

Vo výslovnosti francúzskych osobných mien sa vyskytujú rozličné nepravidelnosti, takže formulované pravidlá neplatia bezvýnimočne. Tak je to aj v iných jazykoch. Rozsah príspevku nám nedovolil danú problematiku úplne vyčerpať.

Literatúra

BUCHTELOVÁ, R. a kol.: Výslovnost spisovné češtiny. Výslovnost slov přejatých. Výslovnostní slovník. Praha, Academia 1978. 318 s.

HONZÁLKOVÁ, M. — ROMPORTL, M.: Čteme je správně? Slovníček výslovnosti cizích jmen. Praha, Albatros 1981. 340 s.

KRÁĽ, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1984. 626 s.

Juraj Dolník

LEXIKÁLNE VYJADRENIE CITOVÉHO HODNOTENIA

Ako gnozeologické východisko skúmania slov s citovým hodnotiacim výrazom prijímame tézu o jednote poznania a hodnotenia, podľa ktorej poznanie je nevyhnutne spojené s hodnotením a predpokladom hodnotenia je poznanie, ako aj tézu o vedomí o zložitej jednote poznania (vedenia) a prežívania. Kým poznanie, vedenie je zachytené v objektívnej zložke obsahu poznatku, do jeho subjektovej zložky sa premieta hodnotenie a prežívanie poznávaného objektu (Černík — Farkašová — Viceník, 1980). Hodnotenie je prejavom schopnosti človeka spoznávať hodnotovú stránku skutočnosti, t. j. odhaľovať hodnoty v poznávanom svete. Objekty nadobúdajú hodnotu vo vzťahu k potrebám alebo záujmom človeka na základe ich funkčnosti, t. j. na základe toho, že uspokojujú isté potreby a záujmy človeka, alebo zabraňujú ich uspokojovaniu. Poznávanie objektu a odhaľovanie jeho funkčných vlastností, na základe ktorého sa utvára hodnotiaci vzťah, je spojené s prežívaním vzťahu k tomuto objektu. Prežívanie tohto vzťahu tvorí obsah citov. Stupeň intenzity prežívania vzťahu k objektu závisí od stupňa zainteresovanosti poznávacieho a hodnotiaceho subjektu. Pri filozofickej analýze hodnoty sa podčiarkuje, že citová hodnota objektu jestvuje iba v integrovanom systéme hodnôt, lebo zážitok ako obsah citovej hodnoty a spôsob poznania hodnotovosti objektu tvoria jednotu s racionálnou analýzou hodnotových kvalít. Význam zážitku je podmienený tým, „akú emocionálnu[1] hodnotu daný jav predstavuje a akou emocionálnou štruktúrou sa subjekt hodnotenia vyznačuje. Hodnoty, ktorých poznanie je podmienené hľadaním a myšlienkovým konštituovaním rozličných väzieb (t. j. abstraktno-logickou analýzou, uplatňovaním rozličných technických postupov atď.), odsúvajú zážitok, hoci ho nikdy nevylučujú úplne, na okraj hodnotiaceho procesu“ (Dorotíková, 1980). Ukazujú sa dva dôležité javy: 1. hodnotenie je spä-

[1] Uvedomujeme si, že v psychológii sa emócie a city nestotožňujú. Z nášho hľadiska sú výrazy cit a emócia rovnoznačné. Citovú (emocionálnu) zložku obsahu slova chápeme v protiklade ku kognitívnej zložke.

té s citmi, ale miera ich účasti na hodnoteniach je rozličná, 2. citové hodnotenie je podmienené abstraktno-logickou analýzou hodnotových vlastností objektov. Len elementárne citové reakcie sa neviažu na racionálne myslenie, lebo človek si pri nich neuvedomuje, čo ich vyvoláva.

Tieto základné gnozeologické poznatky sú implicitne prítomné v jazykovedných úvahách, ktoré sa zakladajú na uznávaní jednoty kognitívneho a emocionálneho v obsahovej zložke lexikálnych jednotiek. Napríklad E. M. Voľfová (1985, s. 40) zdôrazňuje, že prirodzenému jazyku je imanentne vlastný racionálny aspekt, takže v ňom nemôže byť zafixované čisto emocionálne hodnotenie. V monografii D. Viehwegera a kol. (1978) sa vyzdvihuje poznatok, že emocionálny účinok istej lexikálnej jednotky spočíva na pojmovom hodnotiacom obsahu tejto jednotky, lebo emócie sa nevyjadrujú bezprostredne, ale prostredníctvom výrazov s pojmovým obsahom.[2] V. N. Telijová (1986, s. 43) skonkrétňuje poznatok o viazanosti emocionálneho a kognitívneho: štruktúru expresívne zafarbeného významu znázorňuje ako zložitý vzťah medzi deskriptívnym, hodnotiacim a emotívne hodnotiacim komponentom. L. A. Kiselevová (1978, s. 17) tiež podčiarkuje spätosť racionálneho s emocionálnym, keď emocionálne hodnotiacu jazykovú informáciu vzťahuje na intelektuálne hodnotenie cez emocionálnu prizmu ľudskej psychiky, ktoré sa prejavuje ako kladná alebo záporná emocionálna hodnota. V. I. Šachovskij (1987) poukazuje na to, že len prostredníctvom pojmovej bázy emocionálneho vzťahu môžeme interpretovať emocionálny význam. Tieto názory podporujú tvrdenie, že citovo hodnotiaci prvok sa viaže na intelektuálne hodnotiaci komponent obsahu slova, ktorý je spätý s istými vlastnosťami poznávaného výseku skutočnosti.

Zámerne hovoríme o hodnotiacom komponente obsahu, a nie významu slova, lebo každé slovo s citovým hodnotiacim prvkom nemá vo svojom význame zafixovaný intelektuálne hodnotiaci komponent. (Obsah slova je v našej koncepcii jeho kognitívnou potenciou a skladá sa z významovej čiže sémovej a mimovýznamovej čiže noémovej zložky; Dolník, 1982.) Ako ilustračné príklady si zoberieme slová *darebák* a *koník*. Krátky slovník slovenského jazyka (ďalej KSSJ) ukazuje, že slovo *darebák* je expresívne a jeho 1. význam je „kto sa vyhýba práci". Vyhýbanie sa práci je vlastnosť, na základe ktorej jej nositeľ nadobúda v hodnotovom obraze skutočnosti zápornú hodnotu, čo sa odráža aj v lexikálnom

[2] Podľa autorov lexikálny význam istých slov popri pojmových prvkoch obsahuje aj pojmové hodnotiace elementy, prostredníctvom ktorých slovo vyvoláva isté emócie. Nesúhlasia s názorom, že isté slovo obsahuje pojmové jadro a dodatkové hodnotiace, resp. emocionálne komponenty.

význame „darebák" (čiže úplná explikácia významu je „kto sa vyhýba práci, a to sa hodnotí ako zlé"). Na toto intelektuálne hodnotenie sa viaže negatívny citovo hodnotiaci prvok, ktorý je odrazom osobnej zainteresovanosti hodnotiaceho subjektu. V Štylistike od J. Mistríka (1985) sa expresívnosť znázorňuje slovom *koník,* ktorého význam sa explikuje ako štruktúra nocionálnej zložky a expresívneho „apendixu" spočívajúceho vo vyjadrovaní istej sympatie voči pomenúvanému zvieraťu. Treba dodať, že pozadím citového hodnotiaceho vzťahu je kladné intelektuálne hodnotenie, ktoré nie je zakotvené v lexikálnom význame tohto slova, ale je prítomné v implikačnej zóne jeho obsahu. Vlastnosti, ktoré sú základom hodnotenia označovaného zvieraťa (napr. užitočnosť, prítulnosť), sú takisto zachytené v mimovýznamovej oblasti obsahu slova.

Jednota poznania a hodnotenia, poznania a prežívania sa do obsahu slova premieta ako viazanosť intelektuálne hodnotiaceho prvku na kognitívnu zložku a citovo hodnotiaceho komponentu na intelektuálne hodnotiaci prvok. Túto viazanosť dobre vidíme vtedy, keď prekročíme rámec systémového lexikálneho významu, t. j. keď pri skúmaní berieme do úvahy obsah slova, čo predpokladá prihliadnutie na fungovanie slova v reči. Ak sa obmedzíme na pozorovanie systémového lexikálneho významu, z hľadiska hodnotenia triedime slová na opisné a hodnotiace, a to intelektuálne hodnotiace (tie sa rozčleňujú na podtriedy; porov. Dolník, 1987) a citovo hodnotiace. Z citového hodnotiaceho hľadiska sú tu teda dve triedy slov: slová s citovo hodnotiacim významom a bez takého významu. Ak citovo hodnotiace kritérium klasifikácie spojíme so širším, obsahovým hľadiskom nazerania na slová, dostaneme štyri triedy slov: 1. slová s virtuálnym citovo hodnotiacim významom, 2. slová s potenciálnym citovo hodnotiacim významom, 3. slová s citovo hodnotiacim významom, 4. slová s afektívne hodnotiacim významom. V pozadí tejto klasifikácie je zohľadnenie spomínanej viazanosti zložiek obsahu slova a odrážajú sa v nej poznatky o inherentnej, adherentnej, resp. kontextovej expresívnosti, ktoré sú u nás známe z monografie J. Zimu (1961).

Slová s virtuálnym citovo hodnotiacim významom majú opisný lexikálny význam, ale v implikačnej oblasti ich obsahu sú prítomné prvky vzťahujúce sa na vlastnosti, ktoré môžu byť základom intelektuálneho a v nadväznosti aj citového hodnotenia objektu. Prívlastkom virtuálny vyjadrujeme, že mimo kontextu sa na tieto slová viaže zovšeobecnený hodnotiaci prvok, ktorý sa až v kontexte skonkrétňuje v kladnom alebo zápornom prejave. Napríklad v obsahu slova *dieťa* je zakotvený virtuálny citovo hodnotiaci prvok, ktorý sa prejaví pod vplyvom aktualizačnej vlastnosti istých kontextových prvkov (slov, intonácie, syntaktického modelu, ale aj situácie). Keď sa otec rozhorčuje, že jeho dospelý

syn je nesamostatný a nemužný, a vyriekne napr. vetu *Nechcem mať ufňukané veľké dieťa, ktoré sa stále drží matkinej sukne,* aktualizuje sa citový hodnotiaci prvok ako pohoršenie. Tento prvok sa viaže na intelektuálne hodnotenie „zlé", ktorého základom je vlastnosť nesamostatnosti v spätosti s nemužnosťou hodnotenej osoby (tieto vlastnosti nezodpovedajú norme správania dospelej osoby, a preto sa hodnotia ako „zlé"). Naopak, keď matka, ktorá citovo neprimerane lipne na dospelom synovi, reaguje uspokojujúco na to, že musí syna stále usmerňovať, a vysloví napr. vetu *Ty moje veľké dieťa,* aktualizuje sa citovo hodnotiaci prvok ako citové uspokojenie. Pozadím tohto citovo hodnotiaceho komponentu je intelektuálne hodnotenie „dobré", ktorého základom je vlastnosť „vyžadujúci starostlivosť, usmerňovanie" (z hľadiska matky ako subjektu hodnotenia sa táto vlastnosť hodnotenej osoby javí ako zodpovedajúca norme správania, a preto sa hodnotí ako dobrá). Pri mnohých slovách tohto typu sa v ustálených prenesených použitiach alebo prirovnaniach aktualizuje skonkrétnený citovo hodnotiaci prvok (v prevažnej miere sa stretávame so záporným prvkom); napr. virtuálny hodnotiaci prvok (kladné alebo záporné hodnotenie) slov *pes, makovica, firma, basa* (hudobný nástroj), *hus, číslo, črieda, drevo* sa aktualizuje v zápornom prejave v spojeniach *besný pes* (o človeku), *prázdna makovica* (hlava), *známa firma* (o osobe), *tučná ako basa, naivná hus, byť číslo (ty si ale číslo), črieda chlapcov, byť drevo (ty si ale drevo).* Jazykovým základom aktualizácie je voľba jazykových kontextov (často s využitím komunikačných kontextov), pomocou ktorých sa konštituuje forma na vyjadrenie citovo hodnotiaceho významového komponentu (jazykový mechanizmus realizácie preneseného významu presne opísal I. Němec, 1987; porov, aj Šachovskij, 1984). Ak sa prenesené použitie slova s aktualizovaným citovo hodnotiacim prvkom lexikalizuje, slovo nadobúda systémový význam s citovo hodnotiacim komponentom; tak vznikli napr. druhotné významy slov (podľa KSSJ) *splodiť:* 2. byť pôvodcom, vytvoriť (chaos, nedôveru); *letieť:* 9. byť žiadostivý niečoho, niekoho (na peniaze, na chlapcov); *filmovať:* 4. predstierať atď.

Slová s potenciálnym citovo hodnotiacim významom majú opisný lexikálny význam so zafixovaným (čiže je komponentom tohto významu) alebo implikovaným intelektuálne hodnotiacim prvkom. Na kladný alebo záporný intelektuálne hodnotiaci prvok sa viaže potenciálny citovo hodnotiaci prvok zodpovedajúceho pólu, ktorý sa aktualizuje v kontexte. To značí, že intelektuálne hodnotiaci prvok predurčuje konkrétny prejav (kladný, záporný) citovo hodnotiaceho komponentu. Napríklad na význam slova *strašidlo* (podľa KSSJ) „fantáziou, poverou vytvorené zjavenie, vzbudzujúce strach" sa viaže záporný intelektuálne hodnotiaci prvok (to, čo vzbudzuje strach sa hodnotí ako „zlé"), ktorý predurčuje záporný citovo

hodnotiaci prvok aktualizovaný pri prenesenom použití tohto slova *(ty staré strašidlo)*. Ukazujú to aj ďalšie príklady: *starý strigôň* (o mužovi), *anjelská trpezlivosť, diabolský plán, zabiť v niekom cit, byť sršeň (ty sršeň jeden), spoločenská negramotnosť, vzdušný pirát, jedovatý jazyk* a pod. Mnohé druhotné významy sú výsledkom lexikalizácie preneseného použitia takýchto slov, napr. (podľa KSSJ) *jedovatý:* 2. hnevlivý, zlostný (pohľad, úsmev); *hlúpy:* 2. neomastený, planý (zemiaky); *hniť:* 2. zaháľať, leňošiť, hlivieť (bez roboty); *spáchať:* 2. vytvoriť, zostaviť (program); *nepodarený:* 2. zlý, nevychovaný, naničhodný (syn). Osobitný efekt vzniká, keď sa nerealizuje očakávaný citovo hodnotiaci prvok, lebo sa vyjadruje hodnotiaci vzťah opačného pólu — ide o ironické použitie slova *(Ty si mi pekný hrdina! Ten dobrák nám všetko pokazil)*. Záporný citovo hodnotiaci prvok sa tu objavuje v dôsledku transponovania slova s kladným intelektuálne hodnotiacim prvkom do sféry použitia slova s opačným prvkom (slovo *hrdina* sa použilo v tej sfére, ktorá je vlastná slovu *zbabelec*, slovo *dobrák* sa uplatnilo v sfére slova *zlomyseľník*).

Slová s citovo hodnotiacim významom majú v lexikálnom význame citovo hodnotiaci komponent. Tento komponent má povahu sémy, lebo má rozlišujúcu funkciu (základnou vlastnosťou sémy je dištinktívnosť), a to vo vzťahu ku kognitívnemu významu *(spať — drichmať)*, ako aj v rámci citovo hodnotiacich významov *(spinkať — drichmať)*. Pretože sa ontologicky aj gnozeologicky odlišuje od kognitívnych sém, má osobitné postavenie v štruktúre lexikálneho významu. V novších lingvistických prácach sa zaraďuje do modálneho rámca výkladu významu (Apresian, 1974), čiže otázka citovo hodnotiaceho významu sa včleňuje do problematiky modality (Voľf, 1985; Telija, 1987). Gnozeologická povaha tohto typu významu sa vysvetľuje na základe diferenciácie typov myslenia (racionálne, emocionálne, umelecko-obrazné a ďalej sa členia na podtypy), ktorým zodpovedajú typy pojmov ako jednotiek myslenia. Podľa tohto výkladu citovo hodnotiaci význam slova sa vzťahuje na emocionálne hodnotiaci pojem, ktorý je jednotkou emocionálne hodnotiaceho myslenia ako podtypu emocionálneho myslenia (Kiseleva, 1979, s. 75).

Pri našom výklade opäť zdôrazňujeme jednotu poznávania, hodnotenia a prežívania. Na viazanosť tejto sémy na intelektuálne hodnotiaci komponent sme už poukázali. O viazanosti prežívania na poznávanie si utvárame obraz na základe poznania odišnosti v základnej funkcii slov s kognitívnym významom a slov s citovo hodnotiacim významom. Pri slovách prvého typu kognitívna funkcia je spätá s nominačnou klasifikačnou funkciou. Nominácia a klasifikácia sa zakladajú na určujúcich vlastnostiach objektov, ktoré tvoria ontologický základ kognitívnych sém. V štruktúre týchto sém sa prejavuje objekt v racionálno-poznávacom aspekte, čo je

dôležité pre orientáciu vo svete. Tieto sémy sú designačne relevantné (designát chápeme ako triedu denotátov) a prostredníctvom nich sa uskutočňuje objektívna denotácia čiže označovanie na základe klasifikačných (určujúcich) vlastností objektov. Slová s citovo hodnotiacou funkciou nie sú späté s klasifikáciou, ale s odhalením klasifikačne (teda aj designačne) irelevantných vlastností, ktoré sú základom subjektívnej denotácie čiže označovania prostredníctvom subjektívne (emocionálne) relevantných vlastností. Prežívanie sa viaže na poznanie týchto vlastností.

Objekty sa hodnotia na základe istých vlastností (hovoríme o hodnotiacich vlastnostiach, resp. o hodnotiacom základe). Pri emotívnom hodnotení sú hodnotiacim základom subjektívne denotačné vlastnosti. Nadväznosť emocionálneho hodnotenia na intelektuálne hodnotenie sa prejavuje v tom, že tieto vlastnosti sú implikačne späté s intelektuálne hodnotiacim základom. Na ilustráciu si zoberieme slovo *handra* vo význame, ktorý sa v KSSJ opisuje ako „pejor. slaboch, vecheť (často v nadávke)". Vlastnosť nerozhodnosti a slabej vôle (*slaboch* = nerozhodný človek so slabou vôľou) je základom záporného intelektuálneho hodnotenia (podľa hodnotiaceho stereotypu, ktorý určuje miesto hodnotiacej vlastnosti na hodnotiacej škále, človek s touto vlastnosťou sa hodnotí záporne). Na túto (komplexnú) vlastnosť sa implikačne (z psychologického hľadiska asociačne) viažu vlastnosti „ľahko manipulovateľný", „nekladúci odpor voči ponižovaniu", „neprejavujúci svoju dôstojnosť", „bezcenný ako nejaká handra", ktoré tvoria základ emocionálneho hodnotenia *(X je handra),* spočívajúceho v prežívaní pohoršovania nad takou osobou. Poznávacím predpokladom emocionálneho hodnotenia je, že klasifikačné vlastnosti („nerozhodnosť", „slabá vôľa") sú prekrývané klasifikačne irelevantnými vlastnosťami (nie sú určujúce pre triedu „nerozhodný človek so slabou vôľou"). Je zrejmé, že dominantnou subjektívno-denotačnou vlastnosťou je príznak „bezcenný ako nejaká handra", s ktorým sú ostatné príznaky kauzálne spojené (istá osoba je bezcenná ako nejaká handra preto, lebo je ľahko manipulovateľná, nekladie odpor voči vlastnému ponižovaniu a neprejavuje svoju dôstojnosť). Odhalenie tohto príznaku vyplýva z emocionálneho záujmu subjektu (porov. určenie hodnoty v úvode textu).

Slovo s citovo hodnotiacim významom je prostriedok na subjektívnu denotáciu, pri ktorej sú designačné príznaky len implikovane prítomné. Táto implikácia však zaručuje zhodnú denotačnú orientáciu komunikantov; napr. subjektívna denotácia „osoby handry" prebieha na pozadí objektívnej denotácie „slabocha" prostredníctvom designačných príznakov. Subjektívnou denotáciou sa objekt jazykovo uchopuje ako prežívaný, „emocionalizovaný" objekt, ktorý sa prejavuje tak, ako sa javí citovo hodnotiacemu subjektu, ako ho subjekt „vidí" v istom emocionálnom sta-

ve. V zornom uhle tohto subjektu sa objekt ozvláštňuje, a to tak, že sa ukazuje vo vzťahu k takému (reálnemu alebo predstavovanému) objektu, v ktorom sa deobjektivizuje a nadobúda povahu subjektívne modifikovaného denotátu. Spojnicou medzi objektívnym denotátom a jeho subjektívnym modifikátom je logická implikácia (z psychologického hľadiska asociácia), ktorá sa aktualizuje pod vplyvom zveličenia vlastnosti, resp. komplexu vlastností objektívneho denotátu (v dôsledku zveličenia vlastnosti nerozhodnosti a slabej vôle sa aktualizuje implikácia, ktorá odhaľuje význam „osoba handra"). Aktualizátorom implikácie je tá časť, resp. stránka formy slova, ktorá signalizuje zveličenie a vyjadruje citovo hodnotiaci komponent, t. j. vnútorná forma, osobitná zvuková stavba a osobitné slovotvorné formanty.

Z predchádzajúceho výkladu vyplýva, že citovo hodnotiaca séma sa viaže na tú formálnu zložku slova, ktorá vyjadruje emocionálne hodnotiaci základ, t. j. komponent (komponenty), na základe ktorého (ktorých) sa objekt emocionálne hodnotí. Tento komponent sa vyjadruje obrazne, čiže tou formálnou zložkou, resp. stránkou slova, ktorá je nositeľom obraznosti. Pravda, obraznosť nie je len vlastnosťou foriem s citovo hodnotiacim významom, nie každá forma s touto vlastnosťou je pragmaticky zaťažená. Citovo hodnotiaca séma je zviazaná s takou obrazne príznakovou lexikálnou formou, ktorá označuje subjektívny modifikát objektívneho denotátu, t. j. vyjadruje komponent (komponenty), ktorý je z hľadiska objektívnej denotácie irelevantný, periférny, ale v subjektívno-denotačnom aspekte je centrálny. Obraznosť, ktorej psychologicko-logickým základom je názorná predstava, chápeme ako jednotu konkrétnosti, názornosti a podobnosti (porov. Blinova, 1984; hovorí o konkrétnosti, názornosti a malebnosti). Je spätá s motiváciou a prejavuje sa ako zvuková obraznosť (zvukomalebnosť a zvukový symbolizmus; porov. Sabol, 1984), sémantická obraznosť (realizuje sa na základe sémantickej motivácie) a slovotvorná obraznosť (spravidla je spätá so zvukovou a sémantickou obraznosťou).

Názornosť (implikuje konkrétnosť) a podobnosť ako komponenty obraznosti sa neprejavujú pri jednotlivých typoch obraznosti rovnako. Najzreteľnejšie sa tieto vlastnosti prejavujú pri sémantickej obraznosti, čo je dôsledkom toho, že vnútorná forma sémanticky motivovanej lexie explicitne vyjadruje súvislosť medzi motivačným a motivovaným významom, za ktorou sa „skrýva" prirovnanie na základe subjektívne zdôvodnenej podobnosti. Napríklad pri lexii *divoch* s významom „samotársky človek" (podľa KSSJ 3. význam slova *divoch*) sa prostredníctvom vnútornej formy „ten, kto je ako divý, necivilizovaný človek" prejavuje priehľadná súvislosť medzi dvoma významami, zreteľne sa demonštruje konkrétnosť, názornosť aj podobnosť obraznosti a zjavný je aj emocionálno hodnotiaci

základ spätý s vnútornou formou. Podobne je to aj pri lexiách ako (podľa KSSJ) *gniaviť* (trýzniť, moriť), *drancovať* (lesy), *hučať* (do niekoho), *pomútiť* (rozum niekomu), *chamraď* (háveď), *eso* (športové), *baba* (zbabelec), *anjel* (dobrý človek) a pod. K týmto prípadom sa priraďujú odvodeniny a zloženiny, ktoré sú motivované lexiou s uzuálnym alebo príležitostným preneseným významom (čiže lexia, ktorá motivuje odvodeninu, je sémanticky motivovaná; ide o spätosť slovotvornej a sémantickej obraznosti). Naznačuje to už príklad s lexiou *divoch*. Preukazným príkladom je slovo *tupec*, ktoré odkazuje na sémanticky motivovanú lexiu *tupý* s významom „obmedzený, nechápavý". Príklady tohto druhu predstavujú aj slová ako *pupkáč* (brucháč), *hraboš, jedoš, mrmlúň, trepaj, motaj, trhan* a pod. Slovo *mazanica* s významom „zlá maľba, škaredé písmo a pod." ukazuje, že motivačná lexia má zafixovaný prenesený význam až v odvodenine, lebo mimo nej sa táto lexia uplatňuje iba príležitostne (napr. *to je iba mazané plátno, a nie maľba*). Sémantickú obraznosť nadobúdajú motivačné lexie až v motivovaných slovách ako *tiežumelec, tiežkritik, tiežšportovec, polointeligent, polovzdelanec, pavedec* a pod. (sémantickú obraznosť vyjadruje vnútorná forma, napr. pri slove *tiežumelec* „ako keby bol umelec"). Zloženiny so sémanticky motivovanými zložkami znázorňujú slová ako *knihomoľ, tlčhuba, horenos, pätolizač, holobriadok, darmožráč, držgroš* a pod.

Všimnime si slovo *brucháň*. Vnútorná forma tu vyplýva zo slovotvornej štruktúry bez sémantickej motivovanosti základovej lexie *brucho* a znázorňujeme ju ako „osoba, ktorej typickou vlastnosťou je brucho" (ide o slovotvornú kategóriu „názvy osôb podľa typických vlastností"; Horecký, 1971). Stretávame sa tu so slovotvornou obraznosťou, v ktorej je podobnosť oveľa menej zreteľná ako v predchádzajúcich prípadoch. Podobnosť je len skryto prítomná za komponentom „typická vlastnosť", ktorý spája slovotvorný význam „osoba, pre ktorú je príznačné brucho" s predstavou o modeli (prototype) človeka s touto vlastnosťou (vo vedomí komunikantov sa táto predstava môže spájať s istým karikatúrnym obrazom, postavou z umeleckého diela alebo s istou reálnou osobou, ktorá má pre nich platnosť prototypu). Túto menej zreteľnú podobnosť znázorňuje „skryté" prirovnanie označovanej osoby s prototypom („je podobná prototypu", „ako keby bol prototypom"; prototyp zahŕňa vlastnosti ako deformovanosť, nemotornosť, nevkusnosť, smiešnosť), ktoré podnecuje komunikantov k prežívaniu a emocionálnemu hodnoteniu. Obraznosť sa tu teda zakladá na súvislosti významu a modelovej predstavy. K slovu *brucháň* sa z tohto hľadiska priraďujú slová ako *skupáň, slepáň, nosáň, strapáň, fuzáč, noháč, hrbáč, spachtoš, kradoš* a pod. Obraznosť sa tu viaže na slovotvorný formant a vnútornú formu, v ktorej je zafixovaný predpoklad zveličovania („osoba, ktorej typickou vlastnosťou je . . ."). Podobné

prípady predstavujú aj augmentatíva, ktorých slovotvorný význam obsahuje komponent „veľký" ako objektívny predpoklad subjektívneho zveličenia (porov. *veľký pes* a *psisko*). Aj komponent „malý" v slovotvornom význame deminutív je objektívnym predpokladom subjektívneho zveličenia, zvýraznenia tejto vlastnosti objektu, z čoho vyplýva aktualizácia emocionálne hodnotiacej vlastnosti (pravda, deminutívny formant neaktualizuje vždy emotívne hodnotenie). Pri formálnych zdrobneninách typu *vodička, kašička, mamička* a pod. ide o metaforické uplatnenie formantu, takže obraznosť je tu výraznejšia.

Zvuková obraznosť sa zakladá na súvislosti medzi zvukovou formou slova a jeho významom. Kým pri zvukomalebných slovách podobnosť je zreteľným komponentom obraznosti, pri slovách so zvukovým symbolizmom je podobnosť aj názornosť viac alebo menej neurčitá, s čím súvisí aj nižší stupeň obraznosti (obraznosť je menej priezračná). Pri slovách ako *čipčať, čľupnúť, huhňať, fuňať, chichotať sa* je obraznosť priehľadná (emocionálne prežívanie a hodnotenie sa vyvoláva vnútornou formou, napr. „vydávať zvuk, ktorý je podobný zvukovému segmentu čip"). Inak je to pri slovách ako *frflať, frniak, džgať, džugať, chňup,* pri ktorých zvláštne hláskové zloženie nevyvoláva takú zreteľnú súvislosť medzi zvukovou formou a významom, takže názornosť a podobnosť (a tým aj obraznosť) sú výrazne oslabené.

Ako osobitnú skupinu vyčleňujeme slová s afektívnym hodnotiacim významom. Tento významový typ sa vyznačuje tým, že je v ňom zafixované hodnotenie s maximálnou citovou zainteresovanosťou subjektu, ktorá je kauzálne spätá s maximálnou intenzifikáciou vlastnosti (vlastností) hodnoteného objektu. Do tejto skupiny zaraďujeme lexie ako *príšerný* (hnev), *úžasný* (strach), *otrasný* (kabát), *desná* (búrka), *šialená* (bolesť), *šalieť* (za úspechom), *blaznieť* (za dievčatami), *blázinec (je tu hotový blázinec), bláznivý* (tanec), *zaslepenec, zadubenec, idiotstvo, božský* (nápoj), *pekelná* (horúčava) a pod. Afektívne hodnotiaci význam majú aj slová nadávky, ktoré vyjadrujú krajnú citovú zaujatosť subjektu voči hodnotenému objektu.

Rozbor lexikálneho vyjadrenia citového hodnotenia ukazuje, že citovo hodnotiaci komponent lexikálneho významu je vyjadrený osobitnými prostriedkami, a to kontextovými (prejavuje sa pri aktualizácii virtuálneho a potenciálneho komponentu) aj formálnymi, ktoré sú reprezentované osobitosťami vonkajšej formy slova alebo jeho vnútornou formou. Z toho vyplýva, že ak v osobitnej zložke formy lexie ako jednotky lexikálnosémantického systému nie je zafixovaný citovo hodnotiaci komponent, nemôžeme hovoriť o citovej zafarbenosti významu slova. Tento fakt zdôrazňujeme preto, lebo niekedy sa prejav emocionálnosti vidí jednak v názvoch citov, pocitov, nálad a s nimi spojenej činnosti (Ondrus — Horecký

— Furdík, 1980, s. 156; medzi expresívne slová sa tu zaraďujú napr. *smútiť, stenať*) a jednak v každom eufemizme; v citovanej lexikológii sa napr. vidí kladné citové zafarbenie vo význame slova *zapáchať* použitého namiesto *smrdieť* (poznamenávame, že eufemizmus je podmienený vzťahom hovoriaceho k podmienkam reči, čiže je štylistickým javom, ktorý nie je záväzne spätý s prítomnosťou citovo hodnotiaceho komponentu v lexikálnom význame zjemňujúceho slova).

Literatúra

APRESIAN, J. D.: Leksićeskaja semantika. Sinonimičeskije sredstva jazyka. Moskva, Nauka 1974, s. 67—69.

BLINOVA, O. I.: Javlenije motivacii slov. Tomsk, Izdateľstvo Tomskogo universiteta 1984, s. 102.

ČERNÍK, V. — FARKAŠOVÁ, E. — VICENÍK, J.: Teória poznania. 1. vyd. Bratislava, Pravda 1980, s. 48.

DOLNÍK, J.: Obsah, pojem a lexikálny význam. Jazykovedný časopis, *33*, 1982, s. 11—20.

DOLNÍK, J.: Hodnotiace slová v slovenčine. In: Studia Academica Slovaca. 16. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1987, s. 67—83.

DOROTÍKOVÁ, S.: Filozofia a problém hodnoty. Bratislava, Pravda 1980, s. 214.

HORECKÝ, J.: Slovenská lexikológia. 1. Tvorenie slov. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971, s. 106—108.

KISELEVA, L. A.: Voprosy teorii rečevogo vozdejstvija. Leningrad, Izdateľstvo Leningradskogo universiteta 1978. 160 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala a M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1987. 592 s.

MISTRÍK, J.: Štylistika. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985, s. 81.

NĚMEC, I.: Obrazové výrazy a jejich aktualizace. Slovo a slovesnost, *48*, 1987, s. 110—123.

ONDRUS, P.: Slovenská lexikológia. 2. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1972. 96 s.

ONDRUS, P. — HORECKÝ, J. — FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 232 s.

SABOL, J.: Výrazové „echo" vo význame lexikálnej jednotky. In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 156—163.

ŠACHOVSKIJ, V. I.: Značenije i emotivnaja valentnosť jedinic jazyka i reči. Voprosy jazykoznanija, *32*, 1984, s. 156—163.

ŠACHOVSKIJ, V. I.: Sootnositsia li emotivnoje značenije slova s poňatijem? Voprosy jazykoznanija, *35*, 1987, s. 57.

TELIJA, V. N.: Konnotativnyj aspekt semantiki nominativnych jedinic. Moskva, Nauka 1986. 144 s.

VIEHWEGER, D. a kol.: Studia grammatica. 15. Probleme der semantischen Analyse. Berlin, Akademie-Verlag 1977, s. 260.

VOĽF, J. M.: Funkcionaľnaja semantika ocenki. Moskva, Nauka 1985. 232 s.

ZIMA, J.: Expresivita slova v současné češtině. Studie lexikologické a stylistické. Praha, Vydavatelství ČSAV 1961. 139 s.

Profesor Eugen Jóna osemdesiatročný

Zdá sa, že profesor E. J ó n a nestarne. V posledných rokoch sme si už zvykli stretávať sa s ním ako stále oddýchnutým, usmiatym, rozdávajúcim skúsenosti, optimizmus a chuť do života. Táto dobrá pohoda vyžarujúca z jeho osobnosti nie je však dôsledkom jeho pracovného odpočinku, pretože prof. E. Jóna ani ako osemdesiatročný, a tak teda ako náš vzácny jubilant neodpočíva, lež pokojne, rovnomerne, ale neúnavne naďalej vedecky pracuje a završuje svoje dlhodobejšie, ale aj blízke životné plány, na ktoré sa mu v predchádzajúcich rokoch z rozličných príčin nedostávalo času. V redakcii časopisu si osobitne a vysoko ceníme, že sa pravidelne a aktívne zúčastňuje na redakčných prácach a svojimi príspevkami i radami účinne prispieva k riadnemu chodu nášho časopisu.

Spomenuli sme, že E. Jóna neustal vo výskume dejín slovenčiny. Na prvom mieste treba uviesť, že v roku 1985 vyšiel v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve jeho súbor štúdií a úvah o významných osobnostiach z dejín slovenskej jazykovedy *(Postavy slovenskej jazykovedy v dobe Štúrovej)*, ktorý obsahuje zasvätené odborné pohľady na život a vedecké dielo A. Bernoláka, prof. J. Palkoviča, J. Kollára, P. J. Šafárika, Ľ. Štúra, J. M. Hurbana, M. M. Hodžu a M. Hattalu, takže publikácia ako celok predstavuje zaujímavý pohľad na vývin a formovanie slovenského spisovného jazyka a na vývin slovenskej jazykovedy v 19. storočí. V predhovore ku knižke autor napísal, že „uverejňované štúdie a úvahy majú za cieľ prehĺbiť poznanie slovenčiny a osobností, ktoré ju svojimi prácami uzákonili a zveľaďovali, a to nielen u študentov a učiteľov slovenčiny, ale u všetkých kultúrnych pracovníkov a milovníkov materinského jazyka". Tento nanajvýš užitočný a potrebný cieľ môže publikácia Postavy slovenskej jazykovedy v dobe Štúrovej dobre splniť, lebo ju napísal skúsený a erudovaný odborník, dobrý pedagóg a za jazykovednú prácu horlivý a zapálený človek.

V ďalších štúdiách sa prof. E. Jóna v posledných rokoch venoval osobnostiam zo starších dejín slovenčiny, ako boli V. Benedikt z Nedožier, P. Doležal, M. Bel, D. Krman. V našom časopise publikoval na pokračovanie časti zo spomienok na svoju činnosť v oblasti výskumu slovenčiny a vo funkcii hlavného redaktora Slovenskej reči (túto funkciu vykonával v rokoch 1946—1950 a potom v rokoch 1955—1970) a na svoju účasť v Slovenskom národnom povstaní. V týchto článkoch oboznámil čitateľov nášho časopisu so situáciou v slovenskej jazykovede v čase predmníchovskej republiky, počas tzv. slovenského štátu a v prvých povojnových rokoch, osobitne so svojou prácou v Matici slovenskej. Zaujímavé sú jeho poznámky o histórii Pravidiel slovenského pravopisu (z r. 1931, 1940, 1953), o diskusiách o reforme slovenského pravopisu, o drobnej praktickej činnosti v oblasti jazykovej kultúry a o cel-

kovej orientácii časopisu Slovenská reč v čase, keď jeho vydavateľom bola ešte Matica slovenská.

Pri tomto významnom životnom jubileu — pri osemdesiatke — nám teda opäť prichodí poďakovať sa jubilantovi prof. Eugenovi Jónovi za všetku jeho doterajšiu prácu v oblasti slovenskej jazykovedy, osobitne v oblasti dejín slovenčiny, v redakčnej práci a vo výchove učiteľov slovenčiny a za životný optimizmus, ktorým prežiaril svoju doterajšiu jazykovednú prácu a ktorým posilňuje i nás, pracovníkov z mladších jazykovedných generácií. Do ďalších rokov mu želáme dobré zdravie a pohodu pri završovaní osobných i pracovných cieľov, ktoré napĺňal a aj teraz napĺňa vo svojej bohato rozvetvenej jazykovednej práci.

M. Majtán

Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1978–1987

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1934—1968 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, *34*, 1969, s. 5—13, a na Súpis prác prof. Eugena Jónu za roky 1969—1977 od toho istého autora, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, *44*, 1979, s. 49—52.

a) Doplnok k bibliografii za roky 1934—1968

1958

Slovenský jazyk. Pokusné učebné texty pre 10. ročník jedenásťročných stredných škôl. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1958. 58 s. (spoluautori J. Hollý, R. Krampl).

b) Bibliografia za roky 1978—1987

1978

Samo Czambel ako jazykovedec. — In: Studia Academica Slovaca. 7. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1978, s. 143—155.

Dielo Pavla Doležala z hľadiska jazykovedy. — In: Pavel Doležal. Pedagóg a spisovateľ. (Na obálke: Pavel Doležal a jeho doba.) Red. V. Rak. Bratislava, Tlačová, edičná a propagačná služba 1978, s. 64—76.

Pavel Doležal a jeho gramatika. — Slovenská reč, *43*, 1978, s. 257—266.

Pavel Doležal (1700—1778). — Nedeľná Pravda, *11*, 1978, č. 49, s. 6.

1980

Slovakistické spolky a spoločnosti. — In: Studia Academica Slovaca. 9. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1980, s. 145—162. — Znovu publikované pod rovnakým názvom: In: Slovakistické štúdie. Red. J. Mistrík. Martin, Matica slovenská 1985, s. 292—297.

Slovenský jazykovedec SAMO CZAMBEL (1856—1909). — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 8—14.
Samo Czambel (1856—1909). — Slovenský jazyk a literatúra v škole, *26*, 1979 1980, s. 149—152 (k 70. výročiu úmrtia).
Ján Damborský (1880—1932). — Slovenská reč, *45*, 1980, s. 321—337.

Horecký, J. — Rácová, A.: Slovník jazykovedných termínov. Bratislava 1979. — In: Slovenská reč, 45, 1980, s. 118—120 (rec.).

1981

Literárny jazyk nastupujúcej štúrovskej generácie pred uzákonením spisovnej slovenčiny. — In: Literárnomúzejný letopis. 15. Red. I. Sedlák. Martin, Matica slovenská 1981, s. 124—146.
Samo Czambel ako jazykovedec a kodifikátor spisovnej slovenčiny. — In: Literárnomúzejný letopis. 15. Red. I. Sedlák. Martin, Matica slovenská 1981, s. 198—203.

Kodifikátor spisovnej slovenčiny. — Príroda a spoločnosť, 30, 1981, č. 23, s. 42—45 (o M. Hattalovi).

1982

Štefan Peciar sedemdesiatročný. — Slovenská reč, *47*, 1982, s. 299—302.

1983

Význam slovakistických spolkov a spoločností pre poznanie dejín slovenského jazyka. — In: Miesto historicko-jazykovedných disciplín vo vyučovaní. Red. K. Habovštiaková. Nitra, Dekanát Pedagogickej fakulty v Nitre 1983, s. 109—137.

1984

Matej Bel (1684—1749). — Slovenská reč, *49*, 1984, s. 129—135.
Staršie slovníky ako prameň HSSJ. — In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied 1984, s. 387—390.

Z rozpomienok na SNP. — Správy Slovenskej akadémie vied, 20, 1984, č. 10, s. 14—20.

1985

Postavy slovenskej jazykovedy v dobe Štúrovej. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985. 172 s.
Podiel slovenských gramatikov na rozvoji českej gramatickej literatúry (V. Benedikti z Nedožier, P. Doležal). — In: Práce z dějin slavistiky. 10. Starší české, slovenské a slovanské mluvnice. Red. J. Porák. Praha, Univerzita Karlova 1985, s. 107—124.

Belove učebnice jazykov troch hlavných národov Uhorska. — In: Pedagóg Matej Bel (1684—1749). Red. M. Krajčová. Bratislava, Slovenská pedagogická knižnica a Ustav školských informácií v Bratislave 1985, s. 231—250.

Spisovná slovenčina a Matica slovenská. — In: Slovakistické štúdie. Red. J. Mistrík. Martin, Matica slovenská 1985, s. 39—45. — Predtým publikované pod rovnakým názvom: In: Studia Academica Slovaca. 5. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1976, s. 139—159.

1986

Dialektika vývoja spisovnej slovenčiny a jazykovej kultúry. — In: Jazyková politika a jazyková kultúra. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave 1986, s. 226—232.

Zo spomienok hlavného redaktora Slovenskej reči. — Slovenská reč, *51*, 1986, s. 65—72.

[Diskusný príspevok.] — In: IX. Meždunarodnyj sjezd slavistov. Kijev, senťabr 1983 g. Materialy diskusii. Jazykoznanije. Red. V. T. Kolomijcova et al. Kijev, Naukova dumka 1986, s. 186—187 (k referátu J. Sabola).

1987

Slavistické prvky vo filozofických prácach Daniela Krmana a Mateja Bela. — In: Prekursorzy słowańskiego językoznawstwa porównawczego (do końca XVIII wieku). Red. H. Orzechowska — M. Basaj. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk — Łódź, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1987, s. 185—199.

Belove učebnice národných jazykov Uhorska. — In: Matej Bel. Doba — život — dielo. Red. J. Tibenský. Bratislava, Veda 1987, s. 133—139.

Zo spomienok hlavného redaktora Slovenskej reči. — Slovenská reč, *52*, 1987, s. 87—91.

Za Jánom Garajom, Slovenská reč, *52*, 1987, s. 119—120.

Redakčná činnosť

Slovenská reč, *43*, 1978 — *52*, 1987 (člen red. rady).

Zostavil *L. Dvonč*

Pri sedemdesiatročnom životnom jubileu Gejzu Horáka

Svojej sedemdesiatky sa dr. Gejza Horák dožíva v zdraví a v plnosti tvorivých síl. Sme radi, že to môžeme povedať v pôvodnom, nefalšovanom význame tých frázovitých spojení.

Posledné desaťročie, hoci zasiahnuté odchodom do dôchodku, je v živote Gejzu Horáka tvorivejšie, pokojnejšie, veselšie ako to predchádzajúce, o ktorom sa v Slovenskej reči písalo, že boli v ňom pracovné a spoločenské komplikácie po krízových rokoch a prekonávanie istej depresie. Apologeticky sa pridávalo, že G. Horák pri tom všetkom „preukázal okrem iného aj dostaču-

júcu politickú vyspelosť a pracovnú disciplínu" najmä tým, že „vedel doviesť ku koncu aj zložitý projekt česko-slovenského slovníka", a tak bolo odôvodnené vysloviť želanie, „aby náš jubilant mohol pokračovať po nastúpenej ceste aj v budúcich rokoch".

Česko-slovenský slovník (v dvoch vydaniach) nesie pečať Gejzovej Horákovej osobnosti a redakčnej starostlivosti, patrí k tým základným dielam slovenskej jazykovedy, ktoré ju dobre reprezentujú a spoľahlivo slúžia verejnosti.

K významným prácam G. Horáka v oblasti slovenskej morfológie a syntaxe (myslíme tu najmä na odborne a jazykovo precízne a z hľadiska fungovania jazyka a jazykového používateľa hodinársky citlivé a jemné štúdie o morfologických kategóriách času a spôsobu, o ich využívaní a fungovaní) pribudli teraz ďalšie pozoruhodné, vysoko erudované syntakticko-štylistické práce (predovšetkým jeho štúdie o replikových konštrukciách), v ktorých sa prejavuje nielen odborná jazykovedná pripravenosť, ale aj jazykový cit, hlboký prienik do podstaty javu i do jeho reálneho života a fungovania v našom jazyku. V takomto prístupe k jazyku sa G. Horák predstavuje ako skúmateľ i používateľ slovenského jazyka v nerozlučnej jednote a harmónii. Všetko sa to zakladá na bytostnej zainteresovanosti, na láske k predmetu skúmania i každodennej potreby, v zasadení do širokého spoločenského rámca slovenského života a potrieb.

Z tejto bytostnej zainteresovanosti o slovenčinu, ktorá sa G. Horákovi stala pevnou súčasťou i poslaním jeho života, prirodzene vyplýva i jeho chápanie spoločensko-jazykových potrieb slovenského života, vnímavé porozumenie týchto potrieb, ale aj osobne prežívané problémy, ťažkosti a bolesti spojené s peripetiami ich realizácie. Významná je v tejto súvislosti Horákova rozsiahla výchovno-publicistická jazykovedná činnosť v rozličných jazykových rubrikách, najmä však v novinách, v posledných rokoch predovšetkým v denníku Ľud. Nemalé úsilie v tomto smere vyvíjal G. Horák aj v besedách s pracovníkmi redakcií, vydavateľstiev a divadelno-hereckých kolektívov. Družnú atmosféru týchto besied predchádzala vždy dôkladná príprava, rozbor jazyka novín, knižných publikácií a divadelných predstavení na základe dlhodobejších pozorovaní.

Nikto z jazykovedcov nevenuje toľko pozornosti jazyku slovenskej literatúry, slovenských spisovateľov ako G. Horák. Osobitne treba upozorniť na jeho záujem o preklady slovenskej beletrie do češtiny. Rozbory týchto prekladov si okrem iného kladú za cieľ nevtieravo pomáhať pri zvyšovaní ich jazykovej úrovne.

V poslednom desaťročí sa G. Horák vrátil do terénu, k výskumu slovenských nárečí, a to ako spoluautor monografií o viacerých obciach na strednom Slovensku (Poniky, Detva, Valaská). Časti o jazyku sa v týchto monografiách spracúvajú na základe premysleného a starostlivého terénneho výskumu, preto prinášajú spoľahlivé údaje, v rámci daných publikačných možností bohatý nárečový materiál. Tým si zabezpečujú trvalú hodnotu.

Osobitnú zmienku si zaslúžia recenzie z pera G. Horáka. Odzrkadľuje sa v nich veľká investícia práce a času, ktorú do nich vložil ich autor, s vedomím veľkej zodpovednosti za svoje súdy, vyslovované znalecky, konštruktívne, v záujme veci. Takéto recenzie nám dnes často chýbajú.

Vo svojich základných spoločensko-etických postojoch je G. Horák jazyko-

vedec jednoznačný, nekomplikovaný, spoľahlivo vypočítateľný. Týmto postojom sa G. Horák nikdy nespreneveril. Kto ho pozná, vie, že niečo také nemožno od neho očakávať. Nech mu je za to odmenou uznanie a úcta tých, ktorí si jeho prácu a postoje vážia, pre ktorých je vzorom a oporou.

Dobré zdravie, milý náš jubilant, optimizmus a viera v našu budúcnosť nech Ťa i naďalej sprevádzajú.

J. Doruľa

Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1978–1987

Táto bibliografia nadväzuje na Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1949—1968 od L. Dvonča, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, *34*, 1969, s. 93—104, a na Súpis prác Gejzu Horáka za roky 1969—1977 od toho istého autora, ktorý vyšiel v Slovenskej reči, *44*, 1979, s. 115—124. K predchádzajúcim bibliografiám za roky 1949—1977 uvádzam doplnky.

a) Doplnky k bibliografiám za roky 1949—1977

1949

Kniha o jazykospytných otázkach. [Kořínek, J. M.: Úvod do jazykospytu. Bratislava 1948.] — In: Práca, 6. 1. 1949, s. 4 (ref.).

Otázky úpravy nášho pravopisu. [Pauliny, E. — Horecký, J.: O reforme slovenského pravopisu. Bratislava 1948.] — In: Práca, 30. 1. 1949, s. 4 (ref.).

1969

Jazyková kultúra a sebavzdelávanie. — Osveta, *4*, 1969, č. 5, s. 24—29, rus. res. s. 63, nem. res. s. 65—66, angl. res. s. 67—68, franc. res. s. 70.

1976

Zbierka cvičení a úloh zo slovenského jazyka pre 3.—5. ročník základnej deväťročnej školy. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1976. 92 s. (spoluautori M. Bernáthová, T. Macura).

b) Bibliografia za roky 1978—1987

1978

Pozoruhodná aktualizovaná väzba. — Slovenská reč, *43*, 1978, s. 172—177.

Prívlastková veta. — In: O slovenčine pre slovenčinárov. Red. J. Oravec. Bratislava, Pedagogický ústav mesta Bratislavy 1978, s. 116—128.

Tridsaťročné Červené víno. — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 289—294.

Jazykový pohľad na román Zhoreniská. — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 78—83.

Výskum jazykovej kultúry v SND v Bratislave. — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 362—364.

Slovenská výslovnosť na gramofónových platniach. [Kráľ, Á.: Slovenská výslovnosť. 8 gramofónových platní a text. Hovoria Á. Kráľ a V. Záborský. Bratislava 1978.] — In: Javisko, *10*, 1978, s. 237—239 (rec.).

Neľahko sa vyberá. — *Nahradzujem*, a či *nahrádzam?* — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 55—56. — Tamže: Obrazné sloveso *vykopnievať* (s. 122—123). — *Párnik — párnica* (s. 175—177). — *Lapichvost*, ale *žabykláč* (s. 212—214).

Slávia bola bezúhonná? — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 222—223.

Zajačí, ale *prasací*. — Práca, 30. 1. 1978, s. 3. — Tamže: *Obslužné* a *prepitné* (2. 5., s. 4).

Seminár vydavateľstva Slovenský spisovateľ. — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 227—278 (správa o seminári o jazykových otázkach, konanom v dňoch 10.—11. 5. 1978 v Modre-Harmónii).

Milan Urbančok má päťdesiat. — Kultúra slova, *12*, 1978, s. 313—314 (k 50. narodeninám).

1979

Česko-slovenský slovník. Red. G. Horák. 1. vyd. Bratislava, Veda 1979. 792 s. — 2. vyd. 1981 (spoluautori K. Buzássyová, F. Kočiš, M. Marsinová, Š. Peciar, M. Pisárčiková, E. Rísová, V. Slivková, M. Šalingová).

Nespokojenec čiže *nespokojník*. — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 150—153.

Z bratislavských povestí. — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 112—114.

Hodnotenie javiskej kultúry v SND. — In: Hodnotenie javiskovej reči v činohre SND (Bratislava 17. júna 1978). Red. J. Slivko. Bratislava, Zväz slovenských dramatických umelcov 1979, s. 2—25.

K niektorým myšlienkam základných referátov. — In: Z teórie spisovného jazyka. Red. J. Kačala. Bratislava, Veda 1979, s. 148—151.

Výslovnosť spisovnej češtiny vo dvoch dieloch. [Romportl, M. a kol.: Výslovnost spisovné češtiny — výslovnost slov přejatých, výslovnostní slovník. Praha 1978.] — In: Kultúra slova, *13*, 1979, s. 249—253 (rec.).

Mlacek, J.: Slovenská frazeológia. Bratislava 1977. — In: Jazykovedný časopis, *30*, 1979, s. 72—75 (ref.).

Zdôrazňovací variant negatívnej výpovede. — Kultúra slova, *13*, 1979, s. 272—273. — Tamže: *Pevne verím* — (ako?) *pochybujem* (s. 309—310).

Dať (si) zahrať pesničku. — Práca, 8. 1. 1979, s. 3. — Tamže: *Nemám kedy* (29. 10., s. 3).

1980

Ukážka umeleckého využitia slovotvorných postupov. — In: Jazykovedné štúdie. 15. Horeckého zborník. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1980, s. 91—96.

Z reči Francisciho povestí. — In: Literárne postavy Gemera. 3. Janko Francisci-Rimavský. Red. J. Bolfík. Martin, Osveta 1980, s. 112—118.

Popudy Kukučínovho Miša z obrazovky. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 152—158.

Muškát, druhý román Šikulovej trilógie. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 225—233.

Tretí román Šikulovej trilógie — Vilma. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 257—262.

Kultúra reči v Štátnom bábkovom divadle v Bratislave. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 278—280.

O jazykovej kultúre v Divadle pre deti a mládež (Trnava). — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 117—119.

Rušne i *rušno*, ale iba *dvoje, troje*. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 81—83 — Tamže: *Smejete sa ako pred úpadkom...* (s. 215—217). — Nie je *doobliekať sa* ako *doobliekať sa* (s. 307—309). — *Včlovečiť sa* (s. 369—370).

Hrdiť sa (dačím) a *byť hrdý* (na čosi). — Kultúra slova, *14, 1980*, s. 127—128.

Sťažovať si nemôžeme. — Práca, 3. 3. 1980, s. 3. — Tamže: Spojky *ale* a *no* (28. 4., s. 3). — *Moje* a *svoje* (9. 6., s. 3). — *Svedčiť* a *nasvedčovať* (18. 8., s. 3).
Chválime športových redaktorov. — Večerník, 4. 4. 1980, s. 3.— Tamže: *Tichovodník* (11. 7., s. 3). — *Kapustník* aj *kapustovník* (21. 11., s. 3).
Stále mladý duchom. Prekladateľ Ján Belnay zavŕšil osemdesiatku. — Ľud, 31. 10. 1980, s. 5.
Pozdravujeme národného umelca Viliama Záborského. — Kultúra slova, *14*, 1980, s. 371—372 (k 60. narodeninám).
Ide o spoločnú vec. O jazykovej kultúre v divadlách hovorí dr. Gejza Horák. — Večerník, 11. 1. 1980, s. 7 (rozhovor Š. Šugára s G. Horákom).
Významný príspevok. Vyšiel Česko-slovenský slovník. — Práca, 9. 2. 1980, s. 6 (rozhovor S. Ondrejoviča s G. Horákom, hlavným redaktorom Česko-slovenského slovníka).

1981

Zo slovnej zásoby Petra Jaroša. — Kultúra slova, *15*, 1981, s. 79—84.
Štyri replikové syntaktické konštrukcie. — Slovenská reč, *46*, 1981, s. 8—18.

Bol by sa dožil. — Kultúra slova, *15*, 1981, s. 25—26. — Tamže: *Lakomec — lakomica* (s. 248—249). — *Výmoľ — vo výmoli* (s. 286—287). *Sú uťahaní ako oravské kone* (s. 288). — *Šturivareška* (s. 310—311). — *Je kopu roboty* (s. 365—366).
Robí ako naolejovaný. — Kultúra slova, *15, 1981,* s. 125—126. — Tamže: *Zásterka* a *zástierka* (s. 191).
Raz toľko a *dvakrát toľko.* — Práca, 16. 3. 1981, s. 4. — Tamže: Tri nedobré slová (29. 6., s. 4).
Zábavná a *zabávajúca hudba.* — Večerník, 13. 3. 1981, s. 3. — Tamže: *Zmeniť perie* (29. 5., s. 3). — *Prísť holoruč* (26. 6., s. 3). — *Stavbárske mlieko* a *Stavbársky rok* (18. 9., s. 3). — *Vás by bolo poslať po smrť* (25. 9., s. 3). Sekery nemožno zberať (13. 11., s. 3).
Rozlúčka s Milanom Urbančokom. — Kultúra slova, *15*, 1981, s. 219—221.

1982

Nárečie Poník. — In: Poniky 700 ročné. Red. J. Zemko. Martin, Osveta 1982, s. 281—305.
Za vhodným výrazom. Ako nazvať obľúbenú detskú hračku? — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 213—215.
Starať sa a *starieť sa.* — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 81—85.
Replikové vety súhlasu, odmietania, nabádania a poučovania. — Slovenská reč, *47*, 1982, s. 129—138.
Čeština na slovenských stredných školách. — In: Študijné texty zo slovenského jazyka a literatúry pre učiteľov stredných škôl. Red. B. Švihranová. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1982, s. 170—181.
Nadpisy úvodníka PRAVDY. In: Jazyk a štýl publicistiky. Red. J. Mistrík. Bratislava, Ústredný výbor Slovenského zväzu novinárov 1982, s. 110—115. — Znovu uverejnené: Nadpisy úvodníkov PRAVDY. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 302—305.

Kultúra reči v Krajskom bábkovom divadle v Banskej Bystrici. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 54—56.
Problematika čísloviek (so zreteľom na školskú prax a jazykovú kultúru). — Zápisník slovenského jazykovedca, *1*, 1982, č. 2, s. 1—2 (tézy prednášky konanej dňa 24. 2. 1982 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
Pauliny, E.: Slovenská gramatika. (Opis jazykového systému.) Bratislava 1981. — In: Slovenská reč, *47*, 1982, s. 313—318 (rec.).

Ohrievky. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 312—313.
Tento skromný (, ale) statočný súdruh. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 31—32. — Tamže: Zdôrazňovacia častica *ho* (s. 60—62). — *Privčasu* (s. 126).
Väzba slovesa *uvažovať.* — Práca, 25. 1. 1982, s. 4. — Tamže: *Tesať — tešem* (21. 6., s. 4). — *Vyvŕšiť sa na dakom* (30. 8., s. 4). — Príspevok Väzba slovesa uvažovať znovu odtlačený v časopise Vedecké riadenie, *12*, 1982, č. 4, s. 48.
Jesť a *žrať.* — Večerník, 15. 1. 1982, s. 3. — Tamže: *Očipučí* (2. 4., s. 3). — *Zošiť siedmimi stehmi* (4. 6., s. 3). — *Sedemdesiat sukien* a *kŕdeľ oviec* (9. 7., s. 3). — *Vyspať víno* (16. 7., s. 3).
Profesor Ján Oravec zavŕšil šesťdesiatku. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 179—180.
Odišiel náš vzácny spolupracovník. — Kultúra slova, *16*, 1982, s. 87—88 (k úmrtiu V. Záborského).

1983

Varianty súvetia *Málo chýbalo, a ...* — Kultúra slova, *17*, 1983, s. 230—234.
Gemerské nárečové pozadie Kubániho prózy: — In: Ľudovít Kubáni a próza romantizmu. Red. J. Bolfík. Rimavská Sobota, Gemerská vlastivedná spoločnosť 1983, s. 154—160.
Gemerské nárečové pozadie Kubániho prózy. — Kultúra slova, *17*, 1983, s. 11—17.

Syntaktická štruktúra tautológie a jej štylistická hodnota. — Zápisník slovenského jazykovedca, *2*, 1983, č. 4, s. 6—9 (tézy prednášky konanej dňa 12. 10. 1983 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
Nesadlo-nespadlo; ani nesadlo, ani nespadlo. — Kultúra slova, *17*, 1983, s. 246—247. — Tamže: O slepačom nárečí alebo o slovese *krákoriť* (s. 281—282). — *Banbys* a *Teborka* (s. 309—310).
V okuliaroch alebo *s okuliarmi.* — Kultúra slova, *17*, 1983, s. 95—96. — Tamže: *Krémeš* a *krémovník* (s. 191—192). — *Vykypieť* (s. 223).
Potešenie z dobrého slova. — Nové slovo, *25*, 1983, č. 30, s. 16. — Tamže: Potešenie z dobrého slova II (č. 31, s. 16). — Zapáravé repliky (č. 45, s. 16).
Slabý súkenník. — Práca, 17. 1. 1983, s. 4. — Tamže: *Človek ani nezbadá* (28. 2., s. 4). — *Kĺzačka, kĺzka, šmýkačka* (14. 3., s. 4). — *Pršať — pršiavať* (19. 9., s. 4).
Známostkárstvo. — Večerník, 25. 2. 1983, s. 3. — Tamže: *Napršalo mu do nosa* (6. 5., s. 3). — *Krásna choroba* (27. 5., s. 3). — *Vytiahnuť päty z ...* (24. 6., s. 3). — *Mlčanlivý šport* (22. 7., s. 3). — *Pravé medové týždne* (29. 7., s. 3). — *Smeti* (14. 10., s. 3). — *Riad* (21. 10., s. 3).
Roháč vo veku zrelosti. — Kultúra slova, *17*, 1983, s. 214—216 (k 35. výročiu vychádzania časopisu Roháč).

1984

La notion ontologique de la marque et son corrélat de partie du discours. — In: Recueil linguistique de Bratislava. 7. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1984, s. 103—107.
Aj ty na neho nastúpiš? — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 85—88.
Hovorové prvky v románe Čierny slnovrat. — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 265—273.
Jazyk v románe J. Beňu Predposledný odpočinok. — Slovenská reč, *49*, 1984, s. 205—215.
Šikulovi Majstri ako Mistři. — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 3—10.
O prekladaní medzi češtinou a slovenčinou. — In: Studia Academica Slovaca. 13. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1984, s. 221—231.
Pribúdanie lexikálnych prostriedkov v novej slovenskej próze. — In: Obsah

a forma v slovnej zásobe. Red. J. Kačala. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 190—196.

U nás sa čučoriedky volajú borovnice. — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 363—365.

Osnovy — osnov. — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 31—32. — Tamže: Nie je slovesné spojenie *ísť pod nôž* surové? (s. 191—192). — *Byť v merku, cukronosná plodina* a ešte čosi (s. 255—256; aj o používaní slabičnej podoby predložky *k/ku*).

Ľubozvučný. — Večerník, 2. 3. 1984, s. 3. — Tamže: *Naslovovzatý kamoš* (9. 3., s. 3). — *Struhnúť dakomu* (16. 3., s. 3). — *Nosná konštrukcia* ale *nosová choroba* (22. 6., s. 3). — *Pôjde pod nôž* (17. 8., s. 3). — *Chvíľa* = (pekné) počasie (24. 8., s. 3). — *Dna, dnový záchvat* (19. 10., s. 3).

Jazykovedci v Roháči. — Kultúra slova, *18*, 1984, s. 216—218 (správa o besede konanej dňa 25. 1. 1984 v redakcii Roháča).

1985

Vetná tautologická konštrukcia a jej štylistická hodnota. — In: Studia Academica Slovaca. 14. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1985, s. 243—264.

Sobotné príhovory Ondreja Klokoča. — Kultúra slova, *19*, 1985, s. 111—116.

Začiatkové vety povestí Pavla Dobšinského. — Kultúra slova, *19*, 1985, s. 257—263.

Z jazyka korešpondencie Mikuláša Dohnányho. — Kultúra slova, *19*, 1985, s. 16—22.

Príklad novinárskeho majstrovstva. Zo sobotných príhovorov Ondreja Klokoča. — Nedeľná Pravda, *18*, 1985, č. 12 (22. marca), s. 7.

Prvý zväzok českého frazeologického slovníka. [Čermák, F. — Hronek, J.: Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání. Praha 1983.] — In: Kultúra slova, *19*, 1985, s. 370—373 (ref.).

Ladislav Ballek: Južná pošta. — Ľud, 9. 1. 1985, s. 5; 23. 1., s. 5. — Tamže: Ivan Habaj: 7 poviedok (6. 2., s. 5). — Peter Jaroš: Tisícročná včela (20. 2., s. 5). — Mária Ďuríčková: Jahniatko v batohu (6. 3., s. 5). — Vincent Šikula: Matej (20. 3., s. 5). — Andrej Chudoba: Kde pijú dúhy (3. 4., s. 5). — Stanislav Rakús: Pieseň o studničnej vode (17. 4., s. 5). — Igor Gallo: Bosé cesty (6. 5., s. 5). — Ján Beňo: Alej lásky (22. 5., s. 5). — Využívanie a rozvíjanie normy (5. 6., s. 5). — Peter Andruška: Lepší ľudia (19. 6., s. 5). — Vladimír Mináč: Tmavý kút (3. 7., s. 5). — Rudolf Jašík: Mŕtve oči (17. 7., s. 5). — František Švantner: Malka (31. 7., s. 5). — Margita Figuli: Tri gaštanové kone (14. 8., s. 5). — Ľudo Zúbek: Skrytý prameň (28. 8., s. 5). — Klára Jarunková: Tiché búrky (21. 9., s. 5). — Pavol Dobšinský: Prostonárodné slovenské povesti (1) (25. 9., s. 5). — Pavol Dobšinský: Prostonárodné slovenské povesti (2) (9. 10., s. 5). — Pavol Dobšinský: Prostonárodné slovenské povesti (3) (23. 10., s. 5). — Využívanie a rozvíjanie normy (6. 11., s. 5). — Andrej Plávka: Smädný milenec (20. 11., s. 5). — Elena Maróthy-Šoltésová: Moje deti (4. 12., s. 5). — Rudo Moric: Z poľovníckej kapsy (18. 12., s. 4).

Zriedkavé slovo *vlhoba.* — Kultúra slova, *19*, 1985, s. 61—62.

Predo dvermi a za dverami. — Práca, 2. 1. 1985, s. 5. — Tamže: Voľačo z výslovnosti (1) (20. 5., s. 5). — Voľačo z výslovnosti (2) (17. 7., s. 5).

Tečie im do... — Večerník, 25. 1. 1985, s. 3. — Tamže: *Zimovať* (22. 2., s. 3). — *Zašlo mi za nechty* (8. 3., s. 3). — *Chlapčence* a *dievčence* (31. 5., s. 3).

1986

Pri pravidlách slovenskej výslovnosti. — Kultúra slova, *20*, 1986, s. 267—273.

Asyndetický priradený vetný doplnok. — Slovenská reč, *51*, 1986, s. 179—185.

Výrazné prvky Timravinho štýlu. — Kultúra slova, *20*, 1986, s. 297—301.

Karol Horák: Cukor. — Ľud, 6. 1. 1986, s. 5. — Tamže: Milka Zimková: No a čo (22. 1., s. 5). — Dušan Dušek: Poloha pri srdci (5. 2., s. 5). — Rudolf Sloboda: Vernosť (19. 2., s. 5). — J. C. Hronský: Podpolianske rozprávky (5. 3., s. 5). — Ján Bodenek: Ivkova biela mať (19. 3., s. 5). — Jozef Puškáš: Sny, deti, milenky (2. 4., s. 5). — Milo Urban: Zelená krv (16. 4., s. 5). — Peter Glocko: Srdcový kráľ (30. 4., s. 5). — Dobroslav Chrobák: Drak sa vracia (14. 5., s. 5). — František Kreutz: Heľpianska bosorka (28. 5., s. 5). — Martin Rázus: Maroško (11. 6., s. 5). — M. Jančová: Rozprávky starej matere (2. 7., s. 4). — Ján Kalinčiak: Reštavrácia (16. 7., s. 4). — Ľudo Ondrejov: Zbojnícka mladosť (30. 7., s. 5). — Dušan Mitana: Nočné správy (13. 8., s. 4). — Martin Kukučín: Po deviatich rokoch (27. 8., s. 4). — Ľ. Juríк: Už o tom nehovorme (10. 9., s. 4). — Alfonz Bednár: Výpoveď (24. 9., s. 4). — František Hečko: Červené víno (8. 10., s. 4). — Bohuš Chňoupek: Lámanie pečatí (22. 10., s. 4). — Ľubomír Feldek: Van Stiphout (5. 11., s. 4). — B. Slančíková-Timrava: Mojžík (19. 11., s. 4). — M. Ferko: Keby som mal pušku (3. 12., s. 4). — Jozef Gregor Tajovský: Do konca (17. 12., s. 4).
Voľačo z výslovnosti (3). — Práca, 24. 2. 1986, s. 5.
Cesta na Kľanec. — Večerník, 3. 1. 1986, s. 3.

1987

Ukážka slovensko-českých paralel z okruhu expresívnej lexiky. — In: Slavica Pragensia. 26. Problémy štylistiky. (Acta Univirsitatis Carolinae. Philologica. 4—5. 1983.) Red. K. Kučera — J. Štěpán. Praha, Univerzita Karlova 1987, s. 85—89, angl. res. s. 89.

Ešte raz o Pravidlách slovenskej výslovnosti. — Kultúra slova, *21,* 1987, s. 96.

Gustáv Zechenter: Žarty a rozmary. — Ľud, 14. 1. 1987, s. 4. — Tamže: O rubrike a ďalších zámeroch (4. 2., s. 4).
Kultúra slova. — Ľud, 11. 3. 1987, s. 4 (o príspevkoch v rubrike Hlasy o slove v časopise Kultúra slova).
Kvapka. — Ľud, 25. 2. 1987, s. 4. — Tamže: *Potvrdiť,* ale *potvrdzovať* (25. 3., s. 4). — *Prebujnená ratolesť* (8. 4., s. 4). — *Jana* — desať *Ján* (22. 4., s. 4). — *Požič mi to, nebuď škrobka!* (6. 5., s. 4). — Skupinové číslovky (20. 5., s. 4). — *Mať — primať,* nie *primäť* (3. 6., s. 4). — *Pocestujú* i *budú cestovať* (17. 6., s. 4). — *Pískať na prstoch, hrať na fujare* (8. 7., s. 4). — Súvzťažné príslovky *ešte* a *už* (22. 7., s. 4). — Voľačo o slovku *nič* (5. 8., s. 4). — *Kŕdeľ oviec* (nie *ovcí*) (18. 8., s. 4). — *Strážny pes* (2. 9., s. 4). — *Vidieť a dovidieť* (16. 9., s. 4). — *Husľami* (nie *husliami*) (30. 9., s. 4). — Z Timravinej studne (14. 10., s. 4). — Pobádavý príklad (28. 10., s. 4). — Vzbura priezvisk (11. 11., s. 4). — *Keby bol žil* (25. 11., s. 4). — *Ujma* a *bager* (9. 12., s. 4). — *Od kapusty...* (28. 12.. s. 4).
Slovenčina naša každodenná. Anketa pri príležitosti 200. výročia od uzákonenia bernolákovčiny, prvého slovenského spisovného jazyka. 2. časť. Pripravila V. Kunovská. — Slovensko, *11,* 1987, č. 11, s. 22 (spoluúčastník ankety).

Redakčná činnosť

Kultúra slova, *12,* 1978 — *21,* 1987 (člen red. rady).
Česko-slovenský slovník 1. vyd. Bratislava, Veda 1979. 792 s. (editor, hlavný redaktor).

Zostavil *L. Dvonč*

Ján Sabol päťdesiatročný

V roku tridsiateho výročia existencie Univerzity P. J. Šafárika (UPJŠ) v Košiciach oslavuje svoje životné jubileum popredný pracovník Katedry slovenského jazyka a literatúry (KSJL) na jej Filozofickej fakulte v Prešove doc. dr. Ján Sabol, CSc. Hoci časová zhoda týchto dvoch výročí je náhodná, nemožno ju nespomenúť. J. Sabol je totiž prvý slovenský jazykovedec, ktorý je nielen celým životom spätý s východným Slovenskom, ale štúdiom i celoživotnou odbornou a pedagogickou prácou neoddeliteľne spojený s druhou súčasnou univerzitou na Slovensku, a to od jej založenia (ba ešte skôr) podnes.

Jubilant je pevnými koreňmi zrastený so svojím rodiskom, severoabovskou obcou Sokoľ, kde sa narodil 25. januára 1939 v rodine železničiarskeho robotníka. Tu strávil detstvo a začal chodiť do školy, dodnes sa sem pravidelne vracia načerpať síl do ďalšej práce, kronikársky zaznamenáva dejiny rodnej obce, jej nárečie skúmal v niekoľkých netradičných dialektologických statiach. Stredoškolské štúdiá absolvoval v Košiciach; maturoval na jedenásťročnej strednej škole r. 1956. V tom roku bol prijatý na štúdium kombinácie slovenčina — ruština na Filologickej fakulte Vysokej školy pedagogickej v Prešove; keďže táto fakulta sa r. 1959 pri vzniku UPJŠ stala základom Filozofickej fakulty UPJŠ, J. Sabol sa r. 1960 stal jedným z prvých absolventov novozaloženej univerzitnej fakulty. Od svojich učiteľov Š. Tóbika (historické disciplíny a dialektológia), J. Vavru (slavistika), F. Mika, J. Lišku, Š. Koperdana (disciplíny súčasného jazyka) získal solídne jazykovedné vzdelanie. Lingvistický záujem i talent preukázal už ako študent aj popredným umiestnením v celoštátnom kole študentskej vedeckej tvorivosti (predchodca dnešnej ŠVOČ). Nečudo teda, že pri ďalšom budovaní Katedry slovenského jazyka a literatúry FF UPJŠ bolo jeho prijatie na katedru po skončení základnej vojenskej služby r. 1962 takmer samozrejmosťou. Bola to správna voľba: odchovanec katedry od svojho prijatia doteraz mnohonásobne zúročil odborný i morálny kapitál vynaložený na jeho výchovu. J. Sabol sa rozhodujúcim spôsobom pričinil o rozvoj a vysokú úroveň pedagogickej práce i jazykovedného bádania na katedre, má výrazný podiel na výchove dobre pripravených absolventov odboru slovenský jazyk a získava katedre, fakulte, univerzite i slovenskej jazykovede dobré meno doma i v zahraničí.

Jeho výskumná orientácia vychádzala zo špecializácie podmienenej potrebami katedry (tá po odchode doc. Lišku akútne potrebovala prednášateľa fonetiky), ale od začiatku sa vyznačovala metodologickou originalitou a dôsledným uplatňovaním moderných filozofických, logických, matematických a technických prístupov. Veľmi inšpiratívne v jeho vedeckom vývoji boli od r. 1964 sústavné kontakty s dlhoročným externým prednášateľom katedry prof. J. Horeckým a od konca šesťdesiatych rokov so zakladateľom slovenskej fonológie prof. Ľ. Novákom. Na formovanie Sabolovej koncepcie fonického systému slovenčiny mala rozhodujúci vplyv teória moskovskej fonologickej školy, predstavená u nás v diele Paradigmatika spisovnej ruštiny (Bratislava, 1964). S českým bádaním v teoretickej i experimentálnej fonetike sa intímne oboznámil počas externej ašpiratúry vo fonetickom ústave Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe; vzťah J. Sabola ako ašpiranta ku školiteľovi prof. M. Romportlovi prerástol do úprimného tvorivého vzťahu osobného priateľstva. Kandidátsku di-

zertačnú prácu *Základné zvukové kombinácie v slovenčine,* odovzdanú r. 1972, mohol (z mimovedeckých príčin) obhajovať až r. 1980. Ďalších päť rokov uplynulo od jeho vymenovania za docenta v odbore všeobecná jazykoveda. V tejto funkcii pôsobí na KSJL FF UPJŠ v Prešove doteraz.

Jubilantova bádateľská škála je neobyčajne široká a jej publikačná realizácia mimoriadne bohatá (bibliografia je v Jazykovednom časopise, *40,* 1989). Publikovať začal skoro, už od II. ročníka vysokej školy uverejňoval v časopisoch Prešovský vysokoškolák, Ľudová tvorivosť, Učiteľské noviny a i. poznámky o jednotlivých otázkach spisovnej normy. V Slovenskej reči publikuje presne 25 rokov, teda od r. 1964 (*K pomenovaniu hádaniek v Slovníku slovenského jazyka.* SR, *29,* 1964, s. 88—89). Aktívne sa zúčastnil na výskume hovorenej podoby spisovnej slovenčiny, organizovanom prof. E. Paulinym; dospel k cenným zisteniam o podobe spisovného jazyka v Košiciach a ich okolí. Ťažisko jeho jazykovej práce je však inde. Hoci tematické rozpätie jeho prác je obdivuhodne široké, má niekoľko spoločných menovateľov, tvoriacich štyri základné okruhy: morfonologická analýza slovenskej mennej i slovesnej flexie (asi 20 štúdií o tejto problematike); výskum zvukovej štruktúry morfém a slov v slovenčine (kandidátska práca a ďalších asi 20 štúdií); skúmanie podstaty slovenskej slabiky a suprasegmentálnych javov v slovenčine (monografia *Prozodická sústava slovenčiny,* Bratislava 1977 a opäť okolo 20 štúdií); využívanie moderných, najmä exaktných metód v jazykovednom výskume (4 vysokoškolské skriptá a asi 10 štúdií). Z týchto základov vyrastajú ďalšie ťažiskové oblasti Sabolových bádaní: komplexná zvuková analýza slovenského verša (prvá jeho monografia *Základy exaktného rozboru verša,* 1969 — spolu s F. Štrausom; skriptá *Základy slovenskej verzológie,* 1983 a ďalších asi 10 štúdií všeobecného a porovnávacieho charakteru) a na ňu nadväzujúci výskum vzájomného vzťahu výrazu a významu u popredných predstaviteľov a diel slovenskej poézie a prózy (s veľkým rozpätím analyzovaných objektov: od ľudových rozprávok po F. Švantnera a D. Chrobáka, od J. Andraščíka po M. Kováčika s opätovnými návratmi najmä k L. Novomeskému a P. Horovovi); problémy jazykovej kultúry, ortoepie a pravopisu (asi 15 zásadnejších štúdií a množstvo príspevkov v jazykovedných časopisoch aj v dennej tlači; osobitnú pozornosť venuje jubilant rozhlasovej reči), až napokon jeho práca vrcholí ďalekosiahlymi úvahami o podstate zvukového systému jazyka a jeho fungovania v komunikácii. Cez výskum realizácie foném, neutralizácií a alternácií dopracúva sa k téze o niekoľkých rovinách abstrakcie vo zvukovom systéme jazyka; tieto roviny sú usporiadané v súlade s dialektickým vzťahom všeobecného a jednotlivého. To je východisko teoretickej koncepcie, ktorú J. Sabol nazýva syntetickou fonologickou teóriou. Rozpracúva ju od začiatku osemdesiatych rokov, jej sústavný výklad podal v skripte *Fonetika a fonológia — metódy fonologického rozboru* (Košice, 1982) a rozvinul ju v monografii pripravenej do tlače. Ako dlhoročný prednášateľ kľúčovej jazykovednej disciplíny, úvodu do štúdia jazykov, mal nepochybné predpoklady stať sa spoluautorom základnej učebnice tohto predmetu. Učebnica *Úvod do štúdia jazykov,* napísaná spolu s prof. Š. Ondrušom, sa stala vari najúspešnejšou zo série jazykovedných učebníc vydaných v osemdesiatych rokoch: v priebehu 6 rokov vyšla v troch vydaniach (1981, 1984, 1987). Bezprostredne pred vydaním je spoločná učebnica dvoch najvýznamnejších súčasných slovenských predstaviteľov fonetiky a fonológie Á. Kráľa a J. Sabola *Fonetika a fonológia.*

Tvorba učebníc a skrípt (tých vydal jubilant doteraz 5, niektoré z nich vyšli vo dvoch i troch vydaniach) svedčí o organickej spätosti vedeckej a pedagogickej zložky v jubilantovej práci. A napokon nemožno z jeho publikačného profilu vynechať ani jeho aktivitu v oblasti jazykovednej bibliografie a biografistiky. Od r. 1973 každoročne spracúva pre poľský Rocznik Slawistyczny bibliografický prehľad celoročnej slovenskej lingvistickej produkcie. Stal sa najpovolanejším biografistom a bibliografom prof. Ľ. Nováka i svojich dnes už nežijúcich učiteľov prof. Š. Tóbika, doc. J. Lišku a doc. J. Vavru. Rad jeho jubilejných článkov pri výročiach kolegov jazykovedcov neprináša len oslavné príležitostné loci communes, ale seriózne zhodnotenia ich prínosu do slovenskej lingvistiky. S tým súvisí aj vypracovanie asi dvoch desiatok biografických hesiel do pripravovanej *Encyklopédie slovenskej jazykovedy.* Táto zložka Sabolovej práce svedčí nielen o dôvernom poznaní výsledkov slovenského lingvistického bádania, ale aj o jeho úcte k práci kolegov.

Obdivuhodný rozsah i hĺbka jubilantovej publikačnej činnosti je len jednou, hoci veľmi výraznou stránkou jeho vedeckej a pedagogickej práce. Nedeliteľne s ňou súvisí organizačná činnosť, rovnako dynamická a mnohostranná ako publikačná. Sabolov príklon k moderným metódam foneticko-fonologického výskumu nezostal len na teoretickej rovine. Zhmotnil sa vybudovaním fonetického laboratória na FF UPJŠ — pracoviska vybaveného progresívnou a v rámci možností ustavične inovovanou technikou, vhodného najmä na výskum suprasegmentálnych javov a v posledných rokoch prispôsobovaného na počítačovú analýzu rečového signálu. Jubilant ako dlhoročný učiteľ na letnom seminári slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca (od r. 1970) veľkým podielom prispieva k vysokej odbornej, ale aj spoločenskej úrovni tohto významného podujatia a k šíreniu znalosti slovenčiny, vedomostí o slovenčine, Slovákoch a Slovensku po celom svete. Veľmi úzko spolupracuje s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV: je členom redakčných rád dvoch časopisov (Jazykovedný časopis, Kultúra slova), členom odborných komisií (pravopisná, ortoepická), koordinátorom čiastkovej úlohy štátneho plánu základneho výskumu, členom komisie pre obhajoby kandidátskych dizertácií v odbore všeobecná jazykoveda. Ako dlhoročný funkcionár Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV (od r. 1976 predseda prešovskej pobočky a člen výboru spoločnosti) pričinil sa o to, že prešovská pobočka SJS je už dlhé roky najaktívnejšou mimobratislavskou pobočkou. S Ministerstvom školstva SSR spolupracuje ako predseda koordinačnej komisie pre vydávanie skriptovej študijnej literatúry zo spoločenskovedných disciplín na filozofických a pedagogických fakultách v SSR. Aktívne sa zúčastňuje na mnohých vedeckých konferenciách v ČSSR a v posledných rokoch aj v zahraničí (Krakov, Kyjev, Sofia, Sarajevo). Je členom dvoch medzinárodných vedeckých spoločností International Society of Phonetic Sciences a Societas Linguistica Europea). Na IX. medzinárodnom slavistickom kongrese v Kyjeve r. 1983 bol zvolený za tajomníka Medzinárodnej komisie pre fonetiku a fonológiu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitéte slavistov.

Uviedli sme iba tú časť vedecko-organizačnej činnosti nášho jubilanta, ktorá presahuje rámec fakulty, resp. univerzity a bezprostredne je spojená s dynamickými procesmi v súčasnej slovenskej jazykovede. Jeho zásluhy o rozvoj katedry, fakulty a univerzity, jeho práca v spoločenských organizáciách (najmä v ROH a ZČSSP), jeho kultúrno-spoločenské pôsobenie (členstvo v porotách

najrozličnejších divadelných, literárnych, recitačných a rozhlasových súťaží), ba dokonca celospoločenský dosah jeho zdanlivo rýdzo osobných „koníčkov" (ako elitný predstaviteľ ušľachtilého hádankárskeho umenia aj takýmto spôsobom účinne šíri dobrú slovenčinu), to všetko tvorí integrálnu súčasť jeho činorodej osobnosti, ale toto hodnotenie ponechávame iným fóram. Nám ostáva len s obdivom konštatovať, s akou zdanlivo nevyčerpateľnou energiou sa púšťa do plnenia nových a nových úloh. J. Sabol má rád život, má rád prácu, má rád ľudí, má rád jazyk ako najvlastnejší prejav ľudskej identity, má rád náš materinský jazyk ako najvlastnejší prejav našej národnej identity. Želáme mu pevné zdravie po mnoho ďalších rokov, aby túto lásku k rodnému jazyku prenášal do svojho bezprostredného i širšieho okolia, aby múdrym i citlivým slovom obohacoval ľudské poznanie v jeho racionálnom i estetickom rozmere.

J Furdík

3. celoštátny seminár Onomastika a škola

To, že malý počet účastníkov nie je prekážkou pri meritórnom posudzovaní doteraz nerozpracovaných otázok jazykovedy, dokázal aj 3. celoštátny onomastický seminár *Onomastika a škola* venovaný chrématonymii, ktorý sa konal v dňoch 21. a 22. júna 1988 v Ústí nad Labem pod egidou Onomastickej komisie ČSAV, Slovenskej onomastickej komisie SAV, Ústavu pro jazyk český ČSAV a miestnej pedagogickej fakulty. Chrématonymia, v podstate akási „terra incognita" onomastiky, nebola doteraz v slovenčine ani v češtine hlbšie skúmaná či spracovaná, preto pred 23 zúčastnenými jazykovedcami stála ťažká úloha — vymedziť obsah pojmu chrématonymum a náplň skúmania chrématonomastiky.

Po slávnostnom otvorení sa M. Majtán v úvodnom referáte *Klasifikácia chrématonymie* pokúsil vymedziť pojem chrématonymum a poukázať na jeho vnútorné členenie, pričom vychádzal z koncepcie základného systému slovanskej onomastiky na jednej strane a koncepcie N. V. Podoľskej na druhej strane. Predložil doteraz najúplnejšiu koncepciu systému menných sústav v chrématonymii. — M. Čejka vo svojom referáte *Manipulace s významem u chrématonym* poukázal na rozličné možnosti konotácií pri názvoch výrobkov. — E. Pícha v príspevku *Informačná hodnota chrématoným* opísal chrématonymum ako druh jazykového znaku s rozličnou výpovednou funkciou o predmete, ktorý chrématonymum označuje ako druhotný designátor. — M. Knappová posúdila pragmatonymá (názvy sériových výrobkov) z jazykovokultúrnej a funkčnej stránky.

Dobrou tradíciou onomastických rokovaní je účasť vedcov pracujúcich v iných oblastiach, čím sa prehlbuje interdisciplinárny charakter onomastiky. Na tomto seminári to bol doc. B. Häckl z Fakulty žurnalistiky Karlovej univerzity, ktorý prítomných informoval o praktickej tvorbe ochranných známok a značiek. Predstavil aj problémy, s ktorými zápasia ich tvorcovia.

V ďalšej časti dopoludňajšieho rokovania dominovali referáty M. Dokulila *(K vymezení popisných názvů společenských institucí a jeho odkaz v grafice)* a L. Dvonča *(Z pravopisnej problematiky chrématoným)*. Tematicky na seba nadväzovali a podrobne analyzovali väčšinu nevyriešených otázok pravopisu chrématoným v slovenčine a češtine. L. Dvonč navrhol aj to, aby sa pravopis oboch jazykov v oblasti chrématoným koordinoval podľa jednotných zásad. — Veľmi zaujímavým načretím do histórie utvárania chrématoným bol príspevok J. Matúšovej *K historickému vývoji chrématonym*. Na rozsiahlom materiáli dokumentovala proces prechodu od opisných názvov k druhotnému pomenovaniu, t. j. ku skutočným onymám. — M. Nováková v správe *Dosavadní výzkumy v oblasti chrématonymie* konštatovala, že chrématonymia je skutočne ešte málo prebádaná a doterajší výskum sa sústredil na čiastkové otázky, kým meritórnemu zhodnoteniu chrématonym sa doteraz ešte nik nevenoval. — E. Pokorná informovala o rozličných aj kurióznych návrhoch na pomenovanie nového osobného automobilu zn. Škoda *(K návrhům pojmenování nového osobního automobilu Škoda)*.

V popoludňajšej časti odzneli referáty venované čiastkovým otázkam chrématonymie. P. Hauser *(Vlastní jména důlních děl)* upozornil na to, čo sa ukázalo ako problémové už v referátoch M. Dokulila a L. Dvonča, a to na hranicu chrématonyma s apelatívnym atribútom: je atribút súčasťou vlastného mena či nie *(důl Gottwald — Důl Gottwald)*. — O chrématonymách za hranicami spisovného jazyka referoval J. Hubáček v príspevku *Chrématonyma v železničářském slangu*. Pukázal na potrebu druhotného pomenovania najmä pri výrobkoch, ktoré sú náročné zo všetkých stránok (napr. lokomotívy). — L. Olivová v príspevku *Chrématonyma v pomístních jménech* nastolila otázku, kde je hranica medzi toponymami a chrématonymami pri pomenovaniach typu *Národní divadlo*. Podľa jej doterajších výskumov sú chrématonymá v toponymách zriedkavé — tvoria 0,25 % počtu. J. Skutil v príspevku *Jméno Morava v chrématonymii* vymenoval rozličné prípady využitia tohto toponyma v názvoch výrobkov. Aj tu sa objavila otázka, či možno opisné názvy typu *moravská klobása* považovať za chrématonymá. — Zahraničný hosť M. Ladevičová informovala o chrématonymách antroponymického pôvodu v srbochorvátčine. — Na konfrontáciu apelatívnej a propriálnej sémantiky boli zamerané príspevky E. Krošlákovej *(K charakteristike názvov nábytku)*, K. Habovštiakovej *(K charakteristike názvov potravinárskych výrobkov)*, L. Klimeša *(Názvy tanků a obrněných vlaků v Čs. armádě v létech 1935—1945)*, ako aj neohlásený príspevok L. Bartka. — Na problém využitia cudzích slov v chrématonymii reagovali O. Orgoňová *(Francúzske názvy výrobkov v slovenčine)* a M. Opělová *(Ruská chrématonyma v češtině)*. — Na internacionálny ráz mnohých chrématonym poukázal S. Utěšený v príspevku *Názvy kin v Moskvě, Praze a Varšavě*. — O rozličných aspektoch tvorby chrématonym v praxi sa v záverečnom referáte *Proces pojmenování průmyslových výrobků formou veřejné soutěže* zmienil pozorný hostiteľ L. Kuba.

Vo vecnej diskusii sa zdôraznila potreba ďalej skúmať chrématonymá, vypracovať metodológiu výskumu. Ukázala sa aj dichotómia designátora ako chrématonyma a toponyma, resp. chrématonyma a apelatíva, v ktorej sa odráža dialektika ideálneho a materiálneho.

Hostitelia z Pedagogickej fakulty v Ústí nad Labem pripravili zaujímavý

program aj na druhý deň — exkurziu malebným okolím Děčína a návštevu závodu Crystalex Nový Bor, kde záujemcov zasvätili nielen do tajov výroby skla, ale aj sklárskeho slangu.

E. Pícha

Jazykovedné štúdie. 21. Dialektológia. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1987. 136 s.

Jedným z výsledkov výskumu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v 8. päťročnici bude aj Slovník slovenských nárečí (ďalej SSN). Problematika tohto lexikografického diela je aj z lexikologického hľadiska zaujímavá a zložitá. Autori uvedeného diela sa pri príprave a riešení koncepcie museli vyrovnať s viacerými teoretickými otázkami, ale aj s otázkami, s ktorými sa stretli a stretajú pri samotnom koncipovaní jednotlivých hesiel slovníka. Skúsenosti z tejto práce niektorí autori predkladajú a riešia v tomto zborníku, a tak jeho obsahom sú príspevky a štúdie venované teoretickým otázkam opisu nárečovej slovnej zásoby, jej terminologickej zložke, jazykovým kontaktom na rovine lexiky i otázkam slovanskej slovnej zásoby.

V SSN sa spracúvajú aj viacslovné spojenia, ktoré sú typické pre spisovný jazyk, ale sú aj súčasťou nárečovej slovnej zásoby. Ich hodnotenie a spracovanie je predmetom štúdie I. Ripku *Viacslovné spojenia a ich lexikografické spracovanie* (s. 7—20). Autorovi ide najmä o predstavenie a čiastkové riešenie istého súboru problémov predovšetkým z hľadiska potrieb súčasnej nárečovej lexikografie a možností SSN. Porovnaním lexikografického spracovania vytypovaných viacslovných spojení vo výkladových i prekladových slovníkoch sa autor usiluje zdôvodniť používané lexikografické postupy pri ich spracovaní v SSN. Autor rozlišuje voľné spojenia 1. vlastné, 2. typické a ustálené spojenia a) lexikalizované, b) frazeologizované. Pozornosť venuje aj rozdielnemu pojmovému a terminologickému aparátu používanému v jednotlivých jazykovedných disciplínach.

Slovotvorný proces vznikania nárečových názvov deja analyzuje F. Buffa v štúdii *Z názvov deja v slovenských nárečiach* (s. 21—45). Dejom autor rozumie nielen samotnú činnosť, ale aj procesy a stavy. Slovotvorný typ deverbatívnych substantív je bohato rozvinutý; zastúpené sú v ňom všetky typy slovies, a to s nedok. i dok. formami *(volanie — zavolanie, pálenie — spálenie, vezenie — prevezenie, siatie — zasiatie, hynutie — zahynutie).* Zo slovotvorného hľadiska sú v tomto type odvodenín pozoruhodné zložené názvy dejov *(rojobranie, krupobitie, hlavybolenie, šlaktrafenie).* V týchto prípadoch hovorí autor o možnom vplyve spisovného jazyka; v kontexte pôsobia príznakovo (okrem lexikalizovaných prípadov typu *dobrodenie, živobytie*). Pokiaľ ide o zemepisné hľadisko, autor zisťuje rozdiely v stupni a rozsahu ich využívania v jednotlivých nárečiach. Najpočetnejšie sú zastúpené vo východoslovenských nárečiach, kde prevažujú také podoby ako *zapálenie (zapaľeňe pľuc),* resp. názvy činnosti (*hrabaňe, košeňe* a pod.). Rovnako častým typom odvodených názvov deja sú deverbatívne bezpríponové odvodeniny. Ide zväčša o odvode-

niny fundované nedokonavými predponovými slovesami. Najčastejším typom týchto derivátov sú mužské substantíva, napr. *(ísť na) zvedi* (= vyzvedať sa), *zhovor, na priézeri* (= opáčky pred sobášom) *chodzila pozerac rodzina, prieťin, dozer, nárek* ... Pomerne častý je výskyt ženských bezpríponových názvov deja (*ochrana, zvada, chôdza* a i.). Početný materiál slovesných podstatných mien a bezpríponových deverbatívnych názvov v slovenských nárečiach, ktorý autor prezentuje, vyvracia mienku o tom, že nárečová slovenčina má slabo doložený výskyt abstrákt.

Príspevok E. Krošlákovej *Metaforické posuny v nárečovej lexike* (s. 46—54) je preukaznou sondou do procesu metaforizácie, ktorá je v slovenských nárečiach dosť rozšírená a používaná. V nárečovej lexike autorka zisťuje v tomto okruhu typické metaforické prenesenia na základe podobnosti, zväčša podobnosti vnímanej zmyslami (v tvare, v mieste, v rozsahu a vo funkcii). Časté je podľa jej zistení využívanie viacerých znakov podobnosti súčasne pri slovách označujúcich veci *(labka, srdce),* pri názvoch zvierat alebo ich častí tela na pomenovanie rozličných pracovných nástrojov a ich súčiastok (napr. slovo *kocúr*[2]), pri pomenovaniach ľastlín — často v lexikalizovaných združených pomenovaniach, pri označeniach osôb, častí ľudského tela.

Špecifickým problémom nárečovej lexiky sa vo svojom príspevku venuje K. Palkovič (*Nárečová terminológia súvisiaca so zakáľačkou* — s. 55—70). Všíma si v ňom jazykové prostriedky pomenúvajúce celý proces zabitia a spracovania brava z hľadiska ich vonkajšej aj vnútornej formy a ich zemepisného rozšírenia. Konštatuje, že v okruhu nárečových pomenovaní súvisiacich so zakáľačkou je množstvo cudzích slov, výpožičiek z nemčiny (siahajú hádam aj do 13. stor.) a z maďarčiny. Autor venuje pozornosť ich pôvodu, času prevzatia, resp. spôsobu ich zdomácnenia a územnému rozšíreniu. Pri niektorých výrazoch je načatá alebo naznačená pravdepodobná etymológia (napr. *slabina, slanina* — s. 56, *kotovina, pučok* — s. 57), pri ktorej autor narába aj so slovkom „hádam" (pri objasňovaní spojenia *kotná večera* — s. 60, pričom jeho význam zostal tajnosťou). Pri prevzatiach z maďarčiny, ktorých je menej a sú územne obmedzené, ako aj z nemčiny sa použilo kalkovanie (napr. *svinský tanec* — z nem. *Sautanz, svinský kar* — maď. *disznótor*). O maďarskom prostredníctve možno však pochybovať pri spojení *svinský syr,* ktoré sa do slovenčiny podľa autora dostalo z maď. a tam z nem. *Schweinkäse.* Autor naznačil, že mnoho variantov majú napr. slová *špajdle, švankes* a *zaftanec,* ale ich neuviedol (s. 57). Na čitateľa štúdie rušivo pôsobí množstvo nevysvetlených a hádam aj zbytočných skratiek verzálami (autor sa odvoláva na Ukážkový zväzok SSN — 1980). Autor uviedol aj niektoré zhody slovenčiny s inými slovanskými jazykmi (napr. južnoslovanskými — *kanta* „nádoba na masť", *dymiť* „údiť").

Termínom vinohradníckych a vinárskych reálií a pomenovaniam technologických postupov pri výrobe vína je venovaný príspevok J. R. Nižnanského *Synonymia v nárečovej vinohradníckej terminológii* (s. 71—77). Ide o oblasť výroby, ktorej činnosť determinujú dané terénne a klimatické podmienky. Prejavuje sa to aj v terminológii jednotlivých nárečí, na ktorých území sa výhodne vykonáva. Autor poukazuje na niektoré terminologické jednotlivosti, ktorými sa dajú dobre ilustrovať aj niektoré vzťahy synonymie medzi domácimi a prevzatými slovami, lebo ich výskyt sa týka všetkých troch makroareálov našich nárečí. Môžeme tak sledovať najstaršiu vrstvu termínov *(víno, loza*

a odvodeniny *vinica, vinohrad, vinohradník),* ktoré prevzali slovanské jazyky ešte pred integračným procesom od susedného obyvateľstva (kontakt s románskymi a germánskymi jazykmi), novšie prevzatia a vznik početných synonymných výrazov. Popri iných závažných momentoch zdôrazňuje autor fakt, že v bohatej vinohradníckej terminológii je veľmi málo prevzatých slov alebo odvodenín, ktoré by nemali početné domáce ekvivalenty, nárečové synonymá v niektorom dialekte.

Príspevok J. Madunického *Z terminológie ľudových remesiel (kováčstvo a podkúvačstvo)* (s. 78—93) prináša bohatý nárečový materiál zo západoslovenských obcí z okolia Myjavy. Autor ho utrieďuje podľa vecných okruhov. Pozornosť venuje výberovému terminologickému slovníku tohto remesla. Osobitný dôraz kladie na podrobný opis jednotlivých reálií (napr. opis postupu prác na jednotlivých častiach voza a pri podkúvaní koňa). Autor upozorňuje na bohatosť lexiky kováčskeho remesla.

Lexika abovských nárečí je obsahom príspevku L. Bartka *O pôvode a územnej diferenciácii slovnej zásoby abovských nárečí* (s. 94—105). Osídľovanie tohto pomerne malého územia východoslovenských nárečí (žili tu popri Slovákoch Nemci, Maďari, bola tu kolonizácia na valašskom práve) a styk obyvateľov Abova so susednými obyvateľmi jazykovo príbuznými a nepríbuznými sa zákonite odrazili v lexike tohto nárečia. Jadrom slovnej zásoby sú lexémy spoločné s ostatnými slovenskými dialektmi. Vyskytujú sa však lexikálne prvky, ktoré podľa autora sú typickými východoslovenskými slovami *(hvozdzik, bobaľki, kera, zbušček, guľa . . .),* iné zasa prenikli aj do malej časti stredoslov. nárečí — do časti Gemera *(pokriva, pokrutki, barz, jarec, pripovetka, plano . . .).* Niektorými lexémami sa nárečie Abova odlišuje od východoslovenských nárečí a je bližšie stredoslovenským nárečiam (*krompere, usta, žužik* a i.). V časti o lexikálnych prevzatiach autor konštatuje, že lexikálna diferenciácia je menej výrazná oproti hláskoslovnej a tvaroslovnej. Týka sa to najmä severozápadnej a severovýchodnej časti Abova. Oproti prevzatému slovu v južnom a centrálnom Above stojí vo vymedzených severných okrajových oblastiach domáce slovo (napr. *farkaš — vlk, sarvaš — jeleň, bači — ujec, strik* a i.).

V príspevku *Zo slovensko-maďarských jazykových vzťahov (podľa lexikálneho materiálu zo zemplínskych a užských nárečí)* (s. 106—111) Š. Liptáka osvetľuje vplyv maďarského jazyka na lexiku zemplínskych a užských nárečí na východnom Slovensku. Zdôrazňuje reciprocitu vplyvu kontaktových jazykov (nárečí), pričom nie je zanedbateľná otázka dobových hospodársko-spoločenských a kultúrnych podmienok. Pri sledovaní slovensko-maďarských lexikálnych kontaktov treba brať do úvahy aj vzťah k ukrajinčine, ktorá je uvedeným nárečiam geneticky blízka. Jej prostredníctvom sa podľa autora do skúmaných nárečí dostávali maďarské lexikálne prvky poznačené ukrajinskými adaptačnými procesmi a naopak, cez zemplínske a užské nárečia ovplyvňovala maďarčina ukrajinské nárečia. O lexikálnom prevzatí niektorých lexém z maďarčiny do menovaných nárečí pred 17. stor. autor usudzuje na základe stavu hungarizmov v slovenských nárečových enklávach v Báčke a Srieme v Juhoslávii a v Komlóške pri Miškolci (MĽR). Sledovanie problematiky jazykových kontaktov a sémantiky prevzatých slov je podľa autora dôležité aj z hľadiska spracovania slov cudzieho pôvodu v pripravovanom SSN, najmä

pokiaľ ide o ich hodnotenie. Nesprávne však hodnotí slová *ponosovac še, beše-da, oblak* ako prevzaté z maďarčiny.

S novým pohľadom na výskum jazykových kontaktov sa stretáme v štúdii J. Krišš á k o v e j *O výskume lexiky goralských nárečí z aspektu teórie jazykových kontaktov* (s. 112—120). V prvej časti štúdie autorka kriticky hodnotí doterajšie práce pri výskume lexiky goralských nárečí na území Slovenska a Poľska. Konštatuje tu veľké zaostávanie v porovnaní s výskumom zvukovej a morfologickej roviny. Za najmenej preskúmané pokladá otázky interferencie v sémantike. Bádatelia sa sústreďujú iba na sémantizáciu, bokom ostávajú otázky desémantizácie a transémantizácie, ktoré sú prítomné v procese lexikálnosémantickej interferencie. Na vyčlenenie sémantických príznakov (sém) sa v lexikálnej sémantike dnes používa komponentová analýza. Autorka sa domnieva, že uvedená metóda by sa mohla úspešne využiť aj pri výskume interferencie v lexikálnej sémantike, najmä pri štúdiu lexikálnosémantickej interferencie vznikajúcej v podmienkach medzijazykových kontaktov (na úrovni spisovný jazyk — spisovný jazyk, spisovný jazyk — nárečie, nárečie — nárečie).

Pomenovanie pre psa, samicu psa a psie mláďa a ich etymológia sú predmetom výskumu v celoslovanskom rozsahu v príspevku A. H a b o v š t i a k a. *Zo slovanskej slovnej zásoby (o názvoch pes, suka a šteňa)* (s. 121—133). Lexikálna diferenciácia názvov psa v nárečiach slovanských jazykov je veľká. Na jeho pomenovanie sa rozšírili názvy so základom *pes-, čšen-, kuč-, cuk-, sabak-, ker-, brek-, kejter-, džukel-, kob-* a *vašk-*. Najvýraznejšie badať diferenciáciu v pomenovaní psa v južnoslovanských jazykoch. Rovnako s výraznou lexikálnou diferenciáciou sa stretávame pri názvoch samice a mláďaťa psa. Autor zisťuje, že kým pomenovania psa a suky z jazykovo-geografického hľadiska utvárajú výrazné areály, názvy psieho mláďaťa sa tak jednoznačne nečlenia. Autor sa zhodne s inými bádateľmi (Machek, Vasmer) prikláňa k názoru, že pri vzniku pomenovaní psej rodiny pôsobili najmä zvukomalebné zretele a expresivita. Napokon konštatuje, že názvy psa, suky a šteňaťa naznačujú, ako slovenčina súvisí s inými slovanskými jazykmi, hoci sa v tomto ohľade nestotožňuje ani s jedným z týchto jazykov.

Súbor štúdií dokumentuje súčasný stav bádania v okruhu nárečovej lexiky. Poukazuje na riešenie niektorých teoretických problémov v jej hodnotení a spracovaní, napr. aj v základnom lexikografickom diele SSN. Ďalej sa v ňom ukázalo najmä na to, že vo výskume slovnej zásoby nárečí možno uplatňovať nové metodologické postupy (J. Krišš á k o v á), že sa zdokonaľujú lexikografické postupy pri jej výskume a lexikografickom spracovaní (I. R i p k a). Viaceré štúdie ukazujú na zreteľné začlenenie slovenčiny do areálu slovanských jazykov (A. H a b o v š t i a k). Osobitne treba hodnotiť najmä štúdiu F. B u f f u, v ktorej sa výrazne poukázalo na istú samostatnosť nárečí a spisovnej slovenčiny v oblasti tvorenia slovesných podstatných mien, ktoré nie sú iba doménou spisovnej slovenčiny.

R. Kuchar

DUDOK, M.: Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine. Nový Sad, Obzor 1987. 147 s.

Koncom šesťdesiatych rokov tohto storočia sa v európskej jazykovednej teórii pozornosť začína obracať na otázky textu, dovtedy bádanie v lingvistike nezachádzalo za hranice vety. Oproti gramatike vety sa v tom čase programovo hovorí už o textovej gramatike, o lingvistike textu a či o hypersyntaxi. Priekopníkmi vo výskume tejto problematiky boli najmä P. Hartmann, T. A. van Dijk, W. Dressler, M. Bense, M. A. K. Halliday a R. Hasanová, u nás F. Daneš, K. Hausenblas a J. Mistrík. Roku 1959 publikoval J. Mistrík štúdie o výstavbe textu v Slovenskej reči, *24,* 1959, s. 193—212 (K realizácii aktuálneho členenia) a v Jazykovednom časopise, *19,* 1968, s. 96—101 (Otázky glutinácie a jej merania). Práca o glutinácii textu našla ohlasy aj v zahraničí a Miroslav Dudok v Juhoslávii aplikoval Mistríkovu teóriu v knižnej práci (pôvodne v doktorskej dizertácii) *Glutinácia textu v slovenčine a srbochorvátčine.*

Na čom je postavený princíp glutinácie textu? Pôvodca tohto pojmu hovorí, že začiatok vety je najvýraznejším prostriedkom, ktorým možno ovplyvniť kohéziu textu. Nová veta sa najčastejšie primkýna k predchádzajúcej vtedy, keď má na čele konektor (spojku) alebo sloveso; slabšie sa primkýna veta pomocou adverbia; ešte slabšie pomocou predmetu a vety s podmetom na čele signalizujú najslabšiu zomknutosť a kohéznosť textu. M. Dudok vo svojej práci rozšíril uvedených päť stupňov a glutinujúce výrazy označil takto: kontaktové (replikové) slová, konektory, tranzivizátory (slovesá), situatívy (adverbiá), objektové emfatizátory (predmety), tematizátory (substantíva). Glutinačné hodnoty prisúdil autor jednotlivým typom v intenciách J. Mistríka, takže tento jav sa môže uvádzať pre akýkoľvek text exaktne na stupnici od nuly po päť. Rovnako sa dá merať aj glutinácia medzi odsekmi a rytmus hustoty textu.

Monografia M. Dudka je cenným prínosom do textovej lingvistiky už tým, že v úvode na tridsiatich stranách prináša hlboký a precízny rozbor odbornej literatúry k tejto otázke a ukazuje, ako sa od P. Hartmanna došlo až k exaktne merateľnej glutinácii textu. Jadrom práce je jej druhá časť, v ktorej sa po vymedzení a definovaní pojmu interpretujú najrozličnejšie žánre slovenčiny v konfrontácii so srbochorvátčinou vo vecných štýloch i v beletrii. Z metodologických dôvodov, ako píše autor, sa neinterpretovali texty hovorového a rečníckeho štýlu, pretože autor sa opieral iba o také komunikáty, ktoré boli fixované písomne. Z rozsiahlych žánrov, ako je napr. román alebo dizertácia, autor vzal po dvesto výpovedí z prvej i poslednej ich časti, zatiaľ čo kratšie žánre analyzoval celé. Z kompozície a postupu práce vidieť, že jej cieľom je poukázať na systémovosť stavby textov a v súvislosti s tým na praktický význam merania hustoty textu so zacielením aj na plnenie istých didaktických požiadaviek.

Autor došiel k záveru, že existuje vysoký stupeň zhody v glutinácii publicistických textov v skúmaných jazykoch, čo svedčí — ako hovorí — o zhodnej tendencii po europeizácii výstavbových procesov v novinárskych textoch. Zistil sa iba minimálny rozdiel (0,2) v neprospech srbochorvátskych textov, čo je dané častejším explikovaním gramatickej osoby pred slovesom stojacim na čele vety. Rozdiel sa našiel v kohézii reportáží, čo autor vysvetľuje tým, že v srbochorvátskej reportáži sú výraznejšie naratívne postupy, zatiaľ čo v slovenskej reportáži sú viacej opisné a informačné, statické. Juhoslovanská reportáž je osobnej-

šia, prikláňa sa viac k riportu. V náučných textoch je situácia obrátená, slovenské sú viacej kohézne, vyjadrené hodnotou 1,99 oproti juhoslovanským s hodnotou 1,50. Autor to vysvetľuje žánrovou stabilitou slovenských textov oproti žánrovo neustáleným juhoslovanským textom. V textoch administratívneho štýlu je stupeň glutinácie v srbochorvátčine nižší (0,50) ako v slovenčine (1,00), čo značí, že administratívny štýl v srbochorvátčine je strohejší, viac substanciálny ako v slovenčine.

M. Dudok skúmal glutináciu aj v umeleckej literatúre, ale k preukaznejším zovšeobecneniam, prirodzene, nemohol dôjsť (hoci vo výskume aj to je ukazovateľ stavu), pretože v tejto oblasti je zložitá a variabilná sujetovosť. V beletrizovaných prejavoch možno nanajvýš sledovať glutináciu jediného autora alebo jediného komunikátu, pretože niekedy práve nevyrovnanosť a nevyváženosť glutinácie je kompozično-štylistickým výstavbovým prostriedkom.

Pozoruhodné je konštatovanie M. Dudka, že glutinácia poukázala na niektoré jazykovo-typologické špecifiká oboch jazykov: srbochorvátske vecné texty sú v gramatike viacej analytické.

K jazyku a štýlu monografie M. Dudka, absolventa bratislavskej filozofickej fakulty, sa žiada dodať, že jeho slovenčina je čistá, jadrná a dobre zrozumiteľná. Miestami sa nájdu spojenia typu *kde sú vynesené podrobnejšie argumenty* (rozumej uvedené) alebo *rozobr sme zhliadli v žánrovom rámci* (rozumej sledovali) a iné.

V práci treba vysoko oceniť to, že autor pracuje s konkrétnym materiálom a výsledky uvádza v porovnávacích tabuľkách číselne. Na rozbor použil 87 prameňov z rozličných štýlov a uplatnil 113 odborných kníh alebo štúdií z oblasti textovej lingvistiky. Juhoslovanský slovakista doc. dr. M. Dudok svojou prácou, vydanou v Novom Sade, upozornil v zahraničí na špecifiká slovenčiny a jej porovnávaním s iným slovanským jazykom naznačil jazykovo-štylistickú vypracovanosť nášho jazyka.

O. Škvareninová

ROZLIČNOSTI

O pravopise slov display/displej a spray/sprej. — V dennej tlači sme zaregistrovali podstatné meno *display* v pravopisnej podobe *displej,* napr: *Takého zariadenia tu jednoducho niet, zato možno vidieť d i s p l e j e, osobné počítače, zariadenia na faksimilný prenos.* (Nedeľná Pravda, 10. 6. 1988, s. 9.)

Slovo *display* sa v Slovníku slovenského jazyka (SSJ) I (v tom čase sa o tom slove všeobecne nevedelo) ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka (KSSJ) neuvádza. V Slovníku cudzích slov (SCS) od M. Ivanovej-Šalingovej a Z. Maníkovej (1979, s. 221) sa slovo *display* s výslovnosťou *displej* a s pravopisným variantom *dispej* vysvetľuje ako zariadenie na výstupe počítača umožňujúce optické znázornenie údajov; za bodkočiarkou sa uvádza aj význam „zobrazovacia jednotka".

Zdomácňovanie slov je v jazyku pomerne zdĺhavý proces. Pravopisná zmena prevzatého (pôvodne cudzieho) slova je poslednou etapou v procese zdomácňovania a je výrazným svedectvom, že príslušné slovo sa už plne včlenilo do slovnej zásoby domáceho jazyka. Čím sa slovo častejšie používa, tým sa aj proces zdomácňovania urýchľuje. Platí to aj o slove *display,* ktoré je kybernetickým termínom a s rozširujúcim sa zavádzaním počítačov skoro do každej socialistickej organizácie sa používa v bežnej komunikácii a následne hojne aj v dennej tlači. Pôvodný pravopis slova *display* sa začína prispôsobovať bežnej výslovnosti *displej,* a tak obidve podoby začínajú v jazyku fungovať ako pravopisné varianty: *display/displej.*

Podobným procesom prešlo aj slovo *spray* (tiež sa prevzalo z angličtiny) s týmito významami: 1. rozprašovač, 2. rozprášená látka, 3. v medicíne časť inhalačného prístroja na jemné rozprašovanie liečivých látok alebo roztokov, 4. v zubnom lekárstve osobitný spôsob dezinfekcie alebo liečby chorých zubov a ďasien rozprašovaním koncentrovaných liečivých alebo antiseptických roztokov. V SSJ sa slovo *spray* ešte, pochopiteľne, nenachádza, v SCS (s. 816) sú pravopisné varianty v bežnom poradí *spray* i *sprej.* KSSJ (1987, s. 417) zachytáva pravopisné varianty už v opačnom poradí *sprej, spray,* ako aj príslušné prídavné mená *sprejový* a *sprayový.* Uvádza sa však sloveso iba v podobe *sprejovať* (teda vo výslovnostnej podobe). Skoršie pravopisné zdomácnenie slova *sprej* možno vysvetliť aj jeho štyrmi významami, teda jeho polysémickým charakterom a tým aj väčšími možnosťami použitia v mnohých komunikačných sférach.

V KSSJ (s. 12) je citlivo riešená otázka pravopisu prevzatých slov, uplatňuje sa tendencia písania podľa výslovnosti, pričom sa rozlišujú tri stupne: a) uvádza sa iba zdomácnená podoba: *džez, menčester, džem.* Je to pri prevzatých slovách, pri ktorých pôvodná pravopisná podoba už nie je živá a jej použitie sa kvalifikuje ako chyba proti pravopisnej ustálenosti *(jazz, manchester, jam);* b) popri zdomácnenej podobe sa uvádza aj pôvodný pravopis: *tím,* pôv. pís. *team; bekhend,* pôv. pís. *backhand.* Býva to pri slovách, pri ktorých proces pravopisného zdomácňovania už pokročil, no ako živý sa pociťuje ešte aj pô-

vodný pravopis slova (obyčajne pri novších internacionalizmoch); c) slová sa uvádzajú ako pravopisné varianty: *bít, beat; junta, chunta.* Takýto postup sa zvolil vtedy, keď sa pri pravopise slov zreteľne prejavuje kolísanie. Poradie slov má zodpovedať stupňu zdomácnenia.

Do poslednej skupiny môžeme bezpečne zaradiť slovo *sprej* a jeho pôvodnú podobu *spray* ako varianty. Slovo *displej* by sme zaradili do druhej skupiny so slovníkovým spracovaním *displej,* pôv. pís. *display.*

P. Odaloš

Kiliána a Svätozár. — 1. V tlači sme zaregistrovali ženské rodné meno *Kiliána* a mužské rodné meno *Svätozár,* ktoré sa v oficiálnom Zozname osobných mien (ZOM) Ministerstva vnútra SSR z roku 1979 nenachádzajú. V ZOM (s. 13) je len mužské rodné meno *Kilián,* ktoré M. Majtán a M. Považaj v knihe Meno pre naše dieťa (1985, s. 63) vysvetľujú ako meno keltského pôvodu z podoby *Gill'Eoin* alebo írskeho pôvodu z podoby *Gillean* s významom „mních" alebo „malý bojovník".

ZOM nie je uzavretý a môže sa dopĺňať o nové rodné mená, lebo tak ako vznikajú nové slová na označenie najrozličnejších javov objektívnej reality, vznikajú aj nové rodné mená, ktoré sa tvoria niekoľkými spôsobmi. Nás však zaujíma, akým spôsobom vzniklo ženské rodné meno *Kiliána.* Je to prechýlená podoba od mužského rodného mena *Kilián* príponou *-a.* Tento spôsob vzniku paralelných podôb ženských rodných mien k mužským rodným menám je dosť frekventovaný, je pravda obmedzený na existujúce mužské rodné mená. V minulosti týmto spôsobom vznikli ženské rodné mená *Bohdana* (od *Bohdan*), *Dobroslava* (od *Dobroslav*), *Miroslava* (od *Miroslav*), v súčasnosti sa takto utvorili ženské rodné mená *Milana* (od *Milan*), *Róberta* (od *Róbert*) a aj rodné meno *Kiliána* (od *Kilián*). Tvorenie mužských rodných mien od ženských rodných mien je menej frekventované, napr. podoba *Hortenz* vznikla od mena *Hortenzia* a mužské rodné meno *Filomén* od ženskej podoby *Filoména.*

Je tu ešte otázka, či nové ženské rodné meno používať v podobe *Kiliána* alebo *Kiliana,* či teda používať podobu s krátkym *a* alebo s dlhým *á.* Podobu *Kiliána* podporujú ženské rodné mená *Adriána* (od *Adrián*), *Damiána* (od *Damián*), *Emiliána* (od *Emilián*), *Fabiána* (od *Fabián*), *Graciána* (od *Gracián*), *Juliána* (od *Julián*), *Kristiána* (od *Kristián*), *Kvintiliána* (od *Kvintilián*), *Luciána* (od *Lucián*), *Ticiána* (od *Ticián*) a *Viviána* (od *Vivián*). Podoba *Kiliana* by bola dosť osamotená, pretože tento model reprezentuje len ženské rodné meno *Mariana* i *Marianna,* systémovejšie (potvrdzuje to 11 príkladov) je preto písanie tohto typu ženského rodného mena s dlhým *á.*

Ženské rodné meno *Kiliána* sa bez ťažkostí zaraďuje do systému ženských rodných mien v slovenčine. Slovenské ženské rodné mená bývajú zvyčajne zakončené na samohlásku *a* a meno *Kiliána* sa tiež končí na túto samohlásku. Tie prevzaté ženské rodné mená v slovenčine, ktoré sa pôvodne končili na spoluhlásku, napr. *Ester, Ingrid, Miriam, Dagmar,* sa už v súčasnosti tiež používajú (alebo by sa mali používať) s koncovou samohláskou *a: Estera, Ingrida, Miriama, Dagmara* atď.

Nové ženské rodné meno *Kiliána* zodpovedá podmienkam na jeho zaradenie

do úradne schváleného zoznamu rodných mien: známy je jeho pôvod i význam, vyhovuje pravopisným zásadám spisovnej slovenčiny.

2. Ako sme na začiatku konštatovali, mužské rodné meno *Svätozár* sa v ZOM tiež nenachádza. V skupine mien uvádzaných v ZOM na s. 20 môžeme vyčleniť dve skupiny slovanských rodných mien. Prvú skupinu tvoria rodné mená *Svätoboj, Svätobor, Svätomír, Svätomíra, Svätopluk, Svätoslav* a *Svätoš.* Druhú skupinu tvoria rodné mená *Svetislav, Svetislava, Svetoslav, Svetoslava* a *Svetozár.*

Rodné mená prvej skupiny s časťou *svätо-* sú odvodené od praslovanského slova *svęt* „veľký" (až neskôr sa vyvinul význam „svätý"). Môžeme ich vysvetliť takto: *Svätoboj* „veľký v boji, veľký bojovník", rovnaký význam má rodné meno *Svätobor, Svätomír (Svätomíra)* „veľký/-ká v mieri, mierumilovný/-ná. *Svätopluk* „veľký medzi bojovníkmi, majúci veľa plukov", *Svätoslav (Svätoslava)* „slávny/-na veľkosťou, silou" a *Svätoš* — pôvodne domáca podoba mien *Svätopluk* a *Svätoslav.*

Rodné mená druhej skupiny sú odvodené od praslovanského slova *svet* „svetlo": *Svetislav — Svetislava* „svetlom slávny/-na, oslavujúci/-ca svetlo", *Svetoslav — Svetoslava* s rovnakým významom, *Svetozár* „svetelná žiara, žiariaci".

Rodné mená *Svätoslav — Svätoslava* a *Svetoslov — Svetoslava* sa odlišujú nielen samohláskami *ä/e,* ale aj významom. Analogicky by sme potom k rodnému menu *Svetozár* s pôvodným významom „svetelná žiara, žiariaci" mohli utvoriť rodné meno *Svätozár,* ktoré by malo význam „veľká žiara". Rodné meno *Svätozár* sa nenachádza v ZOM, v Slovníku slovenského jazyka VI (1968) ani v Sozname osobných mien Príručky matričného a manželského práva (1952. s. 231—279). Keď zalistujeme v starších príručkách rodných mien, zistíme, že sa nenachádza ani v Sozname mien krstných slovensky, česky, nemecky a maďarsky, s označením ich pôvodu (Močenok, 1929, 88 s.) a ani v ďalších príručkách rodných mien.

Mužské rodné meno *Svätozár* sa nenachádza ani v súčasnej príručke úradne schválených rodných mien. V denníku Smena z 29. 12. 1985, s. 8 sa ním pomenovala osoba, ktorá sa narodila koncom päťdesiatych rokov. Je zrejmé, že došlo k zámene s menom *Svetozár,* resp. k zámene *e/ä* vinou autora článku alebo tlačiarne. Nevylučuje to však možnosť vzniku mužského rodného mena *Svätozár* s významom „veľká žiara" ako protipólu mena *Svetozár* s významom „svetelná žiara, žiariaci", podobne ako je to v dvojici mužských rodných mien *Svätoslav — Svetoslav.*

P. Odaloš

Index 49 611

SLOVENSKÁ REČ, časopis pre výskum slovenského jazyka. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Ročník 54, 1989, číslo 1. Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Technická redaktorka D. Dubravská. Vychádza šesť ráz za rok. Ročné predplatné Kčs 48,—, jednotlivé číslo Kčs 8,—. Rozširuje poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, 813 81 Bratislava, Gottwaldovo nám. 6/VII. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, št. p., Martin. Registračná značka F 7089.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Gottwaldovo nám. 6, 817 64 Bratislava, Czechoslovania. For all other countries distribution rights are held by KUBON and SAGNER, Inhaber Otto Sagner, Postfach 43 01 08, D — 8000 München 34, West Germany.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1989
Kčs 8,—